

Odkrili doprsni kip Miru Percu-Maksu

Sedemdeset let športnega društva Slovan na Kodeljevem

Športniki na Kodeljevem so slavili. Ob visokem jubileju so odkrili doprsni kip predvojnemu nogometašu in učitelju Miru Percu-Maksu ter spominsko ploščo športnikom, padlim med narodnoosvobodilno vojno. Predvojni komunist Miro Perc-Maks je bil učitelj mladih nogometašev v Zelenjani, organizator ilegalnih tiskarn in član naprednega društva Triglav. Bil je eden od organizatorjev pobega osmerice komunistov skozi izkopani rov v Gonarsu konec avgusta 1942 in organizator ter vodja Ozne za Primorsko in Gorenjsko. Padel je v zadnji ofenzivi tik pred svobodo 1. aprila 1945 v Ogelcah na Primorskem. Za vdanost narodu in partiji, bojevitost in junaštvo, nesebičnost, za velike zasluge v organizaciji narodnoosvobodilnega boja na Primorskem ga je predsednik republike Tito (1951) odlikoval z redom narodnega heroja. Od 1969. leta dalje športno društvo Slovan organizira mednarodni mladinski nogometni turnir Memorial Mira Perca-Maksa. Te dni se je bil končal že trinajsti turnir. V finalu sta se srečali najboljši mladinski vrsti Crvena zvezda (Beograd) in Olimpija (Ljubljana). Prehodni pokal so zaslužno osvojili mladinci Rdeče zvezde, 2, - Olimpija, 3, - Dinamo (Zagreb) 4, - Dinamo (Tbilisi) 5, - Bremen (Zahodna Nemčija), 6, - Inter (ČSSR) 7, - Avstrija in 8, - Slovan.

Spomin na heroja Mira Perca-Maksa bo živel med športno mladino Ljubljane.

Miloš Rutar
foto: Marjan Ciglič

Varnostni načrt ne sme biti skrivnost

Predsedstvo republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije je na torkovi seji namenilo največ pozornosti pripravi varnostnih načrtov v naši republiki. Poleg tega je obravnavalo gradivo o šolanju in usposabljanju rezervnih nižjih oficirjev, informacijo o pripravah na posvet o aktualnih vprašanjih mesta in vloge ZRVS v naši družbi, ki bo v Beogradu.

Seje predsedstva se je udeležil tudi namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve Edo Kranjčević, ki je podal nekaj uvodnih misli o pripravi in izdelavi varnostnih načrtov po posameznih slovenskih občinah in krajevnih skupnostih. Poudaril je, da so se priprave začele že aprila, in da je bil rok za izdelavo varnostnih načrtov konec septembra. Na žalost pa se tudi pri tem nismo držali dogovorjenega. Tako tretjina slovenskih občin še nima varnostnih načrtov. Pri izdelavi zamujajo v severni in južni Primorski, Zasavju in Posavju in še kje. Edo Kranjčević pa je tudi opozoril, da so se v nekaterih okoljih preveč tehnično lotili izdelave teh načrtov. Upoštevali so predvsem nekatera nebitvena vprašanja in tako površno ali pa sploh niso odgovorili na najpomembnejša. Dejal je tudi, da so varnostne načrte dobro naredili v tistih družbenopolitičnih skupnostih, kjer so se upravni organi potrudili in pripravili seminarje in druge oblike pomoči. Kjer pa so šli po poti najmanjšega odpora in enostavno poslali gradiva, načrti niso dobri in bi ob uporabi naredili več škode kot koristi. Opozoril je tudi na našo staro bolezen, da skoraj vsak dokument skušamo zaviti v tančico skrivnosti. Tudi ta dokument skušajo nekateri skriti v najgloblje predale, do katerih imajo dostop samo oni. Dejal je, da mora biti ta dokument javen, saj morajo na primer gasilci natančno vedeti, kaj je njihova naloga pri izrednih razmerah. Prav tako morajo vedeti tudi vse druge strukture, ki so odgovorne za preprečitev in odpravo izrednih razmer.

Vlado Kraševac pa je poudaril, da mora ZRVS poskrbeti za strokovne seminarje svojih članov, ki sodelujejo pri pripravi varnostnih načrtov v okoljih,

kjer živijo in delajo. Rezervni starešine naj bi se tudi aktivno vključevali v preprečevanje pojavov, ki ogrožajo našo varnost.

Pri obravnavi šolanja in usposabljanja nižjih oficirjev so člani predsedstva poudarili, da je to zelo pomembno vprašanje. Po podatkih zvezne konference ZRVS je v njenih vrstah 59,89 odstotka nižjih oficirjev, to pa so ljudje, ki bi v morebitni vojni poveljevali manjšim enotam in bi bil od njihovega znanja odvisen uspeh marsikatere akcije. Izbira kandidatov za

Predsedstvo ZRVS je tudi sklenilo, da bo tretja redna seja republiške konference ZRVS 8. novembra v Ljubljani. Med drugim naj bi obravnavali program dela za prihodnje leto, šolanje in usposabljanje nižjih oficirjev in poročilo o izdelavi varnostnih načrtov v ZRVS Slovenije.

tečaje komandirjev oddelkov, prihodnjih nižjih oficirjev je zelo pomembno vprašanje kadrovske politike, ki se neposredno kaže v izobraževanju, usposabljanju in angažiranosti pri nalogah SLO in DS. ZRVS sodeluje pri reševanju tega pomembnega vprašanja, vendar bi morala še bolj. V prihodnjem obdobju morajo organizacije ZRVS nameniti šolanju in usposabljanju nižjih oficirjev veliko več pozornosti in skrbi. Prav tako pa bi morale zagotoviti večjo njihovo zastopanost v vseh svojih telesih.

Predsedstvo je obravnavalo tudi priprave na posvetovanje o vlogi ZRVS v naši družbi. Slovenska ZRVS je zadolžena, da pripravi za posvetovanje razpravo o organiziranju in delovanju zveze rezervnih vojaških starešin na delovno proizvodnem načelu s posebnim poudarkom na vlogi aktivov.

Ob koncu je predsedstvo tudi sklenilo, da bo naša delegacija v zvezni konferenci ZRVS predlagala, naj bi sedanjemu predsedniku ZRVS Djuri Lončareviću podaljšali mandat še za eno obdobje.

Bojan Kuntarič

Komunisti odgovorni za prodornost SZDL

Centralni komite ZKS bo izpolnil nalogo, če bo prispeval k uresničitvi nalog in odgovornosti ZK na vseh ravneh za uresničevanje dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije, zato pa je potrebno doseči mobilizacijo vseh ustvarjalnih sil naše družbe ob najširši pobudi delovnih ljudi. To so poudarili na ponedeljkovi seji predsedstva CK ZKS, ko so obravnavali priprave na deseto sejo CK ZKJ, ki bo 25. oktobra.

V zvezi z uresničevanjem usmeritev in stališč osme seje CK ZKS so člani predsedstva poudarili, da bi morali komuniste zadolžiti, da hitreje razjasnujejo odprta vprašanja, in da storijo več za poenotenje in odločnejše ter odgovornejše uresničevanje nalog pri odpravljanju naših težav.

Med takšnimi vprašanji je tudi skupna razvojna politika v Jugoslaviji v prihodnjih letih, vprašanje zaposlovanja pri nas kot enega strateških razvojnih problemov, ki ga je mogoče obravnavati le v okviru spreminjanja gospodarske strukture, ob realnem ustvarjenem dohodku.

V razpravi o gospodarski politiki in ustvarjanju možnosti za uresničevanje programa stabilizacije so opozorili, da mora skupščina Jugoslavije v skladu s pristojnostmi prevzeti odgovornost za sprejete odločitve. To pa pomeni tudi odgovornost celotne delegatske baze in ustreznih organov v republikah za njihov lastni in za skupni razvoj naše skupnosti.

Predsedstvo je poudarilo odgovornost komunistov za njihovo delovanje med ljudmi, zlasti v SZDL, ki kot ljudska in množična organizacija še ni toliko razvita, da bi bila kos nalogam pri mobilizaciji ljudi za uresničevanje programa. Komunisti si morajo prizadevati, da se bo SZDL uveljavila kot najširša demokratična organizacija in fronta delovnih ljudi. Zdaj se v SZDL preveč naslanjamo na delo organov na vseh ravneh, premalo pa so dejavni komunisti v temeljnih oblikah, se pravi v organizacijah SZDL in sekcijah, v katerih se uresničuje in uveljavlja pluralizem socialističnih samoupravnih interesov.

Ovrednotiti bi morali tudi vse oblike nacionalizmov, in sicer z vseh zornih kotov, tako sepa atističnega in unitarističnega kakor tudi konkretne pojave oblike etatističnih teženj na vseh ravneh.

Predsedstvo je obravnavalo tudi odmeve na osmo sejo CK ZKS, pri čemer je opozorilo, da je treba celotno ozračje v zvezi s sejo preliniti v praktično dejavnost za uresničitev sprejetih usmeritev in stališč.

B. K.

Srečanje s pionirji - dopisniki v Škofji Loki

Od četrтка (13. oktobra) do sobote je osnovna šola Peter Kavčič z učitelji in učenci gostila pionirje dopisnike iz večine slovenskih osnovnih šol na že tradicionalnem vsakoletnem srečanju. Pionirji-dopisniki so prebivali po domovih svojih škofjeloških vrstnikov in si v treh dneh ogledali kraj, se seznanili z njegovimi znamenitostmi ter poleg drugega obiskali spomenik legendarni bitki v Dražgošah. V osnovni šoli Peter Kavčič je bila priložnostna razstava šolskih in drugih mladinskih glasil, hkrati pa tudi majhna razstava naslovnice, glasil in plakatov iz partizanskih tiskarn, ki jo je z živo besedo mladim in njihovim mentorjem predstavil akademski slikar Ive Šubic, nekdanji partizan in marljivi delavec v partizanskih tiskarnah.

Vse tri dneve je povezovala nit kulturnoumetniških prireditev, za mentorje pa je bilo organizirano posvetovanje.

Obisk iz Sovjetske zveze

Tako kot že vrsto let v jesenskih mesecih je tudi letos obiskala Jugoslavijo skupina sovjetskih državljanov, udeležencev druge svetovne vojne, ki so se tedaj tako ali drugače znašli na naših tleh. Letos je štela 33 oseb, vodil jo je heroj Sovjetske zveze, upokojeni letalski polkovnik Fjodor Rumjančev.

Gostje so potovali po Jugoslaviji 14 dni. Iz Beograda so se odpeljali v Zagreb, spotoma so si ogledali Jasenovac. Nato so nadaljevali pot proti Ljubljani, kamor so prispeili 10. oktobra. Po ogledu Bleda so se vrnili v Ljubljano, kjer so ostali do 12. oktobra. Tedaj so jih odpeljali v Pulj, odtod na Reko, nato pa so se prek Zagreba vrnili v Beograd, da bi sodelovali pri proslavi 39-letnice osvoboditve našega glavnega mesta.

V Ljubljani jim je republiški odbor ZZB priredil skromen sprejem v hotelu Turist. Podpredsednik RO ZZB NOV Slovenije Marjan Lenarčič je goste seznanil z drugimi zastopniki ZZB, ki so bili z njim, nato pa jim je pripovedoval o delovanju ZZB, o osvobodilni vojni in socialistični revoluciji v Sloveniji ter o značilnostih naše ožje domovine. Posebej je poudaril udeležbo tujih državljanov, med njimi tudi sovjetskih. Nekdanji komandant Bazoviške brigade, v kateri se je bojeval »ruski bataljon«, Franjo Bavec-Branko, jim je pripovedoval o tem bataljonu. Žal med gosti ni bilo nikogar iz te enote.

Nato so gostje podarili ZZB NOV Slovenije zastavico svoje borbevske organizacije, Komiteja sovjetskih vojnih veteranov, prejeli pa so nekaj albumov in knjig o naši osvobodilni vojni in socialistični revoluciji.

Po uradnem delu se je razvil pogovor med gosti in zastopniki ZZB. Izkazalo se je, da je med njimi več nekdanjih letalcev, pilotov in navigatorjev, ki so z letališč v Ukrajini, zlasti v okolici Vinice, letali nad Jugoslavijo in tam odmetavali pomoč naši vojski. Med drugim so maja 1944 prvič prileteli tudi nad Belo krajino. Poleg orožja (brzostrelke, protitankovske puške, zaplenjeni »šarci«, radijske postaje in podobno) so pripeljali tudi nekaj ljudi. Kasneje je izskočila s padali v Beli krajini tudi skupina zdravnikov in medicinskih sester, ki so potem sodelovali pri zdravljenju naših ranjencev in bolnikov.

Že drugič je obiskal Jugoslavijo tudi Anatolij Vološin, ki je junija 1944 skočil s

padalom v Beli krajini. Kasneje je opravljal službo radiotelegrafista v sovjetskem vojaškem odposlanstvu pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije. Pri skoku si je pretegnil kite na nogi, med umikanjem ob sovražnikovem vdoru v Metliko sredi julija 1944 se mu je poškodba poslabšala, moral je v bolnišnico Gornji Hrastrnik na Rogu. Dobro se spominja nekaterih naših krajev kot Črnomlja in Petrove vasi, kjer je bilo nekaj časa nastanjeno sovjetsko vojaško odposlanstvo. V Beli krajini je ostal do konca aprila, ko se je umaknil skupaj z glavnim štabom proti Trstu.

Žal je potoval po Jugoslaviji s turistično skupino, ki ima svoj poseben program. Tako ruti prvič niti drugi ni imel priložnosti, da bi si ogledal Belo krajino, na katero ga vežejo številni lepi spomini. Najbolj je prijetno presenečen nad velikimi spremembami pri nas v povojnih letih, zlasti nad lepimi in dobrimi cestami ter številnimi novimi hišami in večjimi poslopji.

Ze tretjič je obiskala Jugoslavijo tudi Julija Lebedeva, ki dela v Sovjetskem komiteju vojnih veteranov o komisiji za Jugoslavijo. Sama je med vojno delala v generalštabu Rdeče armade, v Jugoslaviji pa tedaj ni bila. Pripovedovala je, kako je v zadnjem razdobju jugoslovanska vlada odlikovala številne sovjetske državljane, ki so se bojevali v Jugoslaviji, z visokimi odlikovanji. Grigorij Življajev iz okolice Moskve, nekdanji propagandist »ruskega bataljona« Bazoviške brigade, je zbral naslove 150 nekdanjih partizanov te enote, ki žive po raznih krajih obširne dežele.

V skupini je bila tudi vdova po pokojnem narodnem heroju Jugoslavije, letalskemu navigatorju Vasiliju Ulisku, ki je bil odlikovan s tem našim najvišjim odlikovanjem zaradi zaslug pri dostavljanju vojaške pomoči naši vojski v zelo težavnih razmerah.

K nam bi zelo rad prišel komandant »ruskega bataljona« Bazoviške brigade Anatolij Djačenko, vendar se je potovanju zaradi bolezni moral odpovedati. Na pot ni mogla tudi njegova žena, ker mora skrbeti zanj in ga negovati.

Udeleženci izleta so morali vse stroške povrniti sami, vsega skupaj 500 rubljev, kar je za sovjetske razmere razmeroma dosti, nekaj več kot štiri dokaj dobre pokojnine. Zaradi tega si nekateri izleta tudi niso mogli privoščiti.

M. P.

Teden razorožitve

S 24. oktobrom, dnevom Združenih narodov, se začne – po sklepu svetovne organizacije – teden posebnega pomena prav za naš čas. Gre za tako imenovani teden razorožitve, ki naj prispeva, da se človeštvo še dosti bolj kot dozdaj zave nevarnosti, ki visi nad celotnim stanjem na svetu.

Združeni narodi so stari, kot je staro atomsko orožje. Ničesar ni na svetu, s čimer bi bila kakršnakoli sprava tolikanj nemogoča in zunaj vsake logike kot sprava med cilji in delovanjem Združenih narodov ter vsem tistim, kar pomenita danes atomsko orožje in oboroževalna tekma.

Ves povojni čas je svet in z njim razvoj mednarodnih odnosov prešel vrsto pomembnih obdobij. Toda temeljna značilnost, ki spremlja ves povojni razvoj, je nenehna tekma v oboroževanju. Ta se je leta 1949, ko je tudi Sovjetska zveza izdelala svojo atomsko bombo – in je s tem trenutkom prenehal atomski monopol Združenih držav Amerike – vse bolj preusmerjala na tekmo v atomskem oboroževanju. V 38 letih je dosegla neslutene razsežnosti in postala neposredna grožnja svetovnemu miru in samemu obstoju človeštva in njegove civilizacije.

Oboroževalna tekma je zlasti v zadnjih nekaj letih – spričo nenehnega tehnološkega spopolnjevanja jedrskega orožja – postala še neprimerno bolj nevarna, saj postaja grožnja jedrskega spopada vse bolj neposredna in vse bližje stvarnosti. Ameriška strategija je vsa usmerjena k prepričanju, da je temeljna naloga zahodnih sil doseči oboroženo premoč nad nasprotno veliko silo in se šele na takó doseženi premoči spustiti z njo v pogajanja in sporazumevanje o razorožitvi. Visoka tehnološka spopolnitev najnovejšega jedrskega orožja je vrhu tega spodbudila teorije o možnosti omejenih atomskih vojn in o možni uspešnosti prvega udarca.

Nevarnost atomske vojne povečuje tudi dejstvo, da so se v mnogih delih sveta vplivna območja vešil sprepetla med seboj, zaradi tega ker imata blokovski sili do kraja izoblikovane in izurjene tako imenovane intervencijske vojaške sile, od ladjevja, letalstva, raket, do vojaštva, kar sta tudi dokazali v dosedanjih njunih akcijah lastnih blokov v raznih delih sveta. Vrhu tega je sodobno stanje na svetu tako, da obstaja vrsta sporov med posamičnimi državami, ki sta vanje – če ne resnično, pa vsekakor potencialno – vpleteni veliki sili, kar vse samo še bolj približuje nevarnost neposrednega vojnega spopada, se pravi atomske vojne.

Odtod vsa upravičenost sklepne resolucije posebnega zasedanja Združenih narodov leta 1978, ki ugotavlja, kako »kopičenje orožja, zlasti jedrskega, pomeni danes bolj grožnjo kot pa zaščito prihodnosti človeštva... Biti kos tej zgodovinski grožnji je v političnem in gospodarskem interesu vseh narodov sveta in tudi v interesu njihove resnične varnosti in mirne prihodnosti«.

Posebno zasedanje je v resoluciji izrazilo usodno spoznanje, ki je že dolgo v zavesti milijonskih množic sveta: »Človeštvo se danes sooča kot še nikoli poprej z nevarnostjo samouničenja zavoljo množičnega in tekmovalnega kopičenja najbolj uničevalnih vrst orožja. Ze sedanjí arzenali jedrskega orožja zadostujejo, da izbrišejo vse živo z zemlje... Toda oboroževalna tekma se nadaljuje. Vojaški proračuni stalno naraščajo in porablja ogromne človeške in gmotne zmogljivosti. Kopičenje orožja, zlasti jedrskega, pa nikakor ne krepi mednarodne varnosti, marveč jo, narobe, slabi. Velikanske zaloge orožja in ogromno naraščanje oborožitve in oboroženih sil ter tekma za kakovostno spopolnjevanje najrazličnejših vrst orožja, neprecenljivo ogrožajo mir. Tako stanje zrcali in hkrati veča mednarodno napetost, zaostrojuje spore v različnih delih sveta, zavira proces popuščanja, povečuje razlike med nasprotnimi vojaškimi zvezami, ogroža varnost vseh držav, veča občutek negotovosti med državami, vključno s tistimi, ki nimajo jedrskega orožja, in stopnjuje nevarnost jedrske vojne...«

Trajnega mednarodnega miru in varnosti ni mogoče graditi na kopičenju orožja v vojaških zvezah, niti ga ni mogoče vzdrževati z dvomljivim ravnotežjem zastraševalne moči ali z doktrinami o strateški premoči. Resničen in trajen mir je mogoče zagotoviti samo z učinkovito uveljavitvijo varnostnega sistema, kakor ga določa ustanovna listina Združenih narodov, in z naglim in bistvenim zmanjšanjem orožja in oboroženih sil, z mednarodnim sporazumom in medsebojnimi zgledi, kar naj končno pripelje do splošne in popolne razorožitve pod učinkovitim mednarodnim nadzorstvom. Hkrati je potrebno zmanjšati vzroke oboroževalne tekme in ogrožanja miru, in zato je potrebno sprožiti učinkovito akcijo, ki naj odpravi napetosti in omogoči miroljubno poravnati spore.«

Osnovna misel, ki je izšla iz vseh razprav in sklepov posebnega zasedanja Združenih narodov, pa je vsekakor obsežena v naslednji ugotovitvi: »Odpraviti nevarnost svetovne vojne – jedrske vojne – je najpomembnejša in najnujnejša naloga sedanosti. Človeštvo se sooča z izbiro: ustaviti oboroževalno tekmo in uresničiti razorožitev ali pa se prepustiti uničenju.«

Mar je potreben še kakšen drug nauk in drugo svarilo v opomin na pomembnost tedna razorožitve, ki naj zajame celoten okvir mednarodnega življenja.

Drago Košmrlj

RADIO ŠE POMNIŠ - TOVARIŠI

»Posebno doživetje je bilo seveda srečanje z mnogimi znankami, tako s Francko Casermanovo in Anico Bendetovo, s katerima sem že poleti 1941 sodelovala v ženskem krožku odbora OF Cerknica, potem s soborko dekliske čete Kristino Maslovo, aktivistkami iz Loške doline Marjetko Bavec in Ivanko Zigmundovo ter s politično komisarko bataljona Serčerjeve brigade Olgo Družina: predvsem pa mi je seveda največ pomenila vsebina kongresa. Ženska organizacija, tesno povezana v OF, naj predstavlja steber, prek katerega si bodo aktivistke vzgojno in mobilizacijsko utirale pot do vsake svobodoljubne slovenske žene.« To je odlolek iz pripovedi Dragice Braniselj-Rome na prvem kongresu SPZZ v Dobrniču, ki bo ena izmed sogovornic v oddaji »Še pomnite tovariši« v nedeljo, 23. oktobra po poročilih ob 9. uri na Radiu Ljubljana. Oddajo pripravlja Stane Škrabar.

Ni prostora za malodušje

Pred nami so skoraj vsi podatki o razvoju Slovenije in Jugoslavije v naslednjem letu. Neznank je pravzaprav malo, čeprav vse nejasnosti še niso odstranjene. Ta čas je, na primer, še nemogoče reči, kolikšen bo leta 1984 uvoz nafte, koliko bomo nakopali premoga itn. Kaže pa, da bodo tudi ti podatki kmalu nared in da bo gospodarstvo pravočasno zvedelo, na kaj lahko v prihodnje računa in na kaj ne.

V naši republiki pričakujejo, da se bo družbeni proizvod drugo leto povečal za 2 odstotka. Ali je ta napoved preveč smela ali ne, je težko ocenjevati. Njena uresničitev je brez dvoma v veliki meri odvisna od preskrbljenosti gospodarstva s potrebnimi surovinami in reprodukcijskim materialom. Najbolj naj bi se tudi naslednje leto povečala kmetijska pridelava. Na štiriodstotno rast na tem področju računajo v Sloveniji in v vsej državi. Najbolj naj bi si prizadevali za povečanje glav živine, za večjo prirajo mleka ter govejega in prašičjega mesa. Zakaj taka skrb za večjo pridelavo mesa, seveda ni težko uganiti. Mesnice so še vedno na pol prazne in ta ugotovitev velja skoraj za vso Jugoslavijo.

Izvoz blaga naj bi drugo leto povečali za 15 odstotkov. Torej bo ta naloga še naprej ena osrednjih. Po napovedih funkcionarjev zvezne vlade naj bi prvič v poslovanju s tujino ustvarili devizni presežek. V blagajni naj bi se nabralo več deviz, kot pa bi iz nje odteklo. Če nam bo to uspelo, bo vsekakor velik dosežek. Izvoz na konvertibilno področje bi bilo treba povečati za 20 odstotkov. Torej približno za toliko kot v letošnjem letu. To bi nam omogočilo odplačilo tujih dolgov. Pa kljub temu bo – kot sedaj kaže – treba zaprositi za odložitve odplačila nekaterih računov. Mimo tega bomo tudi v letu 1984 morali najeti

nekaj tujih posojil, da bi lažje premostili velike težave v plačilni bilanci s tujino. Seveda tega 20-odstotnega povečanja ne bo mogoče doseči tako lahko. Ze zdaj je treba pribiti, da bodo potrebna za to velika prizadevanja vseh temeljnih in drugih organizacij.

Izvoznike naj bi razbremenili še nekaterih družbenih dajatev. Napovedujejo, da bodo tisti, ki bodo več izvozili na konvertibilno tržišče, manj prispevali (vsaj v Sloveniji) za hitrejši razvoj nerazvitih, prednost naj bi imeli pri preskrbi z repromaterialom in podobno. S tem pa spisek ugodnosti, ki naj bi jih dajali izvoznikom še ni sklenjen. Kot vemo, naj bi temeljne banke v Sloveniji vsaj tretjino sredstev, ki jih bodo drugo leto namenile za naložbe, naložile v uresničitev izvozno usmerjenih programov. V ta prizadevanja naj bi se bolj kot doslej vključile samoupravne interesne skupnosti materialne proizvodnje itn.

Seveda je vse skupaj močno odvisno od možnega uvoza, zlasti surovin in reprodukcijskega materiala. V osnutku slovenske resolucije piše, da bo uvoz blaga in storitev naslednje leto mogoče povečati za 7 odstotkov. To seveda ni kdo ve koliko, nekaj pa vsekakor je. Hkrati ne gre prezreti pričakovanj, po katerih naj bi bilo drugo leto organizacijam združenega dela na voljo približno toliko deviz kot letos. Razpolaganje z ustvarjenimi devizami je vsekakor eno temeljnih vprašanj. Poskusov, da bi ta sredstva centralizirali in jih potem administrativno razdeljevali, ni malo. Upati pa je, da ti poskusi ne bodo uspeli in da se bodo uresničila slovenska pričakovanja.

Ne gre pa govoriti le o devizah, pa naj bodo za uspešno gospodarsko leto 1984 še tako pomembne. Veliko bo treba postoriti tudi za bolj kakovostno gospodarjenje v samih organizacijah združenega dela. Danes so na Slovenskem

naš komentar

stroji izkoriščeni le v 1,3 izmene. To je daleč preskromno. Z uvajanjem novih izmen bi zmanjšali materialne stroške, povečali dohodek in ne nazadnje tudi devizni učinek. Zato resolucija temu vprašanju vsekakor upravičeno namena poseben prostor.

Kajti, če teh notranjih rezerv ne bi bolje izkoristili, je velika bojazen, da bi nam inflacija znova ušla iz rok. V letošnjih devetih mesecih je poskočila za 45 odstotkov. Statistiki ocenjujejo, da se bodo cene do konca leta povzpale za okrog 60 odstotkov. Temu divjanju je nujno treba narediti konec, saj v takih razmerah po ocenah mnogih ekonomistov gospodarstva ni mogoče stabilizirati. Ocenjujejo, da bi bilo prihodnje leto cene mogoče v primerjavi z letom 1983 znižati za 10 do 15 odstotkov. Inflacija naj bi bila torej precej manjša. Takšna pričakovanja so verjetno precej stvarna, čeprav nekateri s tem niso zadovoljni. Toda kaj pomaga napovedovati nekaj, česar pravzaprav nima trdne podlage. To smo v preteklosti večkrat storili. Vedeti je treba, da bomo prenesli v prihodnje leto vsaj 10 do 15 odstotkov letošnje inflacije, s katero je že zdaj treba računati.

Ohrabruje dejstvo, da načrtovalci v naši republiki načrtujejo povečanje produktivnosti dela, pa čeprav samo za 1,5 odstotka in da menijo, da je treba zajezi padanje življenjskega standarda. Verjetno pa to ne bo odvisno toliko od planerjev kot od naporov, ki jih bomo vsi skupaj vložili v uresničitev zastavljenih nalog. Te nikakor niso lažje, kot so bile letos. V nekaterih pogledih so morda celo težje, dejstvo pa je, da stabilizacijsko obnašanje vse bolj prodira, da smo prve uspehe zabeležili že v letošnjih mesecih in da zaradi vsega tega za malodušje ni nobenega vzroka.

Darko Marin

Srečanje s pionirji dopisniki v Škofji Loki Več volje kot možnosti

Vse tako kaže, da se kažejo naše varčevanje in stabilizacijski ukrepi tudi pri posredovanju znanja mladim, pri razvijanju njihovih svobodnih aktivnosti in vrsti vzgojno-izobraževalnih oblik že tako, da zavržno delujejo na polet in zdrave pobude, na dobro voljo učnega kadra... Tako smo ugotavljali pred dnevi v Škofji Loki, ko smo na srečanju s pionirji dopisniki in njihovimi šolskimi mentorji spregovorili o njihovem delu, možnostih in hotenjih.

Mladi so mehak vosek, iz katerega je lahko oblikovati, če so za to le ustrezne razmere. Med ustrezne razmere pa seveda spadajo med prvimi navdušeni mentorji, ki jim delo z mladimi dopisniki ni le obvezno šolsko breme, ampak veselje. Stabilizacijske škarje krijajo včasih čisto nenavadno, tako da preprosto priškrnejo pri izvenšolskih dejavnostih. Potem pa je res skoraj vse odvisno od dobre volje učiteljev, oziroma profesorjev, od njihove pedagoške vesti in - pripravljenosti za volontersko delo.

V Škofji Loki smo srečali mnogo zagnanih mentorjev, ki so pripeljali kar 160 otrok iz premnogih osnovnih šol iz vse Slovenije. Dva pionirja

dopisnika našega tednika sta bila tudi med njimi: Karmen Ogulin, učenka 6. razreda OŠ Jože Moškrič iz Ljubljane, in

kakršnega imajo na straniški osnovni šoli, najbrž zlepa ne premore kakšna šola. Kar štirideset pridnih in rednih

Letošnje glavne nagrade so za svoj celostni videz prejela šolska glasila: »Mi pišemo« iz OŠ Dob pri Domžalah, »Stopinje mladosti« iz OŠ Fran Roš v Celju in glasilo »Rog« iz OŠ Baza 20 v Dolenjskih Toplicah. Posebne nagrade za likovno podobo glasil je prejelo glasilo »Naša misel« Zavoda za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, tri enakovredne nagrade pa so prejela glasila: »Črt« (OŠ Boris Zihel iz Ljubljane za naslovnico), »Blokovci« (list mladine iz naselja BS 3 v Ljubljani, za ureditev in videz lista) ter »Prvo klasje« (glasilo OŠ Komenda-Moste, za ilustracije). Podeljene so bile še nagrade za posebne tematske številke šolskih glasil. Prejeli so jih: »Javorov list«, glasilo OŠ Col, za številko z etnografsko tematiko, »Modri val«, glasilo OŠ Janko Premri-Vojko iz Kopra, za številko o zgodovini pionirskega partizanskega odreda, »Naša Mladost«, glasilo OŠ Beltinci, za ugankarsko številko, »Stežice« iz OŠ Heroja Bračiča v Trzinu, za številko s pesniško zbirko in »Spark« iz OŠ Hrpelje-Kozina, za posebno številko v angleščini.

Za dolgoletno izhajanje in ohranjanje kakovostne ravni so dobila posebne pohvale glasila: »Brstje« (OŠ Lucijan Seljak iz Kranja), »Črno zlato« (iz OŠ Trbovlje), »Mlada rast« (iz OŠ Cerklje), »Mladi Vipavec« (iz OŠ Vipava), »Odmevi izpod Krvavca« (iz OŠ Cerklje na Gorenjskem), »Trate« (iz OŠ Cvetko Golar v Škofji Loki), »Valovi Mure« (iz OŠ Veržej) ter »Z bregov Krke« (glasilo OŠ Žužemberk).

Marko Laznik, tudi učenec 6. razreda, iz OŠ Veljko Vlahovič v Strančah pri Celju. Taka dopisniška krožka,

pionirjev dopisnikov združuje. Marko si je že lani prislužil enotedenske počitnice ob morju z radijskimi dopi-

sniki, kar mu je dalo še več spodbude za pisanje.

Tudi Karmen je nadvse pridna dopisnica. Poleg samega pisanja pa jo, tako nam je zaupala v pogovoru, veseli tudi to, da je s pomočjo dopisništva in ob srečanjih z vrstniki iz raznih krajev Jugoslavije, vzpostavila številne prijateljske vezi, iz katerih se je razvilo novo dopisovanje, pa tudi vabila za obiske različnih krajev.

Za oba naša sogovornika na škofoškem srečanju je značilno (najbrž tudi za druge mlade dopisnike), da verjetno veliko bereta, kar požirata mladinsko literaturo. S tem pa si seveda ostrija tudi svoji peresi, poglobljata znanje materejnega jezika in potujeta v različne svetove, od pravičnega do potopišnega. Vse v njuni ožji okolici ju zanima in marsikaj od tega zapišeta v pisma našemu mladinskemu koticu.

Karmenina mentorica Hilda Marčeva je bila prav začudena, da je prišlo letos k posameznim glasilom manj pionirjev dopisnikov kot prejšnja leta, ampak to je že druga zgodba. Poslovili smo se z obljubo, da bodo pridno dopisovali tudi naprej, da bodo poročali o vsem, kar se v njihovem šolskem in domačem življenju dogaja novega, pa seveda tudi o tistem, čemur pravimo razvijanje revolucionarnih izročil, spoznavanje naše novejši zgodovine in predvsem našega narodnoosvobodilnega boja.

B. Ž. J.

Srečanje pobratenih organizacij NOB

Preteklo je skoraj leto dni, ko je bilo v Sempetru prvo srečanje med borci NOV in člani VZPI-ANPI iz Standreža. V nedeljo pa so v Standrežu pripravili kar dvojno slovesnost. Podpisali so listino o pobratenju med članstvom ZB Sempeter in člani VZPI-ANPI iz Standreža, ter podelili 96 priznanj in značk aktivistom OF. Tega nadvse prijetnega in prisrčnega srečanja se je iz Sempetra udeležilo preko 80 članov, med temi upravni odbor ZB, predstavniki DPO, KS ter pevski zbor Kmetijskega kombinata, ob domačinov pa so bili navzoči člani VZPI-ANPI, dobitniki značk OF, predstavniki lokalne oblasti, gostje borčevskih organizacij ter delegacije sosednjih občin. S tem srečanjem so se uresničile večletne želje borcev NOV na obeh straneh meje.

Slavnost so začeli pri spomeniku padlim v Standrežu, kjer je spregovoril tajnik VZPI-ANPI Pelicon, pevski zbor KK-Sempeter je zapel dvojne pesmi, borčevska delegacija Sempetra pa je položila venec. Ob dvojni proslavi se je zvrstilo več govornikov, ki so si bili v svojih izjavah enotni. Vsi so se zavzemali za mir, mirno sožitje, prijateljstvo, dobre prijateljske vezi, sodelovanje na vseh področjih, tako političnih, gospodarskih, kulturnih, športnih in ne nazadnje borčevskih in družinskih. Govornik Silvino Paoletto pa je ostro obsodil iredentistične izpade na Krasu, izjavo škofa ter župana glede napisa Naš Tito na Sabotinu ter druge nepravilnosti v italijansko-jugoslovanskih odnosih. Občinstvo, ki je dvorano napolnilo do zadnjega kotička, je govornika večkrat prekinilo z burnim aplavzom.

Standrež z 2000 prebivalci, večinoma slovenskega rodu, je dal velik delež NOB. Kar 110 fantov in mož se je bojevalo v raznih partizanskih enotah, 22 jih je padlo, 12 je bilo ranjenih, eden pa je bil žrtev nacifašizma. Danes živi v Standrežu le še 55 borcev NOV. Narodnoosvobodilno gibanje se je v Standrežu začelo razvijati že v prvi polovici leta 1942. Tedaj je bila ustanovljena prva trojka, ki je imela nalogo zbirati nove borce in aktiviste. Trojka je vodil Rudi Zavadlav. Centralna blagajna je bila formirana 10. 12. 42. vodil pa jo je Franc Nanut. Na pobudo Julija Beltrama in Franca Pregljara-Borota so 17. junija 1943 ustanovili prvi petčlanski odbor OF, 10. 9. 43 pa KNNO Standrež in 16. 10. 1943 še odbor AFŽ. Vsi odbori so bili zelo aktivni in delavni vse od razpada Italije do konca vojne in tako dali velik delež pri skupni zmagi nad sovražnikom.

Podelili so 96 priznanj in značk bivšim aktivistom OF. Kar 40 jih je po vojni umrlo, in so ta priznanja prejeli svojci. Ganjeni s solzami v očeh smo spremljali te stare aktiviste, ki so z veliko srečo sprejemali ta skromna priznanja.

V kulturnem programu so nastopali domači otroški pevski zbor, mešani zbor Oton Zupančič iz Standreža, recitatorki, harmonikaš ter moški pevski zbor Kmetijskega kombinata iz Sempetra.

Prijateljske vezi med borci, mladino z obeh strani meje so se ob tem srečanju še bolj utrdile.

Leopold Kotar

Zgrnimo se okrog našega lista

Poziv uredništva v 39. številki »TV-15« ne bi smel mimo nobenega člana Zveze borcev NOV. Povišek je res tako neznan (uredništvo ga je drastično primerjalo z vrednostjo 20 dekagramov mesa), da se zaradi njega nihče izmed dosedanjih naročnikov ne bi smel odpovedati listu. Raje se bomo odpovedali enkratnemu mesnemu obroku ali litru vina, samo, da nas bo »TV-15« še dalje redno obiskoval. Saj smo se tako sprijateljili z njim, da bi bilo slovo od njega resnično žalostno. »TV-15« je trdna vez med nami in med revolucijo ter narodnoosvobodilno vojno, ki bi jo radi nekateri zaprli v muzejske vitrine, kjer bi jo zakril prah pozabe. Tega ne bomo dopustili: »TV-15« je živa, stalno pričujoča vest o naši revoluciji, ki jo še nadalje bojujemo in pripravljeni smo jo dobojevati do konca. Ravno v teh kriznih časih je

»TV-15« glas, ki nas nenehno opozarja na to, da boj, ki smo ga začeli v NOV, še ni končan. Prej smo se bojevali z okupatorji in z domačimi izdajalci, zdaj se bojujemo z našimi slabostmi pa tudi zunanjih in notranjih sovražnikov še ni zmanjkalo. Treba bo udariti po njih s takšno čvrsto bojevitostjo, kakršna nas je krasila med NOV.

Nekateri borci se vse do danes še niso naročili na »TV-15«. To je neodpušljiva napaka in čudna malomarnost. Tudi ti naj se nemudoma naročijo na naš list in tako pomagajo uredništvu, da bo prebrodilo finančno krizo in tako učvrstilo položaj borčevskega lista.

V imenu bralcev in sodelavcev

Dušan Mevlja
Maribor

Prostovoljci iz Dolomitskega odreda

Listine, ki jih je Ivan Maček-Matija lani izročil zgodovinskemu arhivu CK ZKS, so potrdile, da je tudi štab Dolomitskega odreda sprejel prvotni in dopolnilni odlok glavnega poveljstva o prostovoljcih za 1. slovensko proletarsko udarno brigado Toneta Tomšiča. Namreč štab Dolomitskega odreda je štabu 3. grupe odredov sporočal, da se je za proletarsko udarno brigado prijavil tudi Peter Cefuta-Gad, ki pa so ga zadržali v odredu, ker se je v bojih posebej izkazal, ter ga imenovali za vodnika udarnega voda, potem pa za komandirja čete.

Dolomitski odred je imel tistikrat dva bataljo-

na in v vsakem po tri čete. Torej bi moral po prvotnem odloku za proletarsko brigado prispevati 12, po dopolnilnem odloku pa še 12 izbranih partizanov ali skupaj 24 prostovoljcev. Iz podatka, da sta ob ustanovitvi v Tomšičevo brigado prišla Alojz Košir-Zmago in Anton Šoba-Zvonko, je mogoče sklepati, da je prvih 12 prostovoljcev za proletarsko udarno brigado srečno prispelo v Zapotok in od tam nadaljevalo pot čez Suho krajino na Cesto. Malo verjetno pa je, da bi do brigade prišla druga skupina. Le-ta je na Krimu zabredla v vrtnec velike italijanske ofenzive in najbrž sploh ni nikoli dospela v Tomši-

čevo brigado. To je mogoče zanesljivo sklepati po podatku, da je predvojna komunistka Rezka Korpar-Seničar, ki se je kot politična komisarka Gadove čete tudi prijavila za proletarsko udarno brigado, padla na Krimu ali v Danah nad Ribnico.

Rezka Korpar se je rodila v Osluševcih pri Podgorici v Črni gori, vendar je od tridesetih let živela v Sloveniji. Politično je delovala v gibanju za enakopravnost žensk. Baje se je poročila in tako privzela priimek Seničar, vendar ne vemo, če je imela kaj otrok. Pred leti so se v zgodovinskem arhivu CK ZKS za kraj njene smrti zanimali njeni sorodniki s Ptuj ali tam

nekje, vendar ni nihče zapisal njihovega naslova. Vljudno prosim, da se mi ti sorodniki oglasio in mi sporočijo, kdo hrani fotografijo predvojne komunistke Rezke Korpar-Seničarjeve. Prav tako prosim partizane Dolomitskega odreda iz sredine leta 1942, da mi sporočijo, kateri prostovoljci - razen Alojza Koširja-Zmaga in Antona Šoba-Zvonka - so julija 1942 še odšli v 1. slovensko proletarsko udarno brigado Toneta Tomšiča. Podatke pošiljajte na naslov: Franci Strle, Sattnerjeva 15/E, 61000 Ljubljana, ali po telefonu na štev. 266-682 prek 061!

Franci Strle

Še vedno vroča zamrzovalna skrinja

Predsedstvo OO ZZB NOV Velenje je sicer dobilo odgovor predsedstva CK ZKS BiH v zvezi s helikoptersko pošiljko zamrzovalne skrinje, vendar z odgovorom niso bili povsem zadovoljni, kar se vidi tudi iz pisma predsednika OO ZZB NOV Velenje Nestla Žganka predsedstvu CK ZK BiH.

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Velenje je na svoji redni seji 27. septembra 1983 obravnavalo pojasnilo, ki sta ga 1. septembra 1983 dala predsedstvo CK ZK Bosne in Hercegovine in Republiški sekretariat za notranje zadeve Sarajevo v zvezi s helikopterskim prevozom zamrzovalne skrinje iz Titovega Velenja v Sarajevo. Z odgovorom smo, kljub temu, da smo imeli že pripravljenega, odlašali, ker smo se hoteli prej prepričati o odzivu jugoslovanske javnosti.

Predsedstvo je bilo nad vsebino pojasnila razočarano, saj je pričakovalo, da bo CK ZK Bosne in Hercegovine obravnavani primer kar najostreje obsodil in se odločno zavzel za to, da se taka in podobna dejanja v prihodnje ne bi več dogajala. Tako pa iz celotne vsebine pojasnila udarja predvsem očitek, da nismo ravnali prav, da smo zadevo dali v javnost, ne da bi se o njej poprej dobro pozanimali. Prepričani smo, da je bilo naše ravnanje pravilno, zlasti še zato, ker tudi kasnejša informacija nikakor ni omilila dejanja. Tudi očitek, da smo javnosti dali del resnice in polresnice, ni upravičen. Če je kdo dal javnosti premalo preverjene podatke, potem je bil to Republiški sekretariat za notranje zadeve Sarajevo, ki se ni niti toliko potrudil, da bi ugotovil pravičen datum poleta, oziroma pristanka helikopterja v Sloveniji, da ne govorimo o drugih podrobnostih, ki jih je pozneje razkrilo šele dnevno časopisje.

Končno pa vse te podrobnosti niti niso več pomembne. Pomembno je to, da je široka jugoslovanska javnost zelo pozitivno sprejela naše obvestilo in nas spodbudila k temu, da bomo vsa nedopustna ravnanja in dejanja tudi v prihodnje javno razkrinkavali.

Nov spomenik

Na Poljanah pri Prevaljah so potekali sklepni boji druge svetovne vojne na naših tleh. Zagrizeni spopadi so zlasti trajali od 11. do 14. maja 1945. leta na bojnih odsekih Zgornjega Doliča, Dravograda in Poljan. Okupatorjeve vojaške enote in druge umikajoče se kvislinske formacije so si še kako prizadevale, da bi se prebile pri Dravogradu po Meziški dolini čez Poljane pri Pliberku. Na to možnost so računali še do 12. maja, da bi se v Avstriji vdali angleškim silam. Pri tem so računali na pomoč zahodnih desničarskih krogov, upoštevajoč tudi morebitni spor med vzhodnimi in zahodnimi zavezniki. Tako bi se eni in drugi izognili ujetništvu pri nas in odgovornosti za storjene zločine. Njihov namen so preprečili borci naših enot. Zgodovinarji imajo gotovo prav, ko trdijo, da imajo dogodki po 9. maju značilnosti večjih vojaških operacij, saj je šlo, vsaj v severozahodnem delu Slovenije za zajetje glavnine okupatorjevih in kvislinskih sil in za njihov dokončni poraz na jugoslovanskih tleh.

Ne smemo pozabiti, da so takratne vojaške in politične razmere narekovalé hitro vojaško in politično diplomatsko ukrepanje. Tedaj smo imeli zelo malo prijateljev. Tudi zavezniki so iskali možnosti za uresničevanje svojih želja. Osmega maja 1945. leta je takratni koroški nacistični gauleiter dr. Fridrich Rainer, da bi olajšal zahodnim zaveznikom zasedbo Koroške, jugoslovanskim enotam pa glede tega povzročal težave,

ugodil zahtevam nekaterih starih avstrijskih političnih strank, da je treba zahodnim silam izročiti oblast. Tako je torej nastala začasna deželna vlada. Pri tem so utemeljevali čudno zgodovino po obrambi o nedeljivosti Koroške. To je pomenilo, naj bi naše enote čimdalje zadrževale od glavnih središč, da bi zaradi tega prišlo čimveč nemških in drugih enot v angleško ujetništvo. Štab 4. operativne cone je zaradi te-

ga poslal dele enot Štirinajste divizije: Bračičevo v Borovlje, Serčerjevo v Velikovec, Tomšičevo v Sinča vas. To je pomenilo, da so tudi naše enote v Avstriji poleg angleških okupacijskih sil razoroževale enote nemškega okupatorja in kvislinske enote.

Britanske vojaške enote so sicer spoštovale jugoslovanske enote kot zaveznika v zvezi s protihitlerjevsko koalicijo. Znano pa je, kako so na različne načine omejevali dejavnost naših enot in še drugače povzročali nepotrebne težave.

Na to zmago spominja na Poljanah le iz granita postavljena skala s skromnim napisom. In nič več, kar pa seveda ni prav. Pomen teh bojev je prav gotovo takšen, da bi jih bilo treba označiti drugače. Ta zmaga je v prvi vrsti jugoslovanskega, če še ne širšega pomena. Pri tem so sodelovali borci vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti. Velik delež imajo partizani zamejske Koroške.

Ne samo, da sedanji spomenik v kraju ne ustreza veličini in pomenu teh bojev, temveč je treba temu pri-

merno urediti tudi Poljane. To je pravzaprav dolgoletno hotenje ne le ravenske občine, ampak še bolj borcev delovnih ljudi Koroške. Da bi to lahko naredili, so v občini sprejeli začasni odlok o ustanovitvi in zaščiti spominskega parka na Poljanah.

Najprej bi bilo treba v kraju ohraniti zgodovinska izročila narodnoosvobodilnega boja, povezana z veliko zmago slovenskih partizanov in jugoslovanske ljudske armade nad nemškim okupatorjem ter domačimi izdajalci v zadnji bitki druge svetovne vojne na naših tleh 15. maja 1945. Razen tega bo treba varovati sedanje značilnosti kraja. Del te obmejne vasice pa bi preuredili v spominsko območje in ga najbrž poimenovali v park Svobodi in miru.

Cez dve leti (15. maja 1985) bo minilo štirideset let od teh sklepnih bojev. Takrat bomo praznovali štiridesetletnico ustanovitve. Primerno bi bilo, da bi do takrat, ob pomoči širše družbenopolitične skupnosti, borci, delovni ljudje in občani Koroške lahko uresničili to zamisel.

Drago Miklavc

Neprimeren spomenik na Poljanah

Zdravilišče vojaških invalidov in borcev v Strunjanu z istimi nalogami pri novem gospodarju

Odslej bodo pluli s »Krko«

Minulo sredo so v strunjskem hotelu »Svoboda«, ki spada h kompleksu naravnega zdravilišča in okrevališča, oziroma doma vojaških invalidov in borcev v Strunjanu, podpisali predstavniki RO ZZB NOV Slovenije in delovne organizacije novomeške Krke samoupravni sporazum »o začasnem uporabi zdravilišča VI in borcev NOV Slovenije v Strunjanu«. To pomeni, da je Krka sprejela družbeni dogovor, katerega udeleženci so bili doslej ZZB NOV Slovenije, izvršni svet skupščine SR Slovenije, SPIZ SR Slovenije, Zdravstvena skupnost Slovenije, telesnokulturna skupnost Slovenije in samoupravna komunalna interesna skupnost občine Piran. Na ta način so tako prvi kot zadnji stopili skupaj, da bi ohranili sedanjo aktivnost doma v Strunjanu, mu zagotovili uspešno tekoče poslovanje ter razvoj, ki mora tudi v tej dejavnosti nenehno napredovati.

Potem ko sta si slovesno podala roki ob podpisu sporazuma predsednik RO ZZB NOV Janez Vipotnik in generalni direktor »Krke« Boris Andrijanič, je v imenu

RO ZZB NOV spregovoril Stane Repar, podpredsednik slovenske borčevske organizacije, ki je spomnil zbrane na začetke in leta delovanja doma vojaških invalidov v Strunjanu, se zahvalil podpisnikom za dosedanje pomoč pri gradnji novega hotelskega objekta in opozoril zbrane, kaj pričakujejo borci in vojaški invalidi od tega doma tudi vnaprej.

Boris Andrijanič je nato nadaljeval:

Dovolite mi, da se v imenu celotnega kolektiva delovne organizacije Krke zahvalim za zaupanje, ki ga je republiški odbor zveze združenj borcev NOV Slovenije v soglasju z ostalimi udeleženci Druženega dogovora o dograditvi Zdravstveno-rekreativnega centra v Strunjanu izrazil s tem, da je to zdravilišče dal v začasno uporabo in upravljanje Krki - tovarni zdravil, oziroma njeni temeljni organizaciji Zdravilišča.

To je za nas priznanje in spodbuda za nadaljnje uspešno delo tako na področju farmacevtsko-kemične kot tudi na področju zdraviliško-gostinske dejavnosti in razvoja zdravstva v širšem

pomenu te besede.

Ob tej priložnosti bi rad poudaril, da Krka s sprejetjem Druženega dogovora o dograditvi Zdravstveno-rekreativnega centra za vojaške invalide in udeležence narodnoosvobodilne vojne Strunjan in omenjenega samoupravnega sporazuma sprejema tudi zagotovilo: da bo Zdravilišče Strunjan dejansko obdržalo svoj status in namembnost kot naravno klimatsko zdravilišče, katerega skrb bo tudi v prihodnje namenjena zdravljenju, oddihu in rekreaciji vojaških invalidov, nosilcem partizanske spomenice, narodnim herojem, španskim borcem, borcem NOV in njihovim družinskim članom, upokojenecem in delovnim invalidom; da bo skrbela za nadaljnji razvoj tega zdravilišča, predvsem z razširitvijo zdraviliške dejavnosti, ter da bo le proste zmogljivosti Zdravilišča Strunjan oddajala drugim uporabnikom.

Krka se s podpisom tega sporazuma tudi obvezuje, da bo omogočila zdravljenje in oddih borcem in invalidom v termalnih zdraviliščih Dolenjske in Šmarješke Toplice

pod enakimi pogoji, kot bodo veljali za Zdravilišče Strunjan, s čimer se bistveno razširijo indikacijska področja zdravljenja.

Glede na dosedanje sodelovanje Krke z obalno-kraško regijo in delovnimi organizacijami tega področja, še posebno pa sedaj, ko bo s prevzemom Zdravilišča Strunjan neposredno navzoča na tem območju, želimo obdržati in gojiti najboljše odnose z občino Piran, Sestavljeno organizacijo združenega dela TIMAV, v sklopu katere je tudi Turistična organizacija Portorož, z obalno-kraško turistično skupnostjo in zdravstvenimi ustanovami, tako pri skupnem načrtovanju razvoja tega območja kot tudi pri realizaciji le-tega.

Naj ob koncu povem še to, da se bomo kot kolektiv, ki se je doslej vseskozi zavedal svoje odgovornosti na vseh področjih dela, trudili tudi v prihodnje, da bomo delali za dobro celotne družbe, še posebej pa pričakujem od delovnega kolektiva zdravilišča Strunjan, da bo s svojim požrtvovalnim in nesebičnim delom omogočil ugodno bivanje in oddih ljudem, ki so za našo revolucijo dali največ, našim borcem. S takim delom bomo opravičili zaupanje, ki so nam ga pokazali tako RO ZZB, izvršni svet SRS, Zdravstvena skupnost Slovenije, telesnokulturne skupnosti Slovenije in skupščina občine Piran.

B. Ž. J.

Letna konferenca članov ZB NOV železničarjev Gorenjske

Člani aktiva Zveze borcev NOV železničarjev Gorenjske so se zbrali 8. oktobra na Javorniku na letni konferenci. Navzoče so s talcev in so ga Nemci ustrelili na Hrušici. Prav tako so menili, da je treba po prebra na Javorniku na letni dvojnem revolucionarju in konferenci. Navzoče so s glavnemu organizatorju

Udeleženci letne konference aktiva borcev NOV železničarjev Gorenjske

svojim kulturnim programom počastili učenci Osnovne šole Tone Čufar in harmonikar glasbene šole z Jesenic.

Predsednik in tajnik aktiva sta poročala o uspešnem delovanju v lanskem letu. Pripravili so dva poučna izleta v spominske kraje iz NOB, srečanje, zbrali so 53 strani zgodovinskega gradiva in uspešno sodelovali v krajevni skupnosti ter občini. Največ so govorili o zbiranju gradiva za zgodovino gorenjskih železnic med NOB ter o današnjih gospodarskih razmerah. Odločno so zavrnili trditve nekaterih, da so borci NOV krivi za sedanji rezultat, da je treba ugotoviti napake in ljudje, ki so jih povzročili. Predlagali so, naj bi na spomenik na jeseniški železniški postaji zapisali ime Albina Noča, ki je eden prvih

OF na Železnici na Jesenicah Ivanu Krivci poimenovali pomembnejšo ulico, kraj ali ustanovo.

Navzoče je pozdravila tudi Ivica Bežan, predsednica koordinacijskega odbora ZZB NOV pri železniškem gospodarstvu Ljubljana, ki je po predstavitvi prihodnjih nalog podelila aktivnim udeležencem NOV jubilejne značke OF.

Sredi delovnega programa so navzoče počastili še pevci moškega pevskega zbora Društva upokojenec Javornik Koroška Bela, ki so pod vodstvom Janke Vebra zapeli pet pesmi. Po razpravi so sprejeli poslovnik o organiziranju in vodenju aktivov članov ZZB borcev NOV v železniškem gospodarstvu Ljubljana in program delovanja v prihodnjem letu.

Branko Blenkuš

Utrinek

Oddih in zdravljenje

Ko smo že prišli v Strunjan, smo se tudi malo sprehodili do bazena in fizioterapije, kjer je ta čas ne le živahno, kar tare se tistih, ki so na zdravljenju in oddihu. Voda v bazenu ima 29 stopinj in ni nič čudno, če čez dan poplava sem ter tja kar dvesto gostov. Obe fizioterapevtki: Anita Smiljanič in Sonja Butinar, sta nam povedali, da s pacienti dosegajo lepe uspehe, zlasti še s hujšimi bolniki, katerih boleznih zahtevajo individualne vaje. S skupinskimi vajami pa je tako, uspehi so, če vsakdo doda temu še posamično vadbo in sprehode ob obali. Kot pri vsaki stvari - nič ne pomaga, če ni lastne volje in dela.

Jožica Bogataj iz Kranja je bila tokrat že četrtrič v Strunjanu. Zelo dobro ji dene vadba, brez katere bi

bila, kot sama pravi, že zdavnaj priklenjena na voziček.

Na »obhodu« po domu smo srečali dve Pepci, Kotnikovo in Usarjevo, obe iz Ljubije pri Mozirju. Za štirinajst dni ju je poslala njuna borčevska organizacija. Kotnikova Pepca je tokrat prvič videla morje in preizkusila, če je zares tako slano, kot pravijo. Doma je kmetija in vse od tistih dni, ko ji je za vasjo padel pod nemškimi streli mož Jože, se je morala trdo prebijati skozi življenje s tremi otroki. Njena sovaščanka, nekdanja šivilja, nekaj let pa že upokojenka po možu, Pepca Usarjeva, je sicer že bila na morju, a le za kratek čas. Tudi njej, nekdanji taboriščnici taborišča v Auschwitzu, mir, dobra postrežba in plavanje, pripomorejo k boljšemu počutju.

Ne prva ne druga naša sogovornica nista imeli karajoče besede na račun postrežbe, obnašanja osebja in namestitve. Malo sta se prestrašili ko je ob obali divjalo neurje in je toča udarila ob šipe, toda naslednjega dne je spet prijetno grelo sonce in so se širile omamne vonjave pozno cvetočega mediteranskega grmičja.

Film kot pripomoček za obrambno usposabljanje Krog gledalcev se širi

Nedavnega pregleda in posveta o filmih z obrambno in samozaščitno vsebino v republiškem centru za obrambno vzgojo v Poljčanah se je udeležil tudi direktor proizvodnje Zastave filma iz Beograda Josip Šubic. Po posvetu smo ga zaprosili za kratek pogovor o dejavnosti Zastave filma, ki letos slavi 35. obletnico ustanovitve.

Kdaj in zakaj je sploh nastal Zastava film?

»Ker je spoznala pomen in posebne možnosti filmskega medija kot sodobnega in množičnega informativno-propagandnega, izobraževalno-vzgojnega in umetniškega sredstva je Jugoslovanska armada že 1948. leta ustanovila podjetje za film. Najprej se je imenovalo oddelk za filme Jugoslovanske armade in je bilo v sestavi politične uprave, nato se je imenovalo Podjetje za proizvodnjo filmov Jugoslovanske armade. Leta 1954 se je preimenovalo v filmski center Jugoslovanske armade, 1965 pa v Vojaški filmski center Zastava film.«

Kakšen pa je bil začetek proizvodnje filmov?

»Svojo dejavnost smo začeli 1948. leta s tako imenovanim mesečnikom, ki je bil filmski pregled življenja v JA. Že naslednje leto pa smo posneli štiri dokumentarne in poučni film. Proizvodnjo smo znatno povečali 1951. leta, ko smo se preselili v prostore na Košutnjaku. Tega leta smo poleg rednega filmskega pregleda iz JLA posneli tudi 16 poučnih in 12 dokumentarnih filmov.«

Katerim filmom namenjate največ pozornosti?

»Poučni film je bil in je še glavni proizvod Zastave filma. Od 1951. leta mu namenimo posebno pozornost. Naš cilj je, da bi poučni film ustrezal usposabljanju in izobraževanju v naših oboro-

ženih silah in da bi pri tem kar najbolj izkoristili možnosti filmskega izražanja. Čeprav smo pri tem veliko dosegli, o tem pričajo nagrade na mednarodnem festivalu vojaških filmov v Franciji,

Ekipe Zastave filma med snemanjem enega od številnih poučnih filmov.

mislimo, da bi lahko delali še bolje. Glede na to, da je snemanje poučnega filma kolektivno delo in da je kakovost filma odvisna od izbora teme, pisanja scenarija in realizacije, so takšni pregledi in pogovori, kot je bil ta v Poljčah, priložnost za dogovor in izboljšanje sodelovanja. Pričakujemo, da bo v prihodnje imel poučni film vse večji krog gledalcev. Danes ga poleg pripadnikov JLA in TO uporabljajo tudi vse druge strukture SLO, delno pa tudi šolska mladina. Jasno je, da moramo imeti zaradi pisane strukture

gledalcev tudi pristop pri snemanju posameznih tem.«

Vaše filmske ekipe se verjetno udeležujejo tudi vseh večjih vaj in manevrov. Kaj skušate povedati gledalcu s filmi na to temo?

»Zastava film je od 1953. leta navzoč na vseh vajah, na katerih se praktično preverja zasnova SLO in DS. Iz te navzočnosti in filmskih zapisov izhaja tudi posebna vrsta

poučnega filma kot so Svoboda 71, Podgora 72 in Gojia 76 ter drugi. Verjetno ni treba opozarjati, kakšen je pomen teh filmov za seznanjanje širšega kroga gledalcev s celotno zasnovo SLO, z njeno navzočnostjo v vsakdanjem življenju in njeno učinkovitostjo kot edine možnosti za obrambo naše družbe. V vseh teh filmih so v ospredju koncepcija in ustavna načela SLO in so ravno zaradi tega posebnega pomena za pripravo prebivalstva za splošno obrambno vojno.«

Ali bi lahko razdelili informativno dejavnost Za-

stave filma v minulih petin-
tridesetih letih?

»To dejavnost bi lahko razdelili v tri obdobja. Za obdobje od 1948 pa do 1960 je značilno izdajanje samostojnega mesečnika, to je pregleda iz JLA, ki smo ga 1966. leta ukinili iz začeli sodelovanje s Filmskimi novostmi in televizijo. Zaradi pomena in vpliva televizije širimo sodelovanje s tem medijem, tako da danes Zastava film posnema na leto približno 600 minut televizijskega programa.«

S televizijo pa sodelujete tudi na drugih področjih?

»Seveda. S televizijo Beograd smo 1966. leta posneli dve nadaljevanki, in sicer Ko sem bil vojak in Poleti, ki si jih zapomniš. Tretjo serijo Vojaki pa smo posneli 1981. leta. Prvi seriji sta imeli po sedem nadaljevanj, zadnja pa pet.«

Koliko filmov pa ste posneli v teh letih?

»Zastava film je posnel 901 poučni film, 215 dokumentarnih filmov, 33 kratkih igranih in 4 celovečerne filme, tri televizijske serije, 69, naročenih filmov, štirideset reportaž, 115 filmskih pregledov, štiri izredne filmske novosti, približno 9 tisoč prišpevkov za televizijo in 520 diafilmov in serij diapozitivov.«

Zastava film je dobil za svoje delo veliko vojaških in družbenih priznanj. Ponosni so na red za vojaške zasluge z veliko zvezdo in red ljudske armade iz lovorjevim vencem. Radi pokažejo tudi veliko plaketo JLA in druge. Vsa ta priznanja pa jih zavezujejo, da bodo tudi v prihodnje delali tako pridno, kot so do zdaj in s filmsko kamero pomagali krepiti bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti in utrjevati obrambno pripravljenost vseh delovnih ljudi ter občanov naše Jugoslavije.

Bojan Kuntarić

Dobri rezultati dela v enotah TO

V enotah in štabih teritorialne obrambe Gorenjske so v 1982 letu dosegli pomembne rezultate pri doseganju bojne pripravljenosti in krepitvi moralno-političnih razmer. Izboljšali sta se materialna opremljenost ter usposobljenost starešin in vojakov. Prav tako sta se okrepili vloga in organiziranost zveze komunistov in vojaških kolektivov, so med drugim ugotovili na nedavni seji vseh sekretarjev aktivov ZKS v TO Gorenjske.

Upošteva vse bolj zaostrene mednarodne odnose, zapletene družbenoekonomske razmere pri nas ter naloge pri uresničevanju stabilizacijskega programa, krepitve vloge delavca v družbeni reprodukciji, utrjevanje enakopravnosti, bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti ter neuvrščeno politiko zahtevajo, da je tudi v teh razmerah potrebno doseči še boljše rezultate pri krepitvi bojne pripravljenosti in moralnopolitičnega stanja enot in štabov teritorialne obrambe.

Sekretarji aktivov v TO skušajo zagotoviti nemoteno in vsestransko delo oziroma aktivnost ZK tudi v času, ko se enota ne usposablja. Posebna pozornost je namenjena kadrovski politiki, medsebojnim odnosom in racionalizaciji programa urejanja ter sodelovanju z vsemi drugimi pri podružbljanju sistema SLO in DS v družbenopolitični skupnosti.

Sekretar OK ZKS Kranj Stane Pirnat je sekretarje seznanil z najnovejšo varnostno politično oceno v občini Kranj. Varnostna politična ocena je podlaga za delovanje vseh drugih subjektov v občini. Delovni ljudje in občani Kranja

si močno prizadevajo za uresničevanje stabilizacijskih ukrepov ter dosledno pokrivanje uvoza z izvozom, o čemer pričajo tudi kazalci gospodarjenja. Nenehna rast življenjskih stroškov ter administrativni poskusi reševanja težav v posameznih okoljih povzročajo slabo ozračje. Delavci zahtevajo odgovornejši pristop k reševanju problemov. Nedosledno in počasno reševanje problemov ter nenehno spremanje novih ukrepov so narekovali, da je ozračje v delovnih okoljih v kranjski občini nekoliko slabše, kot bi sicer lahko bilo.

Komunisti v enotah TO se zavedajo, da sta od ozračja v delovnem okolju odvisna tudi obnašanje in bojna pripravljenost novega delavca oziroma pripadnika TO. Prav zato skušajo starešine pri izvajanju programa nameniti več pozornosti tistim, ki so iz politično manj aktivnih okolij.

Program urjenja in izvajanja nalog v enotah TO v Kranju je določen v letnem planu urjenja. Program urjenja je prilagojen stabilizacijskim programom združenega dela. Večina programa se izvaja v dela prostih dneh. Takšna prilagoditev programov urjenja zahteva od starešin v TO veliko večjo angažiranost. Priprava starešin je deležna posebne pozornosti. Starešine se pogosto sestajajo v prostem času, obnavljajo znanje in pridobivajo nova.

Na ta način starešine uresničujejo s programom določene cilje ter rezultate in so sposobni svojo nalogo opraviti v danem trenutku, v združenem delu pa ne manjkajo veliko na delu zaradi vaj.

Marko Čavlović

Njihovo delo se vidi v bazi

»Naša občinska konferenca sodi med srednje velike organizacije ZRVS v Sloveniji. Imamo 1300 članov, ki delujejo v štirinajstih krajevnih organizacijah. Ker ima občina Škofja Loka triindvajset krajevnih skupnosti, smo v petih ustanovili aktivne, v štirih pa živita po eden ali dva člana ZRVS,« je poudaril Franc Galičič, ki opravlja dolžnost sekretarja OK ZRVS v Škofji Loki.

Poleg tega imajo še tri aktivne po šolah in štirinajst aktivov v združenem delu. Od teh jih je samo polovica delavna, in sicer v Gorenjski predilnici ter šest aktivov v Žireh, ostali pa so bolj ali manj samo na papirju. V Žireh načrtujejo ustanovitev še dveh aktivov, tako da bo vse tamkajšnje združeno delo pokrito z aktivni ZRVS.

Vodstvo občinske konference je še posebej zadovoljno z delom organizacij v Poljanski in Selški dolini. Člani izgubijo tudi po ves dan, da se lahko udeležijo vseh oblik izobraževanja in usposabljanja. Težave pri izobraževanju so v organizacijah, kjer udeležba ni tako velika, kot bi pričakovali. Vzroki za to so različni. Ljudje imajo po več dolžnosti in pogosto se dogaja, da imajo dve ali več sej hkrati. Na nekaterih območjih je tudi velik vpliv klera, kar tudi zmanjšuje udeležbo na predavanjih.

Sicer pa pripravljajo predavanja v vsaki krajevni organizaciji posebej. Delo je veliko boljše kot prej, ko

so sklicali skupaj več organizacij. Pri praktičnem delu usposabljanja je udeležba boljše. To so dosegli s spremembo načina dela pri preverjanju znanja. Pred leti so imeli suhoparne vprašalnike, zdaj pa delajo v skupinah in rezervni vojaški starešine drug drugega dopolnjujejo. Udeležba je iz leta v leto večja, člani pa pravijo, da je takšen način dela veliko boljši.

Za usposabljanje članstva ima škofjeloška ZRVS svoj predavateljski aktiv. Vodstvo organizacije je že premišljalo, da bi se z občinsko konferenco ZRVS v Kranju dogovorili za zamenjavo predavateljev, saj v Škofji Loki opažajo, da se je članstvo že naveličalo poslušati ene in iste ljudi. Dogovorili so se tudi, da bodo člani ZRVS, ki opravljajo razne funkcije v SZDL, ZK in sindikatih ter občinskih organizacijah, pripravljali predavanja za druge člane.

Škofjeloški rezervni starešine dobro sodelujejo z borci. To sodelovanje se čuti predvsem v bazi, to je

v krajevnih skupnostih. Sodelujejo tudi z mladino, vendar niso najbolj zadovoljni s tem. Vse preveč čakajo, kdo bo koga povabil k sodelovanju. Zadovoljni so tudi s sodelovanjem s TO. Ta jim posoja orožje za streljanje in tudi druge učne pripomočke. Rezervni starešine pa si želijo, da bi jih vabili na vajo enot TO, da bi se tudi tako usposabljali. Niso pa zadovoljni s sodelovanjem z JLA. To še ni zaživelo tako, kot bi moralo. Vabijo jih na proslave, ni pa drugega sodelovanja. Precej krivde za to je tudi v sami občinski konferenci in njenih članih.

Rezervni vojaški starešine aktivno sodelujejo tudi

Popravka

V članku »Posamično delo mora postati temelj vsega usposabljanja,« ki smo ga objavili v štirideseti številki, je prišlo do neljube napake. Našemu sogovorniku tovarišu Kraševcu je v resnici ime **Vlado**, in ne **Tone**. Vladu Kraševcu se za napako opravičujemo.

V članku Natančen zadetek je njihov cilj, ki smo ga objavili v prejšnji številki TV-15 Naš tovariš, se je v odstavku, ki govori o enoti Milovana Stankovića prikradla neljuba napaka. Stavek se pravilno glasi: **Malo čudo** pa je strelišče na poligonu, kjer se urijo posadke protitankovskih topov, in ne **Malo čudno**. ... Opravičujemo se za napako.

Uredništvo

v akciji kadrovanja mladih za vojaške in obrambne poklice. Letos je bilo v njihovi občini osem kandidatov za vojaške šole, na žalost pa je samo eden uspešno prešel zahtevne zdravniške preglede. V Škofji Loki mislijo, da morajo biti pogoji za posebne poklice v JLA res strogi, za vse ostale pa bi jih morali nekoliko omiliti.

Marsikaj bi še lahko zapisali o delu ZRVS v Škofji Loki. Tako na primer o tem, kako sodelujejo pri obrambnem usposabljanju prebivalstva, kako delujejo obrambni krožki na šolah, ki jih vodijo rezervni starešine. To so samo lepe stvari, seveda pa imajo tudi probleme. Toda trudijo se, da bi jih odpravili. Ni dvoma, da bodo pri tem uspeli, če jim bo pomagalo članstvo. Zavedajo se, da mora biti član ZRVS tudi družbeni delavec, ki bo v vsakem položaju vedel, kako mora delovati.

B. K.

Slovenski gradbinci drugi v Jugoslaviji

Na petnajstem srečanju gradbenih delavcev Jugoslavije konec septembra v Titogradu so se udeleženci pomerili tudi v partizanskem mnogoboju in protipožarni zaščiti.

Slovenska ekipa, ki so jo sestavljali zidarji novomeškega Pionirja, tesarji škofjeloškega Tehnika, odrarji mariborskega Stavbarja, žerjavisti kranjskega Gradbinca in železokrivci Konstruktorja iz Maribora, je zasedla drugo mesto v partizanskem mnogoboju.

Pri protipožarni zaščiti se naši tekmovalci niso izkazali tako kot pri streljanju z račno puško, skoku v daljavo, teku

Požar so morali tekmovalci pogasiti v najkrajšem času.

na sto metrov in metu bombe v cilj. Povedati pa moramo, da tudi gasilni aparati niso bili vsi dobri. Tekmovalci so zato morali zamenjati aparate, čas pa je neusmiljeno tekel naprej.

Udeleženci tega tekmovanja so zadovoljni zupustili Titograd, saj so izmenjali delovne izkušnje in prispevali delček k razvijanju in krepitvi bratstva in enotnosti ter tovarštva med delavci. Jugoslovanski gradbeniki pa so tudi pokazali, da ne znajo samo graditi, ampak so sposobni tudi braniti in varovati pridobitve NOB.

M. Č.

Kulturno-prosvetna dejavnost v partizanskih enotah

Partizanski mitingi

Slovenski kulturni delavci, ki so se pod tremi okupatorji kot najmočnejši nosilci slovenske in narodne identitete znašli pod hudim pritiskom in nasiljem, so se z vso vmo oklenili OF in osvobodilnega boja. Ko je OF osvojila Ljubljano in segla že v vsako slovensko mesto in vas, je novembra 1941. prišlo v Ljubljani do prvega, čez dva meseca pa do drugega plenuma kulturnih delavcev. Kulturni delavci so se dogovorili in izrekli za boj kot okupatorjevih prirediteljev, za boj kot njegove kulture, pač zato, ker je bila povezana z njegovim nasiljem in potujčevanjem slovenskega naroda.

Boris Kidrič je na plenu mu kulturnim delavcem obljubil, da bodo imeli možnost ustvarjati in objavljati svoja dela v ilegalnem oziroma v partizanskem tisku. Kot odgovor na okupatorjev poizkus zatreti slovensko kulturno dediščino in narodnostno identiteto, je OF začela načrtno obujati slovensko kulturno izročilo. Svobodoljubne sile velikih slovenske kulture Prešerna, Cankarja in drugih so dajale ljudstvu moč in moralo za boj proti okupatorju. In kar je najvažnejše, nastajati so začela nova dela, nove stvaritve, nova dejanja. V kulturno

dediščino NOB štejejo vsa dela, ki so nastala v partizanih, v ilegali, v ječah, zapori ali koncentracijskih taboriščih.

Vodilno mesto pri tem je imela, vsaj v začetku, Ljubljana. Starosta in pesnik slovenske moderne Oton Zupančič je prvi prekinil molk in v ilegalnem tisku jeseni 1941. objavil pesem Pojte za menoj. Tudi Slovenski zbornik 1942, v katerem so sodelovali najvidnejši slovenski literati in pesniki, je izšel v Ljubljani.

Novo pot sta v pesništvu ubrala Karel Destovnik-Kajuh in Vladimir Pavšič-Matej Bor. Bor je sredi 1942. leta pripravil znamenito pesniško zbirko Previharimo viharje, ki so jo natisnili v ilegalni tiskarni Podmornica v Ljubljani.

Zelo poostreno okupatorjevo nasilje v Ljubljani v začetku leta 1942 (23. februarja 1942 je dobilo mesto oklep bodeče žice in bunkerjev), je imelo za posledico, da se je težišče odpora in boja preneslo na Dolenjsko in Notranjsko, kjer je nastalo obsežno osvobojevo ozemlje.

Kakšna je bila kulturna dejavnost v prvih partizanskih enotah? Gotovo skromna. Osnovno je bilo petje. Partizani so znali lepo peti. Zapeli so v taboru ali na vasi. Nava-

dno so peli vsi, za nastope na mitingih pa so oblikovali duete, kvartete, oktete. Zvesti spremljevalki sta bili harmonika, najbolj priljubljen instrument, in kitara.

Kakšen je bil partizanski miting? Poleg političnega govora, obogaten še z recitacijami, pevske točkami, zabavno kroniko, skeči, je bil najpopularnejša oblika propagandnega pa tudi kulturnega delovanja. Z mitingom so se partizani predstavili, s pesmijo in besedo so povedali, kaj hočejo, zakaj so prišli za orožje. Miting torej ni bil le srečanje političnega agitatorja z množico, temveč je bil tudi kulturni dogodek, ki je povečal vrednost političnega govora. Miting je v danih okoliščinah nadomestil ljudem knjigo, gledališče, radio, časopise in še kaj.

Mitingov je bilo seveda več vrst in stopenj; od najbolj enostavnega in skromnega, brez kulturnega programa, ko je politični komisar stopil pred ljudi (npr. po nedeljski maši) in jim govoril o NOB, do tistih, ki jih poznamo v letu 1944 na osvobojenem ozemlju, obogateni s pestrin in kvalitetnim kulturnim programom. Najpomembnejši sestavni del mitinga je bilo petje. Sprva so partizani peli predvsem narodne, zlasti tiste, ki so »di-

šale» po vojaki (Oj ta soldaški boben...). Od revolucionarnih pesmi so peli »Puntarsko«, »Nabrusimo kose« in »Bilečanko«.

Potem so tu pesmi iz oktorske revolucije (Kovači smo...) in iz španske državljanske vojne (Asturiana), zlasti pa so slovenski partizani prevzeli veliko pesmi od drugih jugoslovanskih narodov (Bolen mi leži, Titovo kolo, Ide Tito preko Romani-je in druge). Prvo umetno pesem »V boj« je na besedilo Mateja Bora uglasbil Karel Pahor že sredi leta 1941. Šele sredi oktobra naslednjega leta je Bor zapel Hej brigade, ki je postala najpopularnejša partizanska pesem.

Sredi 1943. leta, zlasti pa po kapitulaciji Italije, so prišli v partizane številni kulturni delavci, med njimi tudi glasbeniki. Ti so pridno pisali in komponirali ter do konca vojne uglasbili prek 170 zborovskih, mladinskih in scenskih skladb. Vse te skladbe so izvajali in igrali na mitingih, proslavah, koncertih, zborovanjih številni partizanski pevski zbori, pa tudi šolski mladinski in drugi, ki so delovali na osvobojenem ozemlju. Ker je manjkalo glasbenih vodij, je glavni štab poleti 1944 pripravil štiri. dvomesečne glasbene tečaje, pretežno za borce iz

partizanskih enot. Na Primorskem pa je štab 9. korpusa organiziral tri splošne zborovske in en učiteljski pevski tečaj.

Poleg govora in petja so bili sestavni del mitingov in drugih prirediteljev tudi recitacije, skeči, zabavne kronike. Veliko so pisali Matej Bor, Kajuh, Tone Seliškar, Mile Klopčič, Vitomil Zupan in drugi. Potrebe in močna čustvena doživetja so pri marsikomu sprožila pesniško žilico. Koliko pesmi in besedil je tako nastalo, ne bo nikoli mogoče natančno ugotoviti.

Potem ko so bile v drugi polovici leta 1943 ustanovljene divizije, so te kmalu dobile svoje kulturniške skupine. V 14. diviziji jo je vodil Karel Destovnik-Kajuh, v 15. diviziji Zvone Sintič in v 18. diviziji Tone Seliškar.

Iz kulturnih delavcev (igralcev), ki so po kapitulaciji Italije prišli v partizane, je nastala nova kulturno-umetniška skupina (Jerma-nova). Nastopi te skupine so bili seveda kvalitetnejši, vendar še vedno podobni starim mitingom iz romantičnih partizanskih; potujoči glumači s partizanskimi navadami, kot jih je ocenil Filip Kumbatovič.

Prav ta skupina je na zboru odposlancev v Kočevju uprizorila Klopčičevo enodejansko »Mati«. Iz zelo kvalitetne kulturniške skupine 15. divizije je prve dni julija 1944 nastalo Frontno gledališče 7. korpusa, ki je dajalo

predstave za vse enote in tudi civilno prebivalstvo v območja 7. korpusa. Kako visoko so borci cenili to skupino, govori izjava političnega komisarja 9. brigade, ki je dejal, da je miting za brigado vreden več kot sto političnih ur.

Čas po kapitulaciji Italije pomeni za Primorsko izreden polet osvobodilnega gibanja. Ustanavljali so nove odrede, brigade in divizije. Vsaka večja partizanska enota je imela svojo kulturniško skupino, pri štabu 9. korpusa pa se je osnovala osrednja igralska skupina 9. korpusa. Da bi dvignili raven kulturniških skupin, so v Črnomlju priredili za obe igralski skupini 2 gledališka tečaja. Predavali so Josip Vidmar, Dragotin Cvetko, Mile Klopčič, Filip Kumbatovič in drugi.

Nekoliko kasneje je tudi na Štajerskem, na območju 4. operativne cone, nastala zelo močna kulturniška skupina, ki je imela svoj orkester, pevski zbor, dramsko skupino in pihalno godbo. Žal so Nemci to skupino razbili v veliki ofenzivi konec 1944. leta.

Čeprav je to le skromen prikaz kulturne dejavnosti v NOB, lahko ugotovimo, da so dali slovenski kulturni delavci v narodnoosvobodilnem boju svoj veliki delež, ki je temeljito dokumentiran tudi z arhivskimi dokumenti, tiskom, fotografijami in muzejskimi predmeti.

Matija Žgajnar

Še ena uspešna oblika razvijanja izročil NOB - radijska igra

O Kričacu v nadaljevanju

Pred dnevi smo se srečali z Aleksandrom Marodičem, avtorjem nove radijske nadaljevanke »Kričac«. Najbrž nas je k temu srečanju še posebno gnalo dejstvo, da imamo prav malokrat na radijskih sporedih priložnost poslušati radijske igre v nadaljevanju, oziroma tega že lep čas nismo vajeni. No, avtor Marodič je to programsko odločitev radijecev takoj pojasnil: že precej časa je namreč, odkar je napisal besedilo za TV nadaljevanje »Kričac«, ki pa nekako ni in ni mogla dočakati realizacije. Besedilo je stalo in čakalo boljše čase, Marodiču pa se je tega zdelo škoda in je prišel do ideje, da bi vse skupaj priredil za radijsko izvedbo. Nekaj dogovorov, pridno delo in radijska igra je bila pri-

pravljena. Tako jo zdaj že lahko poslušamo ob nedeljskih popoldnevih in jo bomo lahko tudi še tja do novega leta, ko se bo iztekla. Režijsko jo je pripravil Aleš Jan, sodelovalo pa je kar sedemdeset slovenskih igralcev.

Aleksander Marodič pravi, da ga je že od nekdaj močno zanimala tematika Ljubljane v vojnem času. Vedno je to mesto in vojno dogajanje v njem dojemal kot nekaj izjemnega, kar v vsej Evropi v času druge svetovne vojne nima podobnega primera. Le Varšava je bila še takšno junaško mesto.

»Vedno znova me navdušuje in navdihuje neverjetna sposobnost ljudi, ki so izumljali vedno nove in nove oblike odpora proti sovrzniku.

Tu je cela vrsta tem, ki so izziv ustvarjalcem. Zato sem prav začuden, da Ljubljana še vedno nima tako imenovanega literarnega spomenika o svojem junaškem času. Najbrž bo moralo to mesto prav tako dolgo čakati, kot je čakal Cankar na svoj spomenik, film...«

V svetu, nam je pojasnjeval Marodič, se danes snema malo vojnih filmov, saj statičke kažejo, da zanje ni veliko gledalcev. Temne velikih bitk so v večini že izčrpane, zato stopajo v osredje samo še izjemni primeri. In tak izjemen primer je bila Ljubljana brez dvoma. Že pred leti, ko je začel prebirati o zgodovinskem dogajanju v z žico obdani in okupirani Ljubljani, ko je spregovoril z udele-

ženci posameznih drznih akcij in z mnogimi aktivisti OF, je upal, da bo vsaj delček vsega ujel v zgodbi za televizijsko nadaljevanje. Nastalo je trinajst epizod, ki pa so jih sedaj v radijski enačici skrajšali v dvanajst.

Pisatelja smo povprašali še o vedno znova porajajočem se vprašanju verodostojnosti zgodovinskih dogodkov in avtorski svobodni zgodbi. Sam pravi, da je oboje zelo težko uspešno združevati, če nočemo, da gre na škodo zgodovinske resničnosti ali pa in predvsem na škodo umetniške kakovosti.

Z radijsko igro, oziroma z dvanajstimi nadaljevanji »Kričaca« smo dobili torej dramatizacijo delčka zgodovinskega dogajanja v medvojni Ljubljani, Marodič je v njej bolj, kot je bilo doslej širše znano, opozoril na aktivistično delovanje in ljubljanskih bolnišnicah, toda premnoge teme na avtorje še vedno čakajo...

Bojana Žokalj-Jesih

Umetnost ob koncu tisočletja

Marksistični center CK ZKS v sodelovanju s Cankarjevim domom v Ljubljani prireja dolgoročno akcijo predavanj s skupnim naslovom Umetnost ob koncu tisočletja. O tem so nas prejšnji teden obvestili na tiskovni konferenci. »Ali se v bojih sedanosti pojavljajo protislovja preteklosti le kot neprimerne preobleke? Ali se tokovi umetnosti ob koncu tisočletja iztekajo v konec tisočletne umetnosti? Ali je leto 1984 še vedno aktualno? Kakšno je danes razmerje med množicami in umetnostjo, med umetnostjo in industrijsko zabavo?...« tako se sprašuje v spremnem besedilu k vabilu sestavljavci predavanj in mi se sprašujemo poleg njih, ali je mogoče na tako obsežna vprašanja iznajti ustrezne in prave odgovore? Naslovi prvih predavanj za sezono 1983/1984 so pred nami: Janez Vrečko - »Podbevšek in zgodovinska avantgarda«, Andrej Medved - »Na poti k novemu slikarstvu«, Slavko Žižek - »Punk kot družbeni fenomen«, Aleš Erjavac - »Estetika in ideologija - Kafka«, Igor Koršič - »Fenomenologija filma«, Janez Koželj - »Politični plakat«, Janez Strehovec - »Estetika tretjega rajha«. Predavanja si bodo sledila: 17. oktobra, 7. novembra, 5. decembra, 6. februarja, 5. marca, 2. aprila ter 7. maja 1984, vsakič ob 17. uri. Vstop je prost.

B. Ž. J

Pri CZ je izšla antologija poezije narodov Bosne in Hercegovine

Poezija štirih desetletij

Cankarjeva založba v Ljubljani je storila dejanje, kakršna najbolj neposredno in brez oblačkov fraz zares prispevajo k zbliževanju narodov in narodnosti. Kajti spoznati, kako poje srce naroda, je mnogo več kot prijazni kavarniški pogovori in prijateljska trepljanja po ramenih.

»Pesniki moderne senzibilitete so s svojim ustvarjanjem, s svojo ustvarjalno svobodo in odgovornostjo razglasili svoje dolžnosti do izročila; brez usmiljenja so razsvetlili tisto, kar je v našem usodno prepletenem izročilu življenja, mišljenja in pesništva živo in mrtvo. Zanje je to vprašanje o odnosu med poezijo in stvarnostjo, oziroma: kako v danih okoliščinah, v danem družbenozgodovinskem okviru izbrati bistvene možnosti za

odgovor na to vprašanje. Ura stvarnosti in poezije ne neha biti zavitega časa revolucije. Ali z drugimi besedami: sodobni pesnik je odgovoren za tisto, kar je v izročilu živo; svoje odgovornosti ne more preložiti na drugega ali je komurkoli prepustiti...« je zapisal med drugim o novejši poeziji narodov Bosne in Hercegovine Husein Tahmišić.

Devetintrideset avtorjev, od Skenderja Kulenovića in njegove Stojanke, matere Knežpoljke (1942) pa do mlajših pesnikov, kakršna sta, denimo, Todor Dutina in Milan Nenadić, se nam predstavljajo v slovenskih prevodih z najmanj po štirimi pesmimi. Husein Tahmišić je opravil tudi izbor pesmi in pripravil zapis o avtorjih, poslovenili pa so jih Drago Bajt, Bogdan Gradišnik, Bo-

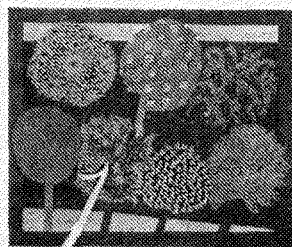
ris A. Novak, Ivan Minatti, Marjan Pungartnik, Herman Vogel in Severin Šali.

Opremo je prispevala Metka Krašovec, zaenkrat pa je bila natisnjena (knjagrat) v tisoč izvodih.

Naj povemo še, da je poslala Cankarjeva založba to antologijo na knjižni trg s posvetilom: »Ob štiridesetletnici drugega zasedanja Avnoja v Jajcu.«

B. Ž. J.

PEŃ IN BŮ

Človek se spominja vojne

Še tam, kjer nisem bil, kri sem izgubil
Razsute stopinje - listje v blatu
Ljubezen je mrtva, a nisem ljubil
In podrt je most, ki pelje k bratu

Kri je popila zemlja tudi na Harami
Zrušeno je nebo z nebom Varšave, Beograda
Moja noč je ranjena v jetniški jami
Dan je ko pes, ki v mrtvem mestu strada

Zvezdno nebo hišni krov mi ustvarja
Reke kot jaz v svojo svobodo hitijo
Ljubezen mi v jutrih ranih je zarja
In daljave obupanega v objem me lovijo

Kakšen sem pesnik, ko ne znam izpovedati sebe
Kot zvon z odmevom, s pesmijo ptice, drevo z vejo
Ne vem, kje sem rojen, ne kdo me zagrebe
Ob kateri cesti, pod katerega griča odejo

Le kakšen sem človek s svojim obzorjem sivim
Siv pod krono zvezd, ki obetajo mir v večnem mračšču
Kakšna sem to pošast, ki morem se prištevati živim
In ustvarjati na tem neskončnem grobišču

Vladimir Cerkez

(Prevedel Severin Šali, pesem je iz antologije nove poezije narodov Bosne in Hercegovine.)

Popravek

V 41. številki TV-15 se mi je v jubilejni zapis o Igorju Torkarju prikradel neljub spodrsnjaj. Napisal sem, da je bil zaprt zaradi informbiroja. Resnica je drugačna. Igor Torkar je bil po krivem obsojen na enem izmed lagerskih procesov in pozneje rehabilitiran.

Dušan Mevlja

KRIZE NAŠIH DNI

MIHA LAMPREHT

38

Vroča indijska tla

Indija letos doživlja vrsto hudih političnih pretresov, ki so se po marčevskih napadih v Assamu kasneje prenesli v severozahodni Punjab pa tudi v severno državo Džamu in Kašmir. Sedanji politični trenutek brez dvoma zrcalijo tudi zanimive vsebinske spremembe v odnosih med opozicijskimi strankami, ki se z vsemi sredstvi upirajo politiki Indire Gandhi. Ministrska predsednica je v nedavnem intervjuju za delhijske časnike najostreje obsodila val nasilja v posameznih državah, hkrati pa je poudarila življenjsko potrebo po ohranitvi in krepitvi narodne enotnosti. O zapletenem položaju pričajo tudi akcije skrajnežev v samem indijskem glavnem mestu. Žrtve takšnih in podobnih napadov pa so žal nedolžni prebivalci.

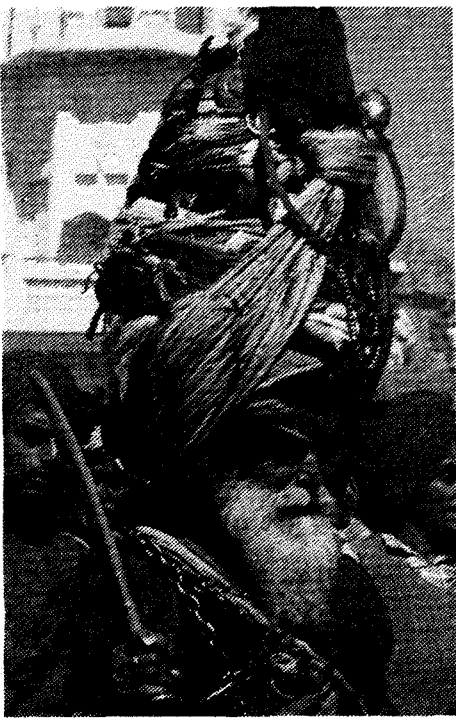
V vsej zgodovini od razglasitve indijske suverenosti (leta 1947) niso bile zahteve opozicijskih strank in njihove kritike na račun vladajoče kongresne stranke Indire Gandhi tako glasne kot letos. Res je, da je ministrska predsednica kot predsedujoča v gibanju neuvrščenih pridobila ugled ne samo v domovini, temveč tudi v svetu. O hčeri prvega indijskega premiera Jawaharlala Nehruja so se tako njeni privrženci kot nasprotniki izražali z najboljimi mnenji. Senco na delhijski vrh, še posebej pa na vladno politiko so marca letos vrgli krvavi dogodki v jugovzhodni državi Assam, več kot tri tisoč žrtev etnično verskih spopadov pa je indijsko demokracijo predstavilo v povsem drugi luči. Glasovi po večji politični in verski samostojnosti so zatem prišli na dan v severozahodni žitnici, v Punjabu, kjer je ministrska predsednica pred slabima dvema tednoma ponovno razglasila izredno stanje. Da bi bila mera polna, se je zahteval po večji avtonomiji in reviziji odnosov med zveznimi državami in centrom pridružila še država Džamu in Kašmir na severu Indije.

Prerez sedanjega političnega trenutka postane še jasnejši, če k temu dodamo še dejstvo, da je sedanja vlada že pred nemiri na severu izgubila večino malodane v vseh južnih zveznih državah. Čeprav so vzroki za sedanje težave različni in imajo korenine tudi v zelo značilni indijski zgodovini, pa so najpogostejši očitki, ki lete na vlado Indire Gandhi, češ da na račun zožitve pristojnosti zveznih enot krepi moč vlade v Delhiju. Opozicijski svet, ki so ga maja letos ustanovili v Vijajavadi, v južni državi Andra Pradesh in

zdržuje voditelje v 14. različnih političnih strank, je na primer zastavil jasno izražene zahteve po reviziji odnosov Delhija do zveznih središč, do revizije ustave, do spoštovanja norm v javnem življenju, za neodvisnost volilne komisije, skratka opredelil se je za frontni boj z ministrsko predsed-

najnovejši izjavi zanikala, in sicer je dejala, da bodo izpeljali volitve, ko bo zanje na počil čas, kar pomeni, da bodo najbrž januarja leta 1985.

Gotovo je, da ni lahko voditi države z več kot trideset milijarde prebivalcev, ki se nezadržno prebija v sam vrh gospodarsko razvitih in tehnološko zelo naprednih

Bojeviti Sikh z značilno brado in sabljo v roki

nico. Pogosti so celo očitki, da želi ministrska predsednica uvesti sistem dinastije Gandhijev, pa tudi da na račun domačih problemov išče izgovore v zunanjih sovražnikih in tujih pritiskih. Koliko so obtožbe resnične ostaja odprto vprašanje, res pa je da so vsi ti očitki pripeljali do ugibanj, da bi v državi celo utegnili izvesti predčasne volitve. Indijska ministrska predsednica je ta ugibanja v

držav sveta. Sedanja vlada je storila pomemben korak na področju gospodarskega javnega sektorja, še posebej na področju kmetijstva in industrije, hkrati pa je povečala tudi pomoč nerazvitim federalnim enotam. Ministrska predsednica si je ugled pridobila tudi s podporo socialnoekonomskemu načrtu dvajsetih točk pa tudi z imenovanjem komisije za revizijo odnosov med osrednjo

vlado in zveznimi državami. Kljub temu da so klice razdora v letošnjem letu morda najhuje napadle indijsko enotnost, pa so lahko kakršnekoli napovedi za žid sedanega zaostrenega političnega trenutka prezgodnje, saj so huda kri in celo krvavi nemiri stalnica na političnem prizorišču indijske podceline.

Kakšne so barve indijske parlamentarne demokracije?

Krišna Menon, dober prijatelj prvega indijskega premiera Nehruja, kongresni voditelj in bivši obrambni minister, je nekoč dejal, da je za Indijo najprimernejša parlamentarna demokracija, vendar je njena slabost v tem, da je sploh ne izvajajo.

Ob dejstvu, da gre za državo, ki je unija 22 zveznih držav in devetih zveznih ozemelj, od katerih so nekatera večja od največjih evropskih držav, da gre za državo, v kateri največkrat dvigajo glasove glede verskih, kastnih, etničnih, plemenskih, ekonomskih, socialnih kot pa glede strogo nacionalnih zahtev, je pot za zagotovitev parlamentarne demokracije gotovo strma in naporna. Potemtkem lahko govorimo o pluralizmu nekega političnega sistema, ki nima mnogo izvirnih elementov. Glavni vzor in temelj sistema je še vedno Westminster, in sicer kot posledica dolgoletnega britanskega kolonialnega režima. Pa vendar vsebuje takšen političen sistem vrsto specifičnih rešitev. Indijski parlament, kot je nekdaj zapisal, ni uglasjena in dolgovetna predstava evropskega kova, ampak buče amfiteater s pljuvanjem, zvečenjem betla, z obmetavanjem in celo s telesnim nasiljem. Gre za dvodomni parlament; zgornji in spodnji dom ali kot prijo »Lok Saba« in »Radža Saba« (fon). Prvi je zbor ljudstva s približno 550 poslanci, ki jih volijo s splošno pravico glasov, drugi pa ima polovico manj poslancev, ki jih volijo v zveznih državah, s tem pa nekako poudarjajo federalističen princip državne ureditve. Člani parlamenta glasujejo po svojem prepričanju ali partijski pripadnosti. Odnosi v indijskem političnem sistemu so torej

nekakšna mešanica, zmes unitarizma in federalizma, od tega da je prvi normativni okvir, drugi pa praktično prizadevanje.

Indijske zvezne države so namreč ustanovljene po razglasitvi neodvisnosti, in sicer z združitvijo več sto princčevskih držav. Meje so potegnili po načelu jezikovne delitve, še vedno pa je poglavitni vezni pa tudi razdiralni element vera ali kasta, tako da so meje predvsem administrativne narave. Takšen sistem je v minulih treh in pol desetletjih izpolnjeval pričakovanja množic, resda sicer ob občasni pretresih, ki so bili priložnost za sproščanje regionalnih nezadovoljstev. Eno takšnih je še vedno vprašanje jezika. Zakonodajci do danes naprimer še ni uspelo urediti vprašanja jezika Hindi, ki ga govori 46 odstotkov prebivalstva, kljub temu pa še vedno ni uradni jezik. Proti njegovi uvedbi, kot uradnega jezika, so bile do zdaj najglasnejše tiste države, kjer prevladujejo opozicijske stranke, in sicer komunisti v Zahodni Bengaliji, dravidske stranke na jugu, muslimanska narodna konferenca v Kašmirju in Džamuju, stranka Akali Dal v Punjabu itd. Osrednji problem je namreč neprilovitev južnih držav, ki v tem vidijo želje severa, da bi si kulturno podredil jug. Jedro vseh takšnih ali drugače izraženih desetletnih želja pa je zahteva po vsebinski decentralizaciji, po večji samostojnosti in urejanju lastnih zadev.

Izredno stanje v severozahodnem Punjabu

Pripadniki Sikhov in Hindujevcv v indijski žitnici Punjab že več let ne živijo v miru in slogi, kot so v prejšnjih stoletjih. Od leta 1966, ko so v tej zvezni državi razglasili uradni punjabski jezik, se je število Hindujevcv močno povečalo, tako da je danes nekaj več kot 50 odstotkov Sikhov, ki vseskozi izražajo bojazen, da se bodo utopili v naraščajočem številu Hindujevcv. Nemiri, ki so izbruhnili v začetku tega meseca, so samo nadaljevanje vrenja, ki je bilo še posebej izrazito aprila letos, ko je življenje izgubilo več deset lju-

di, v glavnem Hindujevcv, nekaj sto pa je bilo ranjenih.

Resolucija sikhovske opozicijske stranke Akali Dal med drugim poudarja tudi zahtevo po avtonomiji v vseh zadevah, razen v obrambi, zunanji politiki, zvezah in v železniškem prometu. Vodstvo stranke venomer poudarja, da se gibanje ne bojuje za odcepitev, temveč za avtonomijo Punjaba, za decentralizacijo in za ustavni federalizem, medtem ko najbolj vneti zagovorniki trinajstmilijonske skupnosti Sikhov zahtevajo celo neodvisno državo Khalistan, kar v prevodu pomeni državo čistih.

Položaj je še posebej zapleten, ker Sikhi zavzemajo najvišja mesta v indijski vojski, gospodarskem in političnem življenju, sam Punjab pa sodi v najbolj razvito indijsko zvezno državo z najvišjim dohodkom na prebivalca in z najbolj razvitim kmetijstvom. Posebno težo sedanjim dogodkom daje tudi dejstvo, da Punjab leži ob pakistanski meji, in ravno Punjab je bil vzrok dveh indijsko pakistanskih vojn.

Sikhovske organizacije, ki so razcepljene v več struj, od skrajnih do zmernih, potemtkem vztrajajo pri zahtevah po široki avtonomiji, ob tem pa nimajo poslušna za popuščanje in sporazumne rešitve. Vlada Indire Gandhi je bila v preteklosti do njihovih zahtev dokaj prožna, kar pa za ukrepe v minulih mesecih ne bi mogli reči. Slednje potrjuje tudi navzočnost več tisoč do zob oboroženih vojakov na ulicah. Gandhijeva se je pripravljena pogajati samo o vprašanjih, ki se nanašajo na verske zahteve, zavrača pa vsakršne politične, ki bi šle na škodo indijske enotnosti. Uradni Delhi je zaenkrat privolil samo v imenovanje posebne komisije, ki naj preuči odnose med zvezno vlado in federalnimi enotami, hkrati pa naj bi izdelala predloge, kako ustreči zahtevam po večji avtonomiji, ki pa naj ne bi ogrozila pristojnosti osrednje vlade.

Indira Gandhi namreč še naprej vztraja pri trdnem centru in močnih zveznih državah.

Če se nemiri ne bodo polegli, utegnejo resno ogroziti ne samo Punjab, temveč vso Indijo.

Kako do sprave v Kalavriti

Pred 40. leti so nemški vojaki razdejali grško mesto Kalavrito in pobili 1361 moških. Zdaj nemška mladina poskuša utreti težavno pot poravnave s preživeli in z njihovimi potomci.

Župan Panajotis Polkas iz Kalavrite je videti zadovoljen. »V našem kraju bomo uredili mednarodni center za srečanje mladih ljudi. Želimo, da bi se Kalavrita spremenila v kraj, kjer se bodo lahko srečevali mladi ljudje z vsega sveta, da bi se učili živeti z drugimi v miru in prijateljstvu.«

S temi besedami se je župan zahvalil organizatorjem bonske SCI (Service Civil International), ki je s tritedenskim delovnim zborom (»Workcamp«) postavila temeljni kamen za dolgopričakovano pomiritev, spravo med Nemci in prebivalci grškega mesteca Kalavrite.

Ura še vedno kaže isti čas

Zelo redko se zgodi, da bi kakšen nemški turist zašel v ta majhen kraj na Peloponezu. Kalavrita leži proč od glavnih turističnih tokov v Grčiji, nekako 800 metrov visoko, obdana s soncem obsijanimi hribi masiva Chelmes. Toda tudi ti, ki res pomotoma zaide v to nekdanje gorsko zdravilišče bogatih Atencev, ne bo takoj vedel, kam je prišel. Le kdo bi se še zdaj spomnil, da ura v vaškem zvoniku še vedno kaže isti čas, in sicer 14.35? Vsak bi pomislil kaj drugega, na primer, da so ruševine kamnitih

hiš posledica naravne katastrofe, potresa ali drugega.

Kdor stopi na mestnem trgu v Spiridonovo trgovino s spominki, bo presenečen, ker ga bo Spiridon K. nagovoril in pozdravil v nemščini. Spiros, kot mu pravijo prijatelji, rad pripoveduje radovednim nemškim turistom, da se je izšolal v ZR Nemčiji. Vsekakor pa bo nemškemu gostu zamolčal, da se je to zgodilo v okviru nekega zasebnega dogovora.

S posredovanjem ustanove »Carl Duisburg« je v petdesetih letih prišlo nekaj otrok iz Kalavrite v ZR Nemčijo, da bi se izučili za trgovske pomočnike in raznih obrti. To je Spiros

še pripravljen povedati zvedavim sogovornikom. Zamolčal pa bo, da so med vojno Nemci njegovega očeta ustrelili kot talca, njegovo mater pa so poskušali živo zažgati v poslopju krajevnih šol. Pravtako bo Spiros molčal o tem, da tudi sam verjetno še živi samo po naključju: njegova nesrečna, razklana mati ga je tedaj dvletnega vrgla skozi cerkveno okno, da ne bi živ zgorel v cerkvi.

Molčijo tudi v črno oblečene stare ženske v Kalavriti. Večinoma so od 13. decembra 1943 vdove. Mnoge med njimi so bile komaj nekaj tednov poročene, ko so nekega meglenega ponedeljkevega jutra vdrli v mesto nemški vojaki in vse prebivalstvo Kalavrite nagnali na kup.

Ženske in otroke so zaprli v šolo in cerkev, moške iz mesta pa so v več skupinah odgnali na hrib na vzhodu mesta. Pred njihovimi očmi so nemški zavojevalci zažgali vse hiše. Z lesom krite hiše so gorele kot baklje. Vneli sta se tudi šola in cerkev, v katerih so bile ženske z otroki. Samo po nekem srečnem naključju jim je ogenj prizanesel.

Medtem ko se je večina žensk in otrok lahko rešila, je moške doletela neusmiljena, kruta usoda. Nemške strojnice so pokosile 1361 moških iz Kalavrite. Najmlajši med njimi so bili stari komaj po 13 let! Tisti, ki ni bil takoj mrtev, je dobil še kroglo iz pištole nemških stražarjev. Nato so trupla še izropali. Trdijo, da so nemški vojaki, potem ko so zapuščali mesto svojega krvavega dejanja, peli nemško vojaško pesem Lili Marleen.

To je bil konec »podviga Kalavrita«, kakor so zapisali v dnevnikih »Wehrmachta«. Na splošno v nemških zapisnikih

omenjajo zločin v Kalavriti kot povračilno dejanje. Pet dni prej so v bližini kraja Planiteron, ki sodi v območje okraja Kalavrita, našli trupla 78 nemških vojakov, ki so jih ustrelili grški partizani.

Razdejanje narodnega simbola

Vsi zapisniki pa molčijo o nekem dejstvu v tej zvezi: nemške ujetnike so pobili šele potem, ko je nemško poveljstvo prekinilo pogajanja s partizanskim poveljstvom o zamenjavi ujetnikov in začelo izvajati neusmiljene povračil-

Takšna je bila Kalavrita na Peloponezu potem, ko so jo 13. decembra 1943. Nemci do tal požgali in ustrelili 1361 njenih moških prebivalcev. Ženske so se po naključju rešile iz goreče šole in cerkve.

ne akcije. Po podatkih iz grških virov, je bil eden od ciljev teh kazenskih ukrepov uničenje narodnih simbolov, povezanih z imenom Kalavrita. Nemci so požgali in porušili dva grška samostana na tem območju Agia Lavra in Mega Spileau. Redovnike iz obeh samostanov so hladnokrvno postrelili. Oba samostana kakor tudi samo mesto Kalavrita so bili simbol še iz časov uspešnega narodnoosvobodilnega boja Grkov za rešitev izpod večstoletnega turškega jarma.

Zaradi tega so bili zdaj v Kalavriti še posebno veseli, ker je obenem z mladimi Nemci prišel tudi neki turški mladinec, katerega starši živijo v ZR Nemčiji kot gostujoči delavci.

Cetudi so bila prizadevanja nemškega »Workcampa« pred vsem simbolične narave, so mnogi le pozdravili pobudo samo. Hišnik v šoli, kjer so mladi Nemci stanovali med tritedensko akcijo, Ajiris Terelis, je eden med trinajstimi moškimi prebivalci Kalavrite, ki so preživeli pokol pred 40. leti. Dva krat je bil ranjen v glavo, rafa pa mu je odtrgal tudi roko. Hudo ranjen je več ur ležal v krvi pod kupom mrličev. Zdaj pravi, da so mu ti mladi Nemci, ki so za tri tedne prišli v Kalavrito, pomagali premagati brikost in sovraštvo...

S TV-15 in Slavnikom po Medžimurju in Podravini

Polni lepih vtisov

Močno nepriljubljeni polog za potovanje v tujino ima tudi malo dobrega. Po pripovedovanju turističnih delavcev se je po uvedbi pologa močno dvignilo zanimanje za obisk zanimivosti in zgodovinskih krajev, ki leže zunaj turističnih magistralskih ožje in širše domovine, ki pa so povsem neupravičeno še vse preveč neznani. Zato sem se s številnimi bivšimi borci in aktivisti z veseljem prijavil za dvodnevni izlet po Medžimurju in Podravini, ki sta ga že po običaju skupaj pripravila uredništvo TV-15 in Slavnik iz Ljubljane.

V soboto zjutraj smo se podali na pot iz Ljubljane. Slovensko-hrvaško mejno reko Sotlo, ki je tu bolj potok kot reka, smo prešli pri vasi Lupinjak in bili kmalu v Djurmancevcih. Ta in sosedne vasi Hrvatskega Zagorja so ostale v lepem spominu zlasti udeležencem legendarnega pohoda Stira na Stajersko pozimi 1943/44. Dne 2. februarja 1944 je Serčerjeva brigada zasedla Djurmanec, Tomšičeva Dolnje Jesenje, Bračičeva Radoboj, medtem ko se je štab divizije namestil v Gornjem Jelenju. Naslednjega dne so enote priredile mitinge, ki so prebivalce zelo navdušili. Tudi v Hrvatskem Zagorju so prebivalci zelo skrbeli za partizane. Le malokdo je tedaj jedel iz kotla. Hrvaški domovi so se kar kosali med seboj, kdo bo bolje postregel gostom. Večkrat so se na dvoriščih pekli na ražnju pujski, gospodinje pa so lovile gosi in purane, na mizah pa ni manjkalo zagorskega vina. Vsi so odkritosrčno občudovali dolgo kolono slovenskih partizanov, ki je večkrat pognala v beg ustaše.

Iz Djurmancev smo zavili na Trakošćan, ki je šest kilometrov oddaljen od Krapine, središča Zagorja. Grad Trakošćan je na hribu sredi lepih gozdov nad umetnim jezerom zajezone reke Bednja. Trakošćan so zgradili v 15. stoletju celjski grofje.

Grad je danes muzej z urejeno knjižnico, arhivom, poštvo, zbirko orožja, številnimi portreti Draškovičev in slik Julije Drašković-Erdody. Pri ogledovanju portretov sem se najdlje zadržal pred velikim portretom Juraja Draškovića. Ta mogočnik se je zlasti proslavil z zadušitvijo velikega hrvaško-slovenskega kmečkega upora leta 1573 in s strahovitim maščevanjem nad upornimi kmeti in njihovim vodjem Matijo Gubcem.

Juraj Drašković bi se skoraj zagotovo obrnil v grobu, če bi vedel, da so se v salonu njegovega rodbinskega Trakošćana zbrali dne 15. marca 1944 daljnji potomci Matije Gubca na prvi partijski konferenci okraja Krapina in s tem na zelo prepričevalni način napovedali skorajšnjo dokončno zmago »seljačke bune«, ki bo za vekomaj opravila s fevdalci. O tej partijski konferenci priča marmorna plošča na steni hodnika pred salonom v prvem nadstropju, kamor do takrat zagorski kmetič sploh ni imel vstopa.

Nedaleč od Trakošćana je Lepoglava, mesteca pod goro Ivančica, ki ima dvojni sloves. V minulih stoletjih je bila žarišče znanosti na Hrvatskem s prvo hrvaško univerzo. Sredi prejšnjega stoletja pa so v poslopju bivega pavlinskega samostana urodili kaznilnico, zgradili poleg nje leta 1914 še eno kaznilniško poslopje, imenovano »Novo poslopje«, posebej zasnovano za mučenje zapornikov. Zaradi rdeče barve zidov je hrvaški književnik Avgust Cesarec imenoval to poslopje »rdeča klavnica človeških duš«.

Od leta 1921 dalje jo bilo v Lepoglavi na robu več sto komunistov, med njimi Tito, Moša Pijade, Rodoljub Čolaković, Djuro Pucar, Ognjen Prica in drugi. Za banovine Hrvatske je bilo v Lepoglavi koncentracijsko taborišče, kjer so aprila 1941 izročili ustašem okoli 50 komunistov. Julija 1943 so hrvaški partizani rešili iz kaznilnice okoli sto zaprtih pripadnikov NOB. O tem mi je na drobno pripovedoval Ivo Kišić, ki kot upokojeni oficir JLA sedaj živi v Kranju. Navedene akcije se je udeležil kot borec hrvaške brigade Matija Gubec.

Varaždin, ki leži nedaleč od desnega brega Drave, je

zelo staro hrvaško mesto, saj ga listine omenjajo že leta 1181. Ponaša se z velikim številom dobro ohranjenih baročnih stavb. Za tukajšnje pokopališče, ki je bilo osnovano že leta 1773, trdijo, da je najlepše v Jugoslaviji.

Čakovec je prijetno središče Medžimurja, pokrajine med Muro in Dravo. Prenočili smo v hotelu »Park«, ki so ga skoraj povsem zasedli italijanski lovci, ki iz leta v leto prihajajo v vedno večjem številu v medžimurska lovišča. Plačujejo seveda v devizah.

Naslednjega dne smo se vozili po lepi Podravini in občudovali lepo obdelana polja, številne nove zasebne hiše.

Ustavili smo se v vasi Veliko Trojstvo, ki leži v lepi dolini pod obronki Bilogore. Tu smo si ogledali lepo urejen spominski muzej, posvečen življenju Tita in njegove družine v letih 1921–1925. V tej vasi je Tito delal kot strojnik v Pollakovem mlinu in deloval v bjelovarski partijski organizaciji.

V Gudovcu pri Bjelovaru smo obiskali spomenik 196 pobitih kmetov iz Gudovca in sosednjih vasi, njihov edini greh je bil, da so bili Srbi in obenem pravoslavci. Ustaški krivoloki so jih pobili v noči 26. in 27. aprila 1941, trupla posuli z živim apnom in jih plitvo zagrebli. Nemci so trupla odkopali, jih fotografirali in s tem hoteli prevreči odgovornost za hud zločin na vse Hrvate, da bi povzročili sovraštvo med Hrvat in Srbi. Veličasten spomenik žrtvam Gudovca je delo kiparja Vojna Bakića.

V Bjelovaru smo si ogledali veliko in lepo urejeno spominsko pokopališče 909 žrtvam fašističnega nasilja 1941–1945.

Polni lepih vtisov in duhovno obogateni smo se vračali v lepem vremenu domov vsi z enotno željo in predlogom, da bi uredništvo TV-15 in Slavnik čimprej spet pripravila podoben izlet, za katerega prav gotovo ne bo manjkalo interesentov.

Jože Obiak

Polovica čete je darovala življenje

Mineva 40 let od ustanovitve 1. makedonsko-kosovske udarne proletarske brigade, brigade bratstva in enotnosti, s katero so prešli bojno pot pripadniki vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, med njimi tudi fantje iz Slovenskega primorja, združeni v Slovenski četi. Primorci so bili pred tem med grškimi in albanskimi partizani, h katerim so nekateri prišli kot ubežniki iz italijanske okupacijske vojske že pred kapitulacijo Italije, večina pa po kapitulaciji. Na ozemlju Makedonije so sodelovali v bojih proti okupatorski in kvistlinški vojski že pred ustanovitvijo brigade.

Od ustanovitve brigade (ustanovljena je bila novembra 1943 v vasi Slivovo pod mogočnim Karaormanom, v zahodni Makedoniji) pa do novembra 1944, ko je bila Makedonija osvobo-

fronta), ki je nastala leta 1942 kot kvistlinška nacionalistična organizacija. Na noge jo je postavil okupator in jo prepustil vodstvu veleposestnikov, ag in begov iz severne Albanije kot

Gostivarjem. Po hudih bojih je z območja Debarce odšla na 180 kilometrov dolg pohod v Egejsko Makedonijo. Borci so se vzpenjali po strminah nad 2.000 metrov visoke Galičice, gore med Perspanskim in Ohridskim jezerom, in prišli na albansko ozemlje.

V dolinah okoli te gore je bolgarska vojska imela močna oporišča, tako v Resenu in Prespi. Na tej dolgi poti, v snegu in mrazu, je bila brigada večkrat napadena. Med Veliko in Malo

Skupina borcev, ki se je bojevala v vrstah NOV Makedonije, slikani ob osvoboditvi Skopja novembra 1944. leta.

Stojijo: M. Peric, K. Volk, J. Komelj, B. Čermelj, V. Jug, D. Tavčar, F. Krivič, V. Kos, M. Vidmar. Sedijo: A. Maljavac, F. Grahelj, S. Brezavšek, in A. Stranščak

jena, so borci Slovenske čete, med pohodi po gorah Makedonije, Albanije in Grčije, sodelovali v bojih proti Nemcem, Bolgarom in balistom. Boji z balisti so bili – po pripovedovanju borcev Slovenske čete – najtežavnejši. Balisti so bili pripadniki organizacije Bala Kombetar (nacionalna

protiutež narodnoosvobodilnemu gibanju v Albaniji in delih zahodne Makedonije, Črne gore in Kosova. Prvo večjo sovražno ofenzivo je 1. makedonsko-kosovska brigada doživela kmalu po ustanovitvi ob vdoru močnih sovražnih sil z več strani na osvobojeno ozemlje med Kičevim in

Prespo se je prebila v vasi na ozemlju Grčije in bila nekaj časa med grškimi partizani. Čez goro Kajmakčalan je prišla v Solunsko nižino.

Brigada je iz Egejske Makedonije zadnji dan januarja leta 1944 odšla proti vzhodni Makedoniji z namenom, da tam okrepi na-

ALBERT KLUN

Prva partizanska misija

Prve ranjence iz NOV Jugoslavije so zavezniški sprejeli proti koncu leta 1943, in sicer v bolnišnico Modugno blizu Barija. Toda ranjencev iz Jugoslavije je bilo vedno več, zato se je kmalu pokazalo, da bo treba ustanoviti posebno partizansko zdravstveno ustanovo. Zavezniški so na to privolili in v ta namen dali na voljo stavbo mestne šole v mestu Grumo, nedaleč od Barija.

Toda pri vprašanju ranjencev in bolniškega osebja se je kmalu zataknilo. Prišlo je do raznih težav. Član štaba »Force 133«, lord Harkourt, ki je bil izrazito nepaklonjen partizanom v Jugoslaviji ter pristaš kraljevine in četnikov, je takoj ob ustanovitvi bolnišnice postavil za njenega upravnika četniškega krvnika Vinka Cvitanovića. Prav tako je tudi vse osebje pripadalo tistim četnikom, ki so ob kapitulaciji Italije pribežali iz Dalmacije. Medtem pa je naša delegacija v Bariju imenovala za upravnika bolnišnice dr. Bratinića, za političnega komisarja Gamulino, osebje bolnišnice pa naj bi sestavljali še dr. Cvetković in 14 bolničark.

Kmalu je prišlo do ostrega spopada med našimi in lordom Harkourtom, saj so partizani vztrajali, da raje pošljejo ranjence nazaj v domovino, kakor da jih izročijo četniškim klav-

cem. Zavezniški predstavniki so zaradi odločnosti partizanov morali nazadnje kloniti in nezaželeno osebje odsloviti iz partizanske bolnišnice.

Jugoslovanski partizani so se zdravili v teh bolnišnicah: Grumo, Modugno, Taranto, Santa Catarina, Santa Maria di Nardo, Magle, Grottaglie, Gravina, San Ferdinando, Bari, Trani, Quassano in še v nekaterih krajih. Nekateri so se zdravili na Malti in v bolnišnici za tuberkulozo v inštitutu Furlani v Rimu.

Prek zavezniških bolnišnic v Italiji je šlo 11.842 naših borcev. Samo iz Slovenije je bilo poslanih v Italijo 2189 ranjenih in bolnih partizanov in partizank. Umrla je 723 borcev, ki so sedaj v skupni grobnici borcev osvobodilne vojske Jugoslavije v Barletti, v južni Italiji.

Baza v Bariju je odigrala pomembno vlogo tudi pri reševanju civilnega prebivalstva iz ogrožene Dalmacije. Prvo skupino beguncev so odpeljali z Visa v Italijo proti koncu leta 1943, kasneje pa so jih odvažali vsak dan. Zavezniški so v Bariju odprli poseben urad za begunce, ki jim je priskrbel začasna prebivališča. Določeno je bilo, da ne sme biti dotok beguncev večji kot 1200 oseb na dan, in prista-

nišče Bari pa smejo vpluti samo podnevi. Tako je bilo z območja Dalmacije prepeljanih v Italijo nad 35.000 beguncev, z letali iz Like pa še okoli tisoč. V južni Italiji so begunce razdelili v razna taborišča, od koder so jih z vlaki ali tovornimi avtomobili prevažali v pristanišče Taranto, od tod pa z britanskimi ladjami v Malo Azijo, kjer so jim v Sinjski puščavi postavili šotorišče. Prve skupine so odšle v Egipt že v prvi polovici januarja, zadnje pa junija 1944.

Po podatkih taboriščnih odborov je bilo vseh jugoslovanskih beguncev v Afriki in Aziji okoli 28.000. V Italiji jih je ostalo okoli 7000, zvečine takih, ki telesno niso bili sposobni za tako naporno pot do Azije.

V Italiji so jugoslovanske begunce razvrstili v tale taborišča: Santa Maria di Leuca, Santa Marija di Bagno, Santa Cesarea, Taranto in Santa Maria di Magle. Prehodna taborišča pa so bila: Carbonara, Tuturano in Taranto. Nedaleč od teh pa so imeli četniki svoja taborišča, in to v Gallipoliju in Arsanu. V Italiji je med begunci umrlo 345 oseb, od teh kar 80 odstotkov otrok. V Afriki, v taborišču El Shat, je umrlo 715 oseb, med njimi veliko otrok.

Pomembno vlogo je baza NOVJ v Italiji odigrala tudi pri pripravljanju in odpošiljanju zavezniške materialne pomoči NOVJ. To pomoč so prepeljali po morju in z letali. Skupaj so prepeljali v Jugoslavijo 65.429,71 ton različnega materiala, od tega 51.392,41 ton po morju in 14.037,30 ton po zraku. Materialno pomoč za hodnih zaveznikov so v Italiji sprejemale za to usposobljene institucije štaba baze NOVJ. Po-

sebeno vlogo pri sprejemanju in odpošiljanju materialne pomoči so imele enote 4. prekomorske brigade, ki so v letih 1943–1945 ves čas opravljale številne pomembne naloge.

Naloga prve partizanske misije v prizadevanju za osvoboditev naših internirancev, konfinirancev, zapornikov itd. pa je bila nekoliko drugačna od nalog, ki jih je misija sicer tako uspešno opravljala. Misija je, kakor smo že omenili, prišla v Italijo 3. oktobra 1943. Veliko množico internirancev, konfinirancev, zapornikov in pripadnikov posebnih kazenskih enot so zavezniški osvobodili že septembra 1943. Nekateri skupine na Siciliji so bile osvobojene celo že julija in avgusta 1943. Zavezniške vojaške oblasti so za nekdanje internirance določile taborišče Carbonara v bližini Barija in taborišče »Pod oljkami« v Tarantu.

Za prihod partizanske ladje »Bakar« v Bari so takoj zvedeli tudi Jugoslovani v taborišču Carbonara. Med narodnoosvobodilnim odborom in partijskim komitejem taborišča ter tovariši na ladji »Bakar« so bili vzpostavljeni stiki že prve dni po njihovem prihodu, hkrati pa so bile sporazumno z njimi usklajene vse akcije v taborišču.

Navzočnost prvega partizanskega predstavnika v Italiji, ki je v kratkem času razvilo vsestransko dejavnost in se zelo uspešno uveljavilo pri zaveznikih, je bilo velikega pomena tudi za potek dogodkov v taborišču Carbonara.

Po neštetih intervencijah pri zaveznikih se

rodnoovobodilno gibanje in se potem vrne na območje Debarce v zahodni Makedoniji. Prodrli je do reke Bogumile in do istoimenske vasi, od tam pa se je morala vrniti v Egejsko Makedonijo. To je bil legendarni bogumilski pohod, med katerim so se borci prebijali 15 dni in 15 noči v globokem snegu in strupenem mrazu, skoraj brez hrane, po makedonskih gorah. Nenehni boji – samo v eni noči so se morali šestkrat prebijati iz so-

Pogreb Jožeta Podgornika

vražnih obročev – so zahtevali veliko žrtev. Od borcev Slovenske čete, ki je štela 44 mož, jih je med pohodom – kot piše v svojih še neobjavljenih spominih udeleženec pohoda Bruno Čermelj – padlo osem (Albert Stanič, Ludvik Jankovič, Ivan Tušar, Anton Pavlič, Aleks Bajlovič, Ivan Draščič, Karlo Štekar in Ugo Valentinčič).

Spomladi se je brigada iz Egejske Makedonije vračala na območje Debarce in spet je prehodila približno

200 kilometrov. Nanjo so se zgrnile nadmočne bolgarske, nemške in balistične enote. Spet se je prebijala čez goro Galičico. Na nekdanji albansko-bolgarski meji ob karavli bolgarske vojske pri vasi Volmej je štab brigade odločil, da gre prva v preboj iz sovražnega obroča prav Slovenska četa. Njeni borci so jurišali na karavlo, jo zavzeli in odprli brigadi pot naprej.

Slovenska četa je slovila kot ena najboljevojevojenot v Makedoniji. Najpo-

gumnejši je bil, po pripovedovanju borcev, Jože Podgornik z Otlice. Padel je 12. junija 1944 na planini Karaorman v boju z balisti. Ko so ga pokopavali, se je komandant bataljona poslovil od njega z besedami: »Klanjam se grobu junaka Podgornika in odkrivam se najboljši četi najboljši brigade v Makedoniji!«

Polovica borcev Slovenske čete je dala življenje za osvoboditev Makedonije.

Lojze Štradjot

Še o »Dolg Notranjskemu odredu«

Spomenik svobodi in žrtvam

Vzhodni del Notranjske je v razvoju NOB v Sloveniji imel zelo pomembno nalogo od prvih dni partizanskih akcij. Kmalu po formiranju prve partizanske skupine na Ljubljanskem vrhu, v marcu 1941. leta, je bila v drugi polovici decembra ustanovljena Kožljenska četa, 7. januarja 1942. pa že bataljon Ljuba Šercerja. Ko je prišla v deželo pod Javorniki in mogočnimi snežniškimi gozdovi pomlad, se je utrgal mogočen plaz množične vstaje proti okupatorju. Štab 3. grupe odredov je z ukazom z dne 29. aprila 1942. leta oblikoval prvi – Notranjski odred. Že v maju 1942. leta je bilo videti rezultate uspešnih bojov odreda – nastalo je prvo široko osvobojeno ozemlje, ki je obsegalo Loški potok, Sodražico, vso Loško dolino vse tja do Kolpe. Na tem osvobojenem ozemlju je plapolala partizanska zastava vse do julija – do začetka velike italijanske »roške ofenzive«. Zgodovina je tedaj zapisala prve strani slavne in uspešne bojne poti, ki so jo prehodili od spomladi 1942. leta do konca vojne borci in borke prvega, drugega in tretjega Notranjskega odreda.

Ko danes premišljamo o Notranjskem odredu, in nas od tistih hudih dni loči že kar velika časovna razdalja, ko je NOB na tem delu Notranjske opisana v mnogih knjigah brigad, divizij, v »Notranjskih listih« (I in II) in raznih partizanskih dnevnikih (Matevž Hace, Bratovž Hinko-Ok in verjetno še kje) – je želja borcev Notranjskega odreda toliko večja, da bi bila čimprej napisana tudi kronika. Težave pri pisanju kronike so gotovo prav v tem, da so obstajali trije Notranjski odredi v časovnem zaporedju in presledku.

Vendar lahko prav to dá kroniki svojo posebnost. Ti odredi so nastajali v povsem različnih vojno-političnih situacijah in s posebnimi nalogami. Med mnogimi enakostmi je značilno za vse tri odrede to, da so stalno ohranjali osvobojeno ozemlje, ki je obkrožalo ves vzhodni del

Notranjske vzhodno od železniške proge Borovnica–Postojna, oziroma Ljubljana–Trst.

Ko že omenjam tri Notranjske odrede, naj napišem še to. Nisem bil dostikrat na srečanju borcev Notranjskega odreda, čepav sem si to velikokrat zaželel. Tako je pač nanoslo, da živim zunaj Slovenije. Kadarkoli pa sem bil na teh prijetnih tovariških srečanjih, sem vedno opazil, da smo v glavnem zbrani le borci »tretjega« odreda. Sprašujem se kje so tisti hrabri fantje – borci »prvega« in »drugega« odreda?! Kje so komandanti, komandirji, komisarji, sekretarji SKOJ? Vem, da jih je veliko padlo in žal tudi že pomrlo. Vendar so prav gotovo med njimi še čili in krepki tovariši. Čemu se ne odzovejo klicu Notranjske, kjer so nekateri doživljali svoj prvi »og-njeni krst«? Res je, da je

mnogim bil NO samo prva partizanska epota v njihovem dolgem, junaškem pohodu k svobodi. Pozneje so jih pritegnile brigade, proslavljene in mogočne, odred pa v pozabo vsekakor ni šel. O tem sem trdno prepričan! In prav zaradi tega – borci »prvega« in »drugega« NO, Notranjska vas še potrebuje. Z borci »tretjega« odreda, ki smo nadaljevali vaš boj na tem prelepem Krpanovem delu Notranjske, se strnim v en odred in vsak po svojih močeh pomagajmo, da bi bila kronika NO napisana do takrat, ko bomo 1985. leta slavili 40-letnico zmage nad fašizmom in domačimi izdajalci in 40 let svobode naše domovine.

Tako nekako smo se pogovarjali letos prav na zadnjem tovariškem srečanju ob snežniškem gradu, ko je že jesen prišla v dolino pod mogočnimi gozdovi.

Ne vem, kakšno arhivsko gradivo imajo na voljo tovariši, zadolženi za pisanje kronike. Za »tretji« odred verjetno ne bo težav.

Spominjam se, ko se je štab odreda selil v jeseni 1944. leta iz Nadleske v Podcerkev, so na »lojtniku« peljali štabni arhiv in pisalne stroje. Naša 3. četa je bila tisti večer v zaščiti tega premika. Takrat so tudi že izpolnjevali štabni administratorji nekakšne kartone – svetlo rdeče barve, s podatki vsakega borca odreda. Če je vse to ohranjeno, ne vem. Verjetno je ta arhiv »dočakal« konec vojne in bil ob prehodu v sestav 1. brigade KNOJ izročen štabu brigade. O tem verjetno največ ve prav tovariš Božo, saj je bil v odredu vse do zadnjega. Notranjski odredi so vsekakor izpolnili velike naloge, ki imajo velik zgodovinski pomen v razvoju NOB na tem delu Notranjske.

V letu 1944 je osvobojeno ozemlje Notranjske kar dvakrat omogočilo prodor brez bojov dveh divizij z Dolenjske skoraj vse do železniške proge Ljubljana–Trst, in to 15. diviziji v juniju ter 18. diviziji v avgustu. To je bil zmagoviti pohod obeh divizij na Notranjsko, ko sta zrušili Štampetov most na železniški progi Ljubljana–Trst pri Verdu.

Do prihoda 18. divizije na Notranjsko je odred imel v svojem sestavu dva bataljona, vsak od njiju pa štiri čete. Oborožitev je bila zelo dobra. Štab 7. korpusa pa je izdal ukaz, naj Notranjski odred izroči brigadam 18. divizije vse težko orožje ter večje število borcev in stare-

šin. Od septembra 1944. leta dalje je odred imel le štiri čete. Za borce je izpolnitev tega ukaza predstavljala precejšnjo žrtev.

S prihodom jeseni 1944. so se brigade vrtnile na Dolenjsko. Na delu Notranjske pa je ostal le Notranjski odred in bataljon VDV brigade. Nastopile so težave, ki so se iz dneva v dan večale. Bili smo sami, sovražnikov pa vse več. Poleg Nemcev in domobrancev so se pojavili še četniki in srbski prostovoljski korpus, ki so se nastanili vse od Postojne do Ilirske Bistrice, pozneje pa še v okolici Kočevja, Gerova, Čabra, Osilnice. V pozni jeseni smo že imeli prve ranjence, ki so jih kosile četniške zasede. Sovražnik je nenehno z manjšimi in večjimi enotami skušal vdreti na osvobojeno ozemlje. V bran so se junaško postavljale maloštevilne čete NO. Skoraj vsak boj je zahteval žrtve. Številčno stanje borcev v četah se je vidno zmanjševalo. Raznih vojnih nalog pa je bilo vse več in tudi vse bolj zahtevne so bile.

To je trajalo vse do spomladi 1945. leta, ko so enote 4. armade prodrle iz Dalmacije do Reke na svojem zmagoslavnem pohodu proti Trstu. Zadnje dni meseca aprila in v začetku maja so divizije 4. armade bojevale hudo bitko za osvoboditev Reke in uničenje 97. nemškega armadnega korpusa. Njegove enote so bile obkoljene okoli Ilirske Bistrice. Vrhovni komandant maršal Tito je takrat izdal ukaz 4. armadi in 9. korpusu, naj čim prej osvobodita Trst. Prav v teh zadnjih naletih pa

je osvobojeno ozemlje vzhodne Notranjske dobilo svoj pravi operativni pomen, kar je odločilno pripomoglo k hitri in uspešni osvoboditvi Trsta. Enote 20. divizije so se lahko na tovrstnih pripekljah iz Ogulina do Prezida in še tisti dan, to je 23. aprila do 17. ure prodrle skozi Loško dolino do Kozaršč in Mašuna na Snežniku.

Notranjski odred v svoji bojni kroniki nima zapisanih nobenih velikih, opevanih in zaznamovanih zmag. Vendar je dolga štiri leta vojne bil eno samo dolgo, neprekinjeno bitko. Osvobodil je in obvaroval osvobojeno ozemlje Notranjske.

Borci NO niso dočakali na osvobojenem ozemlju Notranjske borcev 20. divizije, ki so prvi prodrli v Loško dolino. Prav takrat je bil NO, okrepljen z bataljonom Belokranjskega odreda v sestavi »Kočevske grupe«, ki se je spopadala z Nemci, četniki srbskim prostovoljskim korpusom in domobranci južno od Kočevja. Tlik pred koncem vojne pa je bil NO vključen v 1. brigado KNOJ. S prvimi enotami partizanske vojske, ki so zmagoslavno vkorakale v osvobojeno »belo Ljubljano« pa so bili tudi svetjem okrašeni borci NO. Tudi zastava odreda je bila z njimi.

Kronike ne pišemo samo zaradi zgodovinskega pomena. To je mogočen spomenik svobodi in oddolžitve vsem, ki so žrtvovali svoja življenja za prelepo Notranjsko.

Bojan Tollazzi
borec 3. čete 2. bataljona
Notranjskega odreda

je tovarišu Sergiju Makiedu, šefu misije NOVJ v Bariju, posrečilo doseči, da je 3. novembra 1943 v spremstvu zavezniških oficirjev obiskal taborišče v Carbonari. Na velikem taboriščnem prostoru ga je pričakovala v brezhibnem vojaškem redu razvrščena brigada, pripravljena za takojšnji odhod v domovino. Obstoj partizanske vojaške formacije v taborišču je močno presenetil zavezniške oficirje in je napravil nanje močan vtis. Kmalu zatem so privržence NOVJ preselili v poseben tabor v Gravini, ki je bil izrednega pomena za ves poznejši razmah in organiziranje gibanja NOV Jugoslavije v Italiji.

V novembru in decembru 1943 je 1. prekomorska brigada, iz katere sta zatem nastali 1. in 2. prekomorska brigada, odšla na dalmatinske otoke in bila nato sprejeta v 1. proletarski korpus. V taborišču so ostali predvsem za boj nesposobni in bolni tovariši. Med njimi pa je deloval močan partijski aktiv, ki je imel nalogo še naprej zbirati Jugoslovane in jih organizirati v vojaške enote.

Decembra 1943 se je oblikovala 3. prekomorska brigada. Po treh mesecih intenzivnih vojaških vaj, manevrov itd. je bila v začetku 1944 vključena v 26. divizijo za obrambo otoka Visa.

Prve enote 4. prekomorske brigade so bile ustanovljene že decembra 1943, brigada kot organizirana celota pa septembra 1944. Ta brigada je ostala v Italiji, kjer je opravljala posebne naloge v zvezi s sprejemanjem in odpošiljanjem vojaške pomoči NOVJ.

Najmočnejša pa je bila 5. prekomorska bri-

gada, ki je pri svojem oblikovanju štela nad 3000 mož. Njeno jedro so bili borci partizanske brigade, ki je prišla iz Anglije.

Prva tankovska brigada je bila ustanovljena v Gravini, kadrovska jedro za 2. tankovsko

brigado, ki je bila ustanovljena v SZ, pa je bilo prav tako poslano iz Gravine.

Močna artilerijska skupina z nad 50 baferijami raznih kalibrov (okrog 6000 mož) je bila ustanovljena v Gravini in na otoku Visu.

Letalo, ki je huje ranjene iz Slovenije prevažalo v južno Italijo, slikano leta 1944 v Sloveniji

V letalskih enotah je bilo veliko Primorcev in Istranov. Skupaj je bilo letalcev-prekomorcev okrog 2600 (2211 v letalskih enotah, 183 v padalskem bataljonu in 200 v »leteči četi« in »letečem vodu« 4. prekomorske brigade, ki so spremljali številna zavezniška letala, ki so nad našo domovino odmetavala zavezniško pomoč NOVJ).

Tudi v drugih rodovih takrat mlade in razvijajoče se armade je bilo veliko prekomorcev: še zlasti v raznih motoriziranih enotah (dva prometna avtobataljona), enotah za zvezo, mornariških enotah in v drugih strokovnih enotah NOVJ (inženirski bataljon, minerske enote, itd).

Skozi partizansko bazo v Italiji je šlo v domovino okrog 35.000 oboroženih borcev; od teh je nad 6000 končalo razne strokovne tečaje v partizanskem taboru Gravina in se uspobili za veziste, minerje, šoferje, topničarje itd.

Poleg tega je baza omogočila zdravljenje 11.842 borcem NOVJ, razmestitev 39.674 beguncev, ustanovitev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot ter vrnitev v domovino nad 35.000 oboroženim borcem, ki so pripeljali svoj delež za končno osvoboditev (od tega 5000 padlih in 12000 ranjenih). Tudi v političnem pogledu je baza odigrala zelo pomembno vlogo. V veliki meri je pripomogla, da so v svet prodrle vesti o NOB naših narodov in da se je mednarodna javnost seznanila z resnico o vsem, kar se je dogajalo v Jugoslaviji.

Konec

Zapuščena in pozabljena

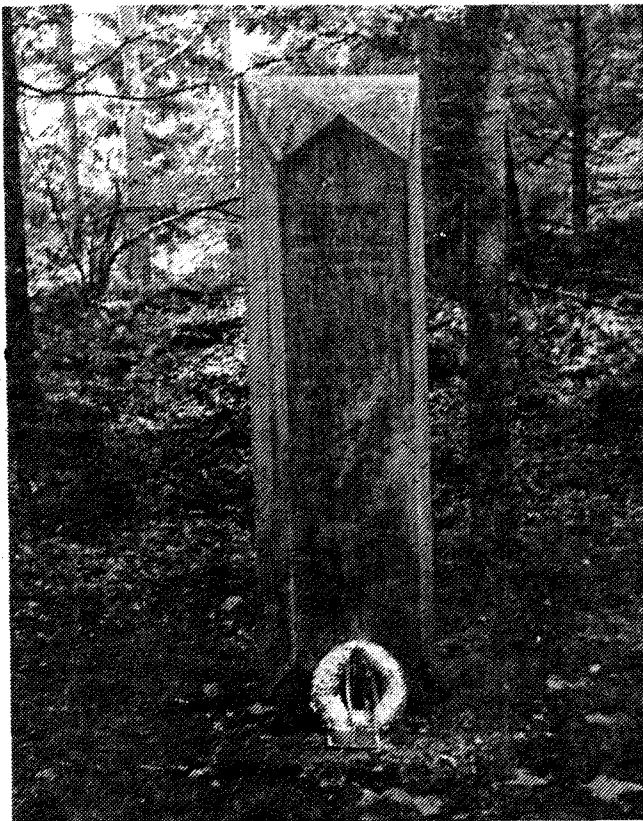
Kočevski Rog je bil med drugo svetovno vojno nema priča junaštva, tovarištva, solidarnosti kot tudi strahot in bolečin. V zavetju mogočnih dreves so borci NOB kovali načrte za nove akcije proti okupatorju. Rog je dal zavetje mnogim partizanskim bolnišnicam, ki jih sovražniki niso nikoli odkrili, pa tudi izdane niso bile nikoli. Žal pa je Kočevski Rog tudi veliko partizansko grobišče. Samo skromni spomeniki in zapuščena grobišča so neme priče hudih časov.

Vas Planina leži ob vznožju Mirne gore. Cesta, ki vodi skozi Planino, nas pripelje do odcepa, kjer se cesta odcepi za Sredgoro, mi pa zavijemo v desno, kjer nedaleč od križišča stoji ob cesti spomenik narodnemu heroju Francu Rozmanu-Stanetu. V neposredni bližini spomenika so borci dne 9. 11. 1944 začasno pokopali tovariša Staneta, leta 1945 pa so ga odkopali ter njegovo truplo prepeljali v Ljubljano. Danes počiva v grobnici narodnih herojev.

Nekaj kilometrov naprej, približno 300 metrov od ceste, v majhni dolinici pa je pokopališče borcev, ki so umrli v partizanski bolnišnici Vinica. Dostop do tega grobišča je danes skoraj ne-

mogoč. Steza je spremenjena v vleko za vlačenje lesa in po njej vlačijo hlobovino do ceste. Okrog in okrog je blato do kolen, sam pogled na

že davno ovenel venec, samo pokopališče pa je kup plevala, trave, mahů in vej, pod vsem tem pa počiva 25 partizanskih trupel. Najbrž smem

Grobišče Vinica

grobišče in spomenik nam pove vse. Ob spomeniku, ki ga prerašča mah, je položen

zapisati, da na grobišču Vinica počiva 25 pozabljenih borcev.

Po ogledu tega pokopališča nas pot pelje dalje, in sicer do drugega partizanskega pokopališča Lesen kamen. Tu je pokopanih 11 borcev. Tudi to pokopališče je skrito v eni izmed dolinic. Krog in krog pokopališča se bohotijo visoka drevesa. Samo grobišče je obzidano s 15 centimetrov visokim zidom, grobovi so lepo vidni in označeni, tako da se da ugotoviti, da je bilo to pokopališče nekoč vzdrževano. Danes je žal tudi to zapuščeno, a vseeno lepše ohranjeno kot grobišče Vinica. Ko človek ogleduje te zapuščene grobove, v katerih počivajo trupla hrabrih mož, mu nehote šine v glavo misel: Je res mogoče, da smo pozabili nanje?

Naslednje je pokopališče Pogorelec, kjer je pokopanih 48 partizanov. Tudi to grobišče je zapuščeno. V miru počiva 48 borcev – v miru zato, ker ni nikogar, ki bi zmotil gozdno tišino na njihovih grobovih, izpulil plevel, prinesel cvetje...

Edino urejeno grobišče je bilo nedaleč od partizanske bolnišnice Jelendol. Tu je pokopanih 45 trupel. Ob lepo urejenem pokopališču stoji spomenik.

Sprašujem se, kaj počno organizacije ZB in mnoge druge družbenopolitične organizacije, ki so dolžne skrbeti za ta grobišča. Tudi osnovne šole v teh krajih so krive za vso to zapuščenost in pozabljenost grobišč. Vsako leto imajo otroci športne

dneve in razne ekskurzije, za katere lahko trdimo, da prav vse niso poučne, oziroma potrebne. Mar ne bi bilo bolje, ko bi vsaka šola vsaj enkrat na leto organizirala športni dan za ogled in urejanje takih zapuščenih grobov, namesto da gredo do najbližje jase in tam igrajo nogomet? Organizacije ZB bi morale navezati tesnejše stike s šola-

redili iz steze, ki je vodila do pokopališča, blaten kolosek. Prav tako so markacije v njihovih revirjih njihova dolžnost. Ti, ki so padli za naš današnji dan, se ne morejo trkati po prsih in se hvaliti, da so se za našo svobodo bojevali oni, zato pa bi bilo prav in lepo, da soborci in druge organizacije poskrbijo za njihove grobove.

Bolnišnica Jelendol

mi, saj je končno njihova dolžnost, da se izročila naše zgodovine prenašajo na mladi rod! Pa tudi Gozdno gospodarstvo Novo mesto bi lahko poskrbelo za ta številna grobišča, saj je del krivde za take grobove tudi na njihovi strani. Okrog grobišča Vinica so prav delavci gozdnega gospodarstva pustili vejčve in z vleko hlobov na-

Ob koncu morda ni odveč misel, ki je hkrati želja, naj v dneh, ki so pred nami, ne pozabijo na stotine podobnih grobišč po naši domovini in jim ob prvem novembru očistijo grobove in prižgo drobno lučko. S tem bi dokazali sebi in njim, da cenimo svobodo, za katero so se bojevali in da smo – ljudje!

Martjan Jerman

Boj z belogardisti v Pletterjah

Odpeljali so pijačo, mrtve pa pustili

Med napadom na belogardistično postojanko v Pletterjah sem bil borec 2. čete 3. bataljona Cankarjeve brigade. Takoj ob vstopu v Cankarjevo brigado sem začel pisati dnevnik, ki pa sem ga izgubil v začetku junija 1943 v pripravi na pohod čez reko Savo nekje pri Litiji na Štajersko. Ta pohod nam ni uspel. Vrnili smo se. Nekaj spominov na boje ob vstopu v Cankarjevo brigado pa mi je še ostalo.

Pred napadom na Pletterje smo se tri tedne tolkli z Italijani in ustaši pri Sv. Križu Krišič ob cesti in železniški progi Karlovac – Zagreb do Sošic. Italijani so hoteli uničiti 13. proletarsko in 4. hrvaško brigado. V ofenzivo so šli skupaj z ustaši. Cankarjeva in Gubčeva brigada pa sta hoteli v Žumberak. Vse štiri brigade so razbile italijansko ofenzivo. Veliko Italijanov je bilo ranjenih in ubitih, veliko jih je v eni stavbi nesposobil komandant 3. bataljona narodni heroj Ilija Badovinac. Zaplenili so veliko orožja, streliva in drugega materiala.

Po boju smo ostanke Italijanov nagnali v svoje postojanke. Cankarjeva brigada je odšla skupaj s 13. proletarsko čez Gorjance proti Sloveniji. Gubčeva je stala v Žumberku. Iz Žumberka smo odšli 17. 2. 1943. Čez Gorjance smo gili visok sneg. Dne 18. februarja smo počivali v vajah nad Pletterjami. Komandanti brigad, bataljonov in komisariji so imeli v hišah sestanke, kovali so načrt za napad. Kasneje smo borci izvedeli, da gremo v napad na Pletterje s prvim in tretjim bataljonom Cankarjeve brigade, 13. proletarska pa bi hkrati napadla postojanko v Brezovici. Priskrbeti smo morali čimveč primernih lestev za prehod čez samo-

stansko obzidje. S seboj smo vzeli tudi nekaj sekir in krampov.

Napad na postojanko Pletterje smo začeli okrog 10. ure zvečer 18. februarja. Napadli smo po načrtu v skupinah. Naša 2. četa tretjega bataljona bi morala vdreti v notranjost samostana skozi vrata proti stari cerkvi. Nad vrata je šel s sekiro v rokah vodnik 2. čete 3. bataljona Franc Žiberna. Doma je bil iz Brusnic pri Novem mestu. Drugi borci iz skupine smo čakali za kostanji ob cesti. Žiberna vrat ni mogel razbiti, ker je bil hudo ranjen. Zato smo ta prehod opustili in šli naprej v notranjost čez obzidje, vrata pa pozneje zažgali. Še se spominjam, kako so belogardisti vpili, ko so nas začutili. Verjetno so bili pijani. Naslednjo noč niso dali več glasu od sebe. Ves čas pa so z raketami prosili za pomoč od zunaj. Če se ne motim, je bil napad na cerkev opravljen že prvo noč proti jutru.

V prvem napadu na staro cerkev nisem sodeloval, moral sem opazovati pri transformatorju. V samostanu se je bil srdit boj. Čez nekaj časa me je zamenjal borec, ker sem moral h komisariju 2. čete Jeklu k stari cerkvi. Belogardisti so streljali name iz zvonika in slepih lin. Zavpil sem našim borcem, naj streljajo v te line. Prebijal sem se od

smreke do smreke nad cerkvijo, potem pa sem se čez deloma podrti žično ograjo prevadil do cerkve. Komisar 2. čete 3. bataljona Jeklo mi je ukazal, naj grem pogledat v staro cerkev, če je Darovec ranjen. Dal mi je baterijo in bombo. S puško čez ramena sem odšel proti vhodu. Pred vhodom v cerkev je bil razrušen bunker. Ob razvalinah sem se premikal ob steni cerkve. Pri oltarju sem zaslišal hrup. Ob strani sem posvetil proti oltarju, vendar nisem videl nobenega belogardista. Vse je utihnilo. Belogardisti so odšli za oltarjem po rovu. Naredil sem še nekaj korakov. Na levi sem zagledal ležečega Antona Darovca. Po znakih sem sklepal, da je umrl v trenutku, ko sem prišel do njega. Na desni je ležal mrtve komandir čete, s pištolo v rokah. Na roka-ju je imel čin komandirja. Ne vem, ali je bil Ferdo Skok-Juriš, komandir prve čete 1. bataljona, ali komandir kakšne druge čete. Nisem ga spoznal. Prav tako ne vem, kaj se je zgodilo mitraljezcu, ni ga bilo več v cerkvi in tudi mitraljeza ne. Čudno se mi je zdelo, kako je mogel biti Anton Darovec-Tonček kot pomočnik mitraljezca pri napadu na cerkev s komandirjem druge čete. Mislim, da je mitraljezec, pri katerem je bil že prej za pomočnika, padel v Žumberku. Darovec kot večkratni prostovoljec se je verjetno priglasil za pomočnika k drugi skupini. Odšel sem iz cerkve in poklical borce, da smo odnesli mrtva iz cerkve. Pomagal sem nosi-

ti Antona Darovca. Pod točo nasprotnikovih krogel smo ju odnesli iz samostana. Tončka Darovca smo pokopali v gozdu nad samostanom, za komandirja pa ne vem, kje je pokopan. Ranjen je bil že pred vstopom v Cankarjevo brigado. Na terenu so ga zadeli Italijani že konec leta 1941 ali v začetku leta 1942.

Anton Darovec-Tonček je bil rojen 1925. leta v Dobindolu. Z našo skupino osmih fantov je odšel januarja 1943 iz Dobindola v brigado Ivana Cankarja. Od te skupine, ki se je tudi bojevala v Pletterjah, smo živi še trije iz naše vasi in Jože Hrovat iz Uršnih sel, mislim, da živi na Bledu. Anton Darovec-Tonček ni omenjen v knjigi Cankarjeva brigada, ni vpisan med padlimi. Treba ga bo vpisati v zbornik. To je najmanj, s čimer se mu lahko oddolžimo. Obljubili so mi, da bom dobil njegovo fotografijo, ki jo bom poslal odboru Cankarjeve brigade. Da je Anton Darovec-Tonček res padel v Pletterjah, lahko potrđita Alojz Kobe, Šolska 1, Novo mesto, in Ivo Kužnik, ki živi v Beogradu.

Na koncu moram pripomniti še to, da smo vse raje ne in mrtve partizane odnesli že med bojem. Ranjence smo odpeljali v bolnišnice, mrtve pa pokopali. Belogardisti so svoje pustili po boju v samostanu, pa čeprav so se, kot so sami rekli, bojevali za dom, boga in vero. Namesto mrtvih so s pomočjo Italijanov z oklepniki odpeljali iz samostana samo pijačo in živila.

Jože Šobar

Izlet v Gonars

Prvo soboto v oktobru je bila spominska slovesnost v Gonarsu v severni Italiji, kjer je bilo do kapitulacije Italije zloglasno taborišče. Organizacija ZB Ljubljana Šiška je povabila s seboj nekdanje internirance, borce in mlade ljudi, ki vojne niso doživeli in jo poznajo samo po pripovedovanju. Tako sem se med potniki znašla tudi jaz.

Tovarišica Slava Rakovec je bila imenitna vodnica. Vedela je povedati kaj zanimivega o vsaki vasi, kjer smo se peljali, o zgodovini in o drugem. Med vožnjo sem se zapletla v pogovor z nekdanjim internirancem, ki še vedno živo podoživlja tiste hude čase. Zvedela sem, da je pred leti napisal knjigo »Beg iz Gonarsa«.

Na kraju, kjer je bilo nekoč taborišče, ni danes o njem nobenih sledi več. Nobenih sledi o 30 metrov dolgih barakah. Poleg pokopališča sedaj stoji veličasten spomenik žrtvam. Spodnji del je narejen iz švedskega rdečega marmora, zgornji del pa iz nerjaveče kovine. S travnika vodijo stopnice v jedro spomenika. Najbolj so me pretresle majhne krste z rdečo zastavo in z imenom. Cele družine! Čez 400 Slovencev je ostalo. Proslava je bila zelo lepa. Tudi Italijani so se potrudili, da zabrišejo grehe svojih dedov.

To zame ni bil navaden izlet. Domov sem prišla bogatejša za novo spoznanje, kako kruta je vsaka vojna, kako ne zna izbrisati žrtev med tistimi, ki so jo zagrešili.

Martina Hartman

Protestno pismo

Borci in občani občine Domžale izražamo oster protest proti pojavom v naši socialistični, samoupravni, neuvrščeni družbi, ki resno načenjajo pridobitve naše socialistične revolucije.

Zelo smo ogorčeni, ker odgovorni organi in posamezniki trpijo razne »kulturne in glasbene« prireditve, ki ne le da žalijo vse naše poštene delovne ljudi, še posebej borce, pač pa tudi v resnici spodkopavajo temelje našega samoupravnega socializma.

Odločno zahtevamo, da odgovorni onemogočijo delovanje in polemiko s skupino »Laibach« in podobnimi, ki s svojim obnašanjem in s svojimi simboli izsiljujejo spomin na Hitlerjeve čase in na SS.

Vedno bomo ostali zvesti naši socialistični, samoupravni, neuvrščeni domovini, Titovi in naši Jugoslaviji in bomo vlagali vse svoje moči za izboljšanje našega gospodarstva in s tem tudi za trdno politično stabilizacijo naše družbe.

Danica Zidarič

Borec s kmetov doma

Jesenski dan. Sonce siplje žarke na jedrške griče. Jedrt nad Zalcem je danes čisto prenovljena: nove hiše delavcev, ki hodijo na delo v dolino, nekaj sodobno opremljenih kmetij. Novejša zgodovina piše, da so tod tekale partizanske poti. Po sosednjih gričih in hribih se je pomikal del 14. divizije – Tomšičeva brigada.

Šestdesetletni Tone Pečnik se tega dobro spominja. »Doma smo imeli grunt, več hoste kot rodne zemlje. Starša sta bila sicer pobožna, vendar sta partizanom zarana odprla vrata. Sestra Zinka je prva začela sodelovati. Imela je prijateljico na Ponikvi. Dala ji je navodila, kako se povezati z dolino, pri kom naj se zgleda, da bo dobila pošto, sanitetni material in še kaj. Vse naj prinese na določeno mesto. Ne samo ponoči, često tudi čez dan. Zinka je to pridno in vestno opravljala.

Mene so mobilizirali v nemško vojsko. Prestal sem v Rusiji res hude bitke. Tudi ranjen sem bil. In mogoče me je prav to rešilo. Ne samo mene, še mnogo slovenskih fantov. Zdravnik, ki me je zdravil, ni bil zagrižen hitlerjanec. Tako sem dobil dopust. Oče, mati in sestra Zinka so me bili veseli. Pripovedovali pa so mi, da se tudi okoli Jedrti nekaj nevarnega vrti. In kaj je bilo tisto nevarno? Nemci – partizani!

Za politiko se pred vojno nismo zanimali. Obdelovali smo grunt, se sosedom smo hodili pomagat. Bili smo pravzaprav vesela družina. Vsi smo lepo in radi peli, prepriro nismo poznali.

No, ko sem bil na dopustu, so večkrat prišli partizanski kurirji, nekatere sem poznal. Gorogrančev Zoran mi je mimogrede šepnil: Tonč, če si pameten, k nam v gozd in nikamor drugam. Potem za-

skrbljeni posveti doma: Če grem v gozd z nemško uniformo in orožjem, kaj bodo storili Nemci, še posebej gestapo? Sestra Zinka bi že pravi čas pobegnila. Kaj pa priletna oče in mati? Končno smo se zedinili: v gozd!

Dogovorjeno, storjeno. Mati je pripravila zajetno popotnico. Na večer so prišli štirje kurirji. Gremo? Gremo! Mati joče in sprašuje: Kam? Fantje odgovarjajo: V partizane!

Poletna noč. Spešimo korak proti Ponikvi. Tam dobimo navodila: peš proti Vitanju. Hodili smo samo ponoči. Podnevi smo ždeli v gostem grmičevju in se mastili z mojo popotnico. Spotoma sem zvedel, da sem člen Tomšičeve brigade. Nad Vitanjem sem doživel prvi partizanski miting. Pravo čudo: oborožena vojska in civilisti. Vse pleše in poje. Enkratno doživetje. Znenada pa: Kaj pa je tam doli? Kolona! Mogoče so naši. Svabi! skoraj kriknem. Na položaje! se je slišalo povelje. Bil sem izurjen vojak in dodeljen sem bil za pomočnika mitraljezca. Slišali smo nemška povelja.

Tone, si prestregel kako besedo? sprašuje komandir. – Napadli bodo! rečem in že so tukaj prvi rafali. Mitraljezec smrtno zadet. Krčevito zgrabim mitraljez in rafal za rafalom. Žrtve pri Nemcih, pri naših. Eden naših, ki je na mitingu raztegoval harmoniko, je dobil strel v glavo. Harmonika se je zakotali-

la po bregu in še smo slišali njene glasove. Pregnali smo jih. Po nekaj srditih bojih sem dobil čin vodnika. Zaupali so mi. Bil sem vesel in kot mitraljezec postal še bolj drzen. Le tu in tam sem pomislil na dbm, na starša, na sestro Zinko, na sosedo. Sicer pa me je prevzel ta neustrašen boj, boj za našo svobodo.

»Počivali smo malo, presneto malo,« pripoveduje Tone, ko si prižge že tretjo cigareto. Slo je na poldne, štedilnik je bil hladen in vprašam.

»Nič ne kuhate?« »Hčerka bo skuhala, ko pride iz službe. Ta je reš pridna. Z lepim uspehom je končala modelarsko šolo, potem še strojepisno. Zda je v obratni pisarni. Sin dela v SOP Šempeter. Oba obljubljata, da bomo popravili hišo, marof, svinjake, kozolec. Obljubljata, da bom imel lepo starost. Bomo videli. Pa kaj, ko za hribovske kmetije ni pravega kredita! Sramota. Kdo je pomagal partizanom v najhujši stiski? Hribovski kmetje! Tako je. Danes pa so na nas čisto pozabili. Nekateri že dobijo, nekateri. Po zvezah, poznanstvu.«

Pomolči in nadaljuje. »Pred tedni mi je umrla žena. Prehitro jo je pobralo, čisto prehitro. Malo sem se zapustil. Vem, dobro vem. O, pa se bom postavil na noge. Pečniki smo od vraga. Ja, v partizanih smo se pa res krepili. Udarili smo se pri Velenju. Pri Andražu, pri kmetu Gričarju sem imel poznanstvo. Dobro so me postregli. Saj pravim, brez kmetov ne bi zmagali. Potem pohod na Pohorje. Pri Slovenski Bistrici smo napadli vlak.

Transport za Afriko. Zagri-nen boj. Kolega, moj sosed je samo za hip posvetil z baterijo in že ga je zadelo. Spominjam se, kako smo nekje pri Vuzenici zajeli dva vermana. Bila sta mi sumljiva in takoj sem ju poslal v štab. Diagnoza pravilna: gestapovca! Tudi ranjen sem bil. V nogo. Pa me je posadil namestnik komandanta na konja in hajd v bolnišnico. Mislim, da je bilo nekje pri Ribnici. Vse ranjence so naložili na vozove in proti Slovenj Gradcu. Bolnišnica je bila od glavne ceste morebiti za pol ure hoda. Prišli smo v roke prijaznega zdravnika Hotimira. Si ver-man? me je vprašal. Povem vso zgodbo in me je potrep-ljal po rami: Prava kmečka korenina!

Kar precej časa sem se opiral na berglo. Nemirna kri pa mi je govorila: Tone, po hrano, po hrano. Lezel sem od kmeta do kmeta in zmeraj sem kaj »dobrega« prinesel. Pa mi je rekel komandir: Tona, ti bi lahko bil intendat za bolnišnico. In res sem bil. Zavohal sem hrano, pa če so jo nekateri potuhnjenci še tako skrili.

Za hrabrost in iznajdljivost sem bil že v hosti odlikovan. Takrat mi je odlikovanje veliko pomenilo.

Potem so me premestili v Šercerjevo brigado. Komandant Dušan je bil strog. Povelja so morala biti do pike izvršena. In spet je bil hud. Kot mitraljezec sem moral zmeraj v prve vrste. Bil sem že drugič ranjen. Pa sem se hitro izliral. Na Mozirski planini pa so nas obkolili. Žrtve so bile na obeh straneh, prebili pa smo se. Pomislite: lačni, skoraj bos, s premalo streliva, oni pa siti, oblečeni in do zob oboroženi.

Popravi si klobuk, prižge cigareto, popravi predpasnik, reče, piti bi ponudil, pa

lani ni bilo, vse je vzela pozeba, jaz pa ga vprašam.

»Tone, kako to, da znate tako lepo in zanimivo pripovedovati?«

»To smo pa Pečniki. Knjiga, časopis sta zmeraj pri hiši. Že od nekdaj. Veliko sem pozabil. Če bi znal, bi napisal roman. Pa saj pišejo drugi. Večkrat preberem kako partizansko knjigo in si mislim: Fant, vse pa le ni bilo tako. Da, partizanova pot je bila zares trnova. Seveda, proti koncu smo jo mahnili proti Koroški. Pa ne brez bojev, ne brez mrtvih in ranjenih. Mene je spekle v glavo. Na srečo ne pregloboko. In kako so se nas Korošci razveselili! Prirejali so nam prave veselice. Mi bi kar ostali tam gori. Pa znenada povelje.

– Smer Varaždin!

Ali je to mogoče? Vojne je bilo tako rekoč konec, mi pa smo po »kanalih« zvedeli, da gre 14. nekam v Vojvodino Marši, sami marši in marši. Enostavno odločitve nismo razumeli. Pa je bilo tako. Do Varaždina peš, tam na vlak v Banat.

Navkljub razočaranju smo peli, plesali kola, nekje, in to prav globoko v srcih, pa je tiho in vendar tako zvočno pozvanjalo.

Tovariši, svoboda, svoboda!

Potem smo še kar ostali v vojski. Saj smo hodili na raport, pisali prošnje, pa vse zaman. Domovina je še vedno potrebovala prekaljene borce. Med mnogimi smo bili tudi mi, borci 14. divizije. Še danes imam zapisano v vojaški knjižnici: starejši vodnik, mitraljezec.

V Tonetovih očeh sem videl rahle solze. Počemu? Koliko, le koliko znanec, prijatelj, bojnih tovarišev ni več. On, Tone pa se je vrnil domov, pokopal očeta in ma-

ter, s sestro Treziko sta si uredila novo življenje.

In kako živite danes?« vprašam Toneta, ki ima misli bogvekje, z obraza berem meni nerazumljivo razočaranje.

»Kako? Kot mnogi hribovski kmetje. Žena je prehitro odšla. Hčerka in sin živita svoje življenje. Kako, le kako naj jima dopovem, da sem bil skoraj šest let vojak in da mi je hudo pri srcu, ko gledam to Pečnikovo kmetijo, ki iz leta v leto propada, propada... Če kaj dobim ob občinski ZB? Seveda dobim. Mnogi, ki so se skrivali po domačih hostah imajo navkljub kmetijam po dva, tri, tudi štiri stare milijone pokojnine. Sprašujete, koliko meni dajo za trikratno ranjenost, za to, ker sem bil v Tomšičevi in Šercerjevi med najboljšimi mitraljezci, za to, ker ga ob spominih malo čez mero popijem, ker včasih »pošimfam«, kaj vse so nam v hosti obljubljali, mi pa smo brez meja jurišali, rečem samo to, da sem globoko razočaran.«

Spet se zaiskrijo solze v očeh.

»Vsak mesec samo osemsto petdeset novih dinarjev. Pred leti, ko je bil še Kraševčev Janko predsednik ZB, so mi za državni praznik zmeraj kaj prinesli: denar ali pa kake druge dobrrote. Potem pa vse manj in manj, zdaj pa so name čisto pozabili. Na človeka, trikrat ranjenega, na neustrašnega mitraljezca Tomšičeve in Šercerjeve brigade...»

Tako je končal svojo pripoved TONE PEČNIK z Jedrti pri Zalcu. Navkljub trpkim pripovedi pa sva nekam potihlo zapela:

– Naprej v borbo štirinajsta...!

Drago Kumer

Palačinke

Po roški ofenzivi, ki je bila v drugi polovici avgusta 1942. leta, je bila Tomšičeva brigada nekaj časa v požgani kočevski vasi Smrečnik, ki leži na vzhodnem delu Kočevskega Roga. Borci naj bi se odpočili, vojaško urili in se politično vzgajali. Ker je bil kraj precej oddaljen od drugih krajev, je bila oskrba s hrano slaba, hrana pičila, tako da smo bili »kronično« lačni.

V tem času po ofenzivi, ko so se Italijani hvalili, da so uničili partizansko vojsko, se je razbohotila bela garda po Suhi krajini. Po vaseh so imeli oborožene vaške straže, ki so terorizirale prebivalstvo, pobijale naše aktiviste in somišljenike. Da bi pokazali, da še niso uničeni, je dobila brigada nalogo izvesti akcijo na Kampilje in Hinje. Načrt je bil tak, da bi ponoči zasedli vas in nato organizi-

rali miting. Domačinom naj bi pojasnili politične razmere, pomen našega boja in izdajalsko vlogo bele garde.

Okoli 20. septembra je šla brigada iz Smrečnika čez Podstenice do Komolca. Tam so prenočili. Blizu Podstenic je imel komisar glavnega štaba Boris Kidrič govor, v katerem nam je pojasnil namen akcije. Naslednji dan smo krenili prek vasi Polom do Kukovega. Tam so

štabi dobili natančen načrt akcije, nekaj malega smo dobili za večerjo in nato odšli naprej mimo Strug proti Kampiljam. Imeli smo slabega vodnika. Mogoče nas je namenoma vodil slabo, tako da smo prišli v Kampilje, ko se je že delal dan.

Tretji bataljon je imel nalogo zasesti Kampilje in organizirati miting, 2. bataljon pa bi moral biti v zasedi proti Vidmu, kjer je bila italijanska posadka, da bi preprečili njihovo pomoč. V vasi so nas lahko zagledali, preden smo prišli v vas, mogoče pa so jih že prej obvestili iz Strug ali kdo drug. Ko smo prišli na sredo vasi, so nas že pričakovali pripravljeni, ker so naenkrat začeli streljati na nas iz številnih hiš. Ni bilo več misliti, da bi zbrali va-

ščane na mitingu. Zgodilo se je še to, da je bil med prvimi ranjen komandant bataljona Džems. Kmalu je začela prihajati na pomoč posadka iz Vidma, ki je presenetila našo zasedo. Niso šli po cesti, kjer jih je pričakovala naša zaseda, ampak kar po polju v bojni vrsti. Tudi vaščani, ki so ušli proti Tisovcu, so se zbrali in od daleč streljali proti nam. Morali smo se umakniti iz vasi. Šli smo prek Tisovca proti Kukovem.

Umikali smo se počasi, še posebno ker smo nosili ranjenega Džemsa in ker smo bili utrujeni. Po lepi kampiljski dolini je bilo mirno, le od časa do časa smo slišali od daleč kakšen strel. Stopali smo sklonjenih glav, nejevoljni, ker nam akcija ni uspela. Korak je bil vse težji

in počasnejši, ker smo bili lačni in utrujeni. Ko smo prišli do sadnega drevesa ali celo lesnike, smo kar planili in ga vsega obrali. Tako smo si vsaj za silo napolnili želodce. Šli smo kot navadno v koloni, pred menoj je korakal borec. Počasi mi je začela podoba borca migljati, naenkrat pa se mi je napol v snu pred menoj prikazala medenast postelja, pogrnjena z belimi rjuhami, v mirni hladni sobi. Privid je kmalu minil, kmalu nato pa so se mi na lepo pogrnjeni mizi prikazale na krožniku palačinke.

Lepo so bile pečene in premazane z marelično marmelado. Hotel sem jih že pojesti, a so v trenutku izginile, ko sem se zaletel v borca pred menoj. Še enkrat so se

mi kasneje prikazale palačinke ob hudi lakoti.

Po vojni sem večkrat pripovedoval to zgodbo starim borce. Nekateri so mi povedali, da so prav tako stoji sanjali o palačinkah. Borec iz Šercerjeve brigade mi je celo povedal, da so si trije borci, ko so bili prav hudo lačni ob neki italijanski hajki, obljubili, da se bodo takoj po vojni dobili pri Figovcu in si najprej naročili velik krožnik palačink. Ob priložnosti sem vprašal partizanskega zdravnika, zakaj nas je toliko sanjalo prav o palačinkah. Razložil mi je, da nam je v krvi primanjkovalo sladkorja, palačinke pa so najbolj navadna sladka jed.

Še danes jem palačinke z neko spoštljivostjo.

dr. Milan Dolenc

Zvezda v bukvi – spomin na partizana Polda

V 38. številki TV-15 naš tovariš, z dne 22. septembra 1983, je v rubriki »Iz življenja nekega revolucionarja« opisana revolucionarna pot komunista-borca Leopolda Eberla-Jamskega, ki je po izpovedi pisca Milana Garantinića, v zadnjem odstavku njegovega članka nekoliko drugačna.

Da bi se ohranila resničnost dogodka, ki nakazuje, v kakšnih okoliščinah je Leopold Eberl-Jamski preživel zadnje dneve svojega življenja in dela na Koroškem, želim kot priča temu članku dodati še tole.

Leopolda Eberla-Jamskega smo spoznali, ko se je kot politični delavec – bil je sekretar mežiškega okrožja – v skupini partizanov prve koroške čete spomlad 1943 prvič oglasil na domačiji pri Lubasu v Podkrajju. Mislim, da je bilo ravno na velikonočno soboto zvečer in ravno ob polnoči je imel slavnostni nagovor »o vstajenju slovenskega naroda«. Govoril je tako prepričljivo in zavzeto, da so njegove besede vsakemu orosile oko in segle globoko v srce.

Njegovih obiskov smo bili vedno veseli. Postal je tako priljubljen, da je vsaka kmečka žena videla v njem ne samo dobrega partizana, pač pa je bila prepričana, da mora biti duhovnik, ker zna tako prepričljivo govoriti. Imel je spremljevalca Avgusta Slamnika-Grego, domačina z Raven. Zelo rad se je zadrževal tudi pri Lubasovi bajti, »pri Rožiju«, kjer je bil oče dober čebelar in je bilo pri hiši vedno dosti medu na zalogi. Tega pa je imel Poldo (tako smo ga klicali) zelo rad,

zato ga je majhno steklenico vedno tudi nosil s seboj v notranjem žepu suknjice. Govorilo se je, da je bolan na srcu, zato med uživa za zdravilo. Nekaj pa je le moralo biti resnice v tem, kar je tudi potrdila njegova nenadna smrt, vendar svojih težav ni nikdar nikomur odkrival in zaupal.

Ko se je v začetku novembra 1943. leta pripravljala velika nemška hajka, je nekega večera s svojim spremljevalcem prišel k mojemu – Lu-

basovemu očetu poprosit, da bi mu domači fantje – moji bratje –, ki so bili takrat že organizirani v pionirski skupini, naredili zasilni bunker čisto v bližini Lubasove domačije. Fantje so mu bunker izkopali v bližnjem hribu, poraščenim z gostim grmičevjem, vendar ga niso utegnili dovolj zamaskirati. Tisto noč so celo prespali v njem iz radovednosti, kako se tam spiti, zato so vanj nanosili slamo in odeje.

Naslednji dan, 7. novembra 1943, sta Grega in Poldo prišla k Lubasu, z ilegalnim imenom »pri Hostniku«, da bi se utaborila v bunkerju, ker sta bila obveščena o hajki. Toda švabi so ju že prej presenetili in začeli močno streljati za njima. Hkrati so odkrili bunker, ko so po bre-

gu navzdol opazili sveže izkopano zemljo. Začeli so vanj streljati in metati bombe, ker so bili prepričani, da je nekdo v njem.

Toča krogel se je usula tudi za partizanoma, ki sta spoznala, da ni druge rešitve kot umik. Grega je tekkel ob potoku po listnatem gozdu spredaj, Poldo pa za njim proti kmetu Večku. Ko je Grega ugotovil, da Poldo ne gre za njim, je šel dalje proti »Staremu« pod Homom, ker je bil prepričan, da ga je zgrešil.

Nemci so besni, ker ju niso mogli živa uloviti, obkolili Lubasovo hišo, in se znašli nad domačimi.

Drugega dne popoldne, ko so Nemci nadaljevali hajko, je Grega prišel povedat k Lubasu žalostno novico, da je

Poldo našel mrtvega ob potoku v gostem grmičevju. Na njem ni bilo znakov ranitve, ležal je mrtev, sklonjen k tlom. Z očetom sva takoj odšla z njim, prišel pa je tudi Kančev Jaka Čiča, ki mu je izkopal jamo. Položili smo ga v grob, obložen s smrekovimi vejicami, zagreblji in grob zravnali. Le Lubasov oče je v bližnji smreko vrezal križ, v bukev pa peterokrako zvezdo, kar naj bi spominjalo, da je v bližini pokopan partizan Poldo – prvi sekretar mežiškega okrožja.

Dve leti je Leopold Eberl-Jamski počival v tem lepem in mirnem kotičku koroške zemlje. Po vojni, proti koncu 1945. leta, pa so ga na željo njegove žene prekopali v domači kraj Zagorje, na tem kraju pa stoji spominsko obeležje, ki bo še poznim rodovom pričalo o junakovi nenadni smrti.

Lojzka Pavlin-Cvetka

IZOLA

Invalidi kot stari
brigadirji

Izolski invalidi so bili 15. oktobra glavno jedro udarniške delovne prostovoljne brigade, ki je delala na trasi višinskega vodovoda, ki bo napajal vas Črnotiče. Z avtobusom se je iz Izole pripeljalo na delovni prostor 47 izolskih invalidov (29 žensk in 18 moških), na čelu je bil njihov predsednik Anton Markočič in drugi člani odbora. Priključilo se jim je še 9 starejših domačinov, pozneje pa še 7 vaških mladincev. Pod vodstvom dveh tehnikov Rižanskega vodovoda so takoj prišli za krampe in lopate ter začeli delati vsak po svojih močeh.

Nadzornik dela Rižanskega vodovoda Tomislav Lovrič je v začetku kar skeptično gledal na njegovo neobičajno delovno silo. Na koncu peturnega dela pa ni imel besed, s katerimi bi pohvalil to delovno brigado.

Kanal, ki so ga poprej izkopali vojaki in vaščani, je bil širok meter in globok približno 1,50 metra. Po oceni Tomislava Lovriča smo v petih urah zasuli približno 200 metrov. Na voljo smo imeli lopate in krampe, čeprav bi bile na tem kraškem terenu morda bolj primerne motike. Naši invalidi in nekatere članice izolskih aktivnih žensk se niso ustrašili naloge ter so se sprijeli z nevarno kraško naravo z enako zagrizenostjo, kot so šli nekdanji partizani in se po vojni lotili obnove porušene domovine. Nepopisno je bilo videti invalida s pokvarjeno nogo, kako udarja kamnite izkopanine s krampom, ali invalida brez roke, ko si s protezo pomaga, da zgrabi kamen in ga vrže v kanal, ker drugega orodja ne more uporabljati. Ne smemo pozabiti, kako sta 74-letna Marija Persič in 72-letna Jože Šturman hotela delati še naprej, kot da bi bila mladina, ko so ob 13. uri pripeljali kosilo in je bila akcija končana.

Vaščani, ki so se od začetka držali malo po strani, so pred koncem dela postali ena sama živahna družina, ni bilo več razlik med bivšim

profesionalnim dramskim igralcem, računovodjem, uradnikom, delavci in kmeti. S tem je bila še enkrat razbita pregrada med mestom in vasjo. Ko so se malo pred 14. uro vračali proti Izoli, čeprav utrujeni z žulji na rokah, so bili vsi zadovoljni z uspešno akcijo in so celo pot prepevali narodne in partizanske pesmi.

Invalidi čutijo, da niso odpadniki družbe, še vedno so pripravljeni biti aktivni in prispevati k stabilizaciji našega gospodarstva. To so dokazali tudi 16. oktobra, ko so družbenopolitične organizacije organizirale delovno akcijo na novem Droginem delovišču na Baredih, ki se jo je udeležilo 12 invalidov, večinoma istih, ki so bili prejšnji dan v Črnotičah.

K. B.

CERKLJE

Sklepna praznovanja

Devetega oktobra so končali praznovanje krajevnega praznika petih krajevnih skupnosti pod Krvavcem-Zaloga, Poženika, Brnika, Šenturške gore in Cerklj, ki ga vsako leto praznujejo 4. oktobra v spomin na leto 1944, ko je Šandrova brigada v Bolkovi hiši v Zalogu uničila štab črne roke in izdajalcev domovine in slovenskega naroda. Ob praznovanju so pripravili številne prireditve, ki so bile dobro obiskane. Osrednja proslava je bila v osnovni šoli Davorina Jenka v Cerkljah s pestrim kulturnim programom. K spominskim obeležjem so položili cvetje in vence.

V nedeljo dopoldne je krajevna organizacija ZRVS Cerklje zelo uspešno organizirala že tradicionalno tekmovanje v streljanju z vojaško puško. Tako med ženskimi kot moškimi ekipami je zmagala krajevna skupnost Brnik. Sportno društvo Krvavec pa je organiziralo partizanski mnogoboj. V ponedeljek so gasilci izvedli mokro gasilsko vajo, prikazali pa so tudi uporabo gasilnega aparata na prah. Na rokometnem turnirju je zmagala mlada vrsta Krvavca, na košarkarskem turnirju pa je bila najboljša ekipa Kokrice. Na turnirju v malem nogometu je v finalu ekipa Velesovega premagala Cerklje. V

Srednji vasi pri Šenčurju je športno društvo Krvavec organiziralo tekmovanje krajevnih skupnosti v kegljanju.

V praznovanju krajevnega praznika petih krajevnih skupnosti se je uspešno vključilo tudi Avto-moto društvo Cerklje, ki je v nedeljo organiziralo tradicionalno spretnostno vožnjo traktoristov. Na tem izredno zanimivem tekmovanju je letos nastopilo kar 20 tekmovalcev. Zmagal je Marjan Urh.

J. KUHA

RAVNE NA KOROŠKEM

V spomin na
ustanovitev odbora OF

Prebivalci vseh krajevnih skupnosti na Ravnah so te dni slavili krajevni praznik v spomin na 12. oktober leta 1943, ko je bil na Navrškem vrhu ustanovljen odbor OF za takratni Guštanj.

Sportne in kulturne prireditve so se zvrstile od 9.-16. oktobra.

Med sportnimi prireditvami je bilo tekmovanje lovskih družin »Prežihovo« in »Strojna« v streljanju na glinaste golobe, odbojarska tekma žensk, šahisti pa so se pomerili na šahovskem turnirju. Bila je tudi rokometna tekma mladincev domačinov ter gostov iz Slovenj Gradca.

Tudi pripadniki gasilcev in Civilne zaštite so prispevali svoj delež. Organizirali so vajo v reševanju iz stolpnice.

V krajevni skupnosti Javornik so položili temeljni kamen za otroški vrtec.

Ob 90. obletnici rojstva revolucionarja in pisatelja domačina Prežihovega Voranca so v Titovem domu uprizorili premiero Prežiha-Mikelnja »Samorastniki« v izvedbi članov domačega kulturno-upletniškega društva.

Planinci so organizirali pohod po obronkih Uršlje gore. Taborniki taborniškega odreda »Koroških jeklarjev« pa so šli po poteh koroških partizanov ter obiskali partizanske domačije, kjer so se zadrževale koroške partizanske enote.

Tudi pevci so sodelovali. Moški pevski zbor Fužinar je gostil člane moškega pevskega zbora Karel Pahor iz Pirana, ki je imel samostojen koncert v Titovem domu. Oba zbora sta nastopila na osrednji slavnostni prireditvi v parku OF na Navrškem vrhu.

Osrednja proslava je bila 16. oktobra pri spomeniku na Navrškem vrhu. V kulturnem sporu so sodelovali člani folklorne skupine Osnovne šole »Koroških jeklarjev« z Javornika ter recitatorji iz te šole, harmonikarski orkester KUD Prežihov voranc ter kantavtor Marjan Smode.

FRANJO SREBOTNIK

JESENICE

Spominska slovesnost
bo 28. oktobra

Osrednjo spominsko slovesnost na Jesenicah za dan mrtvih ob grobovih padlih v NOV in drugih žrtvah fašističnega preganjanja ter padlih v prvi svetovni vojni bodo vse tri krajevne organizacije ZB NOV in druge družbenopolitične organizacije na Plavžu pripravile v petek, 28. oktobra, ob 16. uri. Slovesnost bo najprej v spominskem parku ob grobišču padlih partizanov, nato pa pri spominskem obeležju na kapelici. Kulturni program bodo pripravili učenci osnovne šole Tone Čufar, žalne pesmi pa bo zapel pevski zbor upokojeencev, zaigral pa pihalni orkester jeseniških železarjev.

BRANKO BLENKUŠ

LJUBLJANA

Novice iz BBO

Borci in aktivisti ljubljanske sekcije BBO se sestajajo vsak prvi četrtek v mesecu, da se seznanijo z dogodki in novicami iz dela in življenja sekcije. Septembra smo se pogovarjali o slovesnosti ob poimenovanju ceste Idrsko-Livek-dražna meja po Briško-beneškem odredu. Na slovesnosti je bil poln avtobus naših udeležencev. Po poti na Idrsko smo si v Anhovem ogledali nov most čez Sočo. Na njem je spominska plošča z napisom »Prehod zahodnoprimorskih borcev«. Prav zadovoljni smo bili z izletom, saj smo na slavnostni prireditvi srečali mnogo sodelorcev in aktivistov in po tolikem času obudili spomine na hude dni boja v tem goratem kotičku naše domovine.

Na oktobrskem zboru članov naše sekcije smo obravnavali vtise s proslave v Novi Gorici, ki so bili enkratni in nepozabni. Borci so kritizirali organizatorja, ker je pustil stati udeležence bojnih enot 9. korpusa tri ali več ur na slavnostnem prostoru. Govorili smo tudi o udeležbi članov na naših sestankih. Udeležba je dokaj šibka, zato tudi pretok informacij ne deluje najbolje. Sestanki sekcije so vsak prvi četrtek v mesecu ob 18. uri v Domu delegatov.

JANEZ DEISINGER

RADOVLJICA

Vezisti so si razdelili
naloge

Teden dni po letni skupščini se je 13. oktobra na Mlaki v Radovljici sestel odbor sekcije vezistov NOV Gorenjske in razdelil naloge za uredništev programa dela. V prihodnjem letu si bodo prizadevali v svojo organizacijo vključiti vse veziste, ki doslej še niso bili povezani. Lani so se pri tem posebno izkazali pri aktivih občine Radovljica in Kranj. Gradivo za monografijo o zvezah NOV Jugoslavije bodo še zbirali. Letos so bili posebno delavni v škofjeloškem aktivu,

kjer so v to delo vključili zgodovinske krožke pri osnovnih šolah. V prihodnjem letu se bodo udeležili zbora aktivistov in borcev NOV Gorenjske, srečanja vezistov NOV Gorenjske z delavci Iskre, ki bo 2. junija v stari tovarni v Kranju, republiškega srečanja vezistov NOV, slovesnosti na dan vezistov 26. septembra v vojašnici Stane Zagar v Kranju, delegacija pa v vojašnici Ljuba Serčerja v Ljubljani, srečanja z delavci PTT 4. oktobra na Primskovem v Kranju, srečanja članov pododbora kurirjev NOV Gorenjske ter srečanja telegrafistov in šiferjev Slovenije. Do 15. marca bo vsak aktiv v občinah na Gorenjskem predlagal enega člana za brezplačno letovanje v PTT domu v Strunjanu. Seje odbora bodo 15. marca, 23. avgusta in 11. oktobra.

BRANKO BLENKUŠ

OREHEK PRI POSTOJNI

Štiridesetletnica
prvega zasedanja
SPŽZ

Devetega oktobra je bilo veliko slavlje v majni partizanski vasi v Orehku pri Postojni. Proslava je bila posvečena obletnici prvega zasedanja slovenske protifašistične zveze za pivsko področje, ki je bila 21. novembra 1943. leta v Orehku. Zbranih je bilo mnogo žensk iz bližnje in daljnje okolice, da bi skupaj z domačimi proslavili ta pomemben dogodek.

Slavnostni govor je imela udeleženka 1. zasedanja SPŽZ Ksenija Kraigher-Ziva, ki je prikazala delo in boj žensk na Pivškem. Med najaktivnejšimi ženami je prikazala delo Marije Hrešak - Matere junakinje z Nove Sušice. Spominsko obeležje je odkrila Pavla Krnel-Katja iz Hrastja pri Pivki, ki je bila takrat tajnica okroglega odbora SPŽZ. Sledil je prisrčen program, ki so ga izvedli pevci, učenci in vojaki. Na proslavi je bila tudi Mara Rupena-Osolnik, sestra pokojne Zore Rupena-Katje, ki je bila takrat sekretarka SPŽZ za Primorsko. Poudariti je treba veliko skupno akcijo žensk in mladine decembra 1943. leta, ko so pripravile veliko daril za partizansko vojsko.

V ospredju je stala velika zastava, ki so jo domačini sami naredili še pred vojno. Ker je bila trobojnica v nevarnosti, so jo shranili čez mejo. Nemci so zanj zvedeli in jo iskali povsod, celo v Mariboru. Bila pa je na varnem in po vojni je prišla spet v domačo vas v Orehek, kjer jih ob vsakem prazniku ali proslavi spominja na hude čase in na slavnostni dnevi naše revolucije.

MILKA LUKEŽIČ-MALC

Naročnikom TV-15 Naš tovariš

»Stari naročnik – novega«

Jesensko deževje nas opozarja, da se ne smiljeno bliža zima in s tem dolgi zimski večeri. Marsikomu bi ob takih priložnostih prišlo prav zanimivo branje. Naši bralci, ki sodelujejo v akciji zbiranja novih naročnikov, lahko ponudijo takšno branje.

Akcija zbiranja novih naročnikov je obrodila obilne sadove. Seznam naših naročnikov se širi in vsak dan se poveča za nekaj imen. V uredništvu pa smo prepričani, da niso izkoriščene vse možnosti za pridobivanje novih naročnikov. Seznam starih naročnikov, ki sodelujejo v naši akciji, obsega približno sedemdeset imen, kar je odločno premalo. Tudi krajevni odbori ZB NOV so se premalo dejavno vključili v akcijo zbiranja novih naročnikov. Vsaj enega novega naročnika so pridobili v 44.

občinskih in krajevnih odborih, vemo pa, da je v naši republiki več kot šestdeset občin. Tu so velike rezerve, ki pa jih lahko izkoristimo samo ob aktivni akciji krajevnih odborov in zavzetih posameznikov.

Sicer pa je pridobil največ novih naročnikov Janko Pristavec iz Polja v Bohinju. Pridobil je 48 novih naročnikov. Druga je Fani Smrekarjeva iz Ljubljane s 44 novimi naročniki. Na tretjem mestu je Franc Butelj iz Kobarida s 34, na četrtem mestu pa je Dušan Rustja s 30 novimi naročniki, ki si je dolgo časa delil mesto z Jankom Repovžem, ki jih ima zdaj 29.

Pri borčevskih organizacijah je še vedno prva organizacija iz Bohinjske Bistrice z 31 novimi naročniki.

B. K.

● S TV-15 IN SLAVNIKOM NA IZLET ● S TV-15 IN SLAVNIKOM

PRAZNIČNE POČITNICE
V PULJUZA DAN REPUBLIKE, 29. NOVEMBER, VAS VABIMO NA
PRIJETEN ODDIH V PULJI!

Pet dni bivanja v hotelu »A« kategorije v Pulju
Vsakodnevni krajši izleti (z avtobusom)
Ogled zanimivosti v bližnji in daljni okolici
Možnost kopanja v bazenu
Zvečer ples – glasba

CENA: 4.500 DIN

ODHOD: 26. 11. 83. ob 13. uri s Trga osvoboditve v Ljubljani (nasproti Univerze)

PRIHOD V LJUBLJANO: 30. 11. 83 ZVEČER

CENA VKLJUČUJE: avtobusni prevoz, štiri polne penzione, vsakodnevne avtobusne izlete, ogleda, vstopnine, vodstvo in organizacijo malih počitnic. (Vstopnina za bazen in ples ni vključena v ceno)

Prijave sprejemamo v turistični poslovalnici SLAVNIK poslovalnica Ljubljana, Tavčarjeva 8 a.

Lahko se prijavite tudi po pošti na naslov: SLAVNIK poslovalnica Ljubljana, Tavčarjeva 8 a, 61000 LJUBLJANA

Vse informacije dobite po telefonu: (061) 321-552, 321-351

PRIJAVNICA ZA MALE POČITNICE V PULJU!

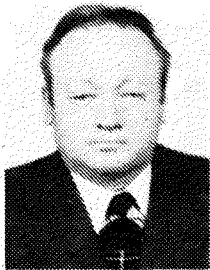
Prilimek in ime

Stalno bivališče

Prijavljani (št. oseb) (enoposteljni sob nli)

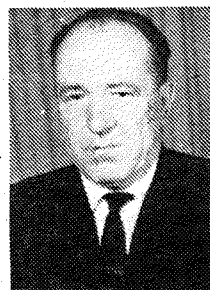
Kraj in datum prijave

● S TV-15 IN SLAVNIKOM NA IZLET ● S TV-15 IN SLAVNIKOM

Stanislav Hvala

V Dolenji Trebuši smo se julija poslovili od Staneta Hvale. Komaj 16-leten je odšel med partizane in bil hudo ranjen. Za zasluge v NOV je bil dvakrat odlikovan.

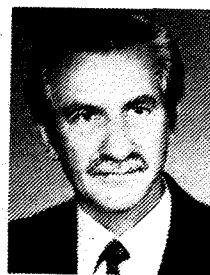
Ludvik Glavač

Od Ludvika Glavača smo se poslovili v Zagorju. Rodil se je pred 82 leti. Med partizane se je vključil 1944. leta v Dolenjski odred. Od marca 1945. leta je bil v Slandrovi brigadi. Bil je odlikovan.

Marija Vesel

V Ivanjem selu smo se julija poslovili od Marije Vesel, rojene Kranjc 1913. leta. Z OF je začela sodelovati 1942. leta, saj je rasla v družini, ki je dala dva sinova prvoborca. Zaradi tega jim je okupator zasegel celotno premoženje. Zaradi stalnega nadzora okupatorja je bilo njeno delo težko. Bila je dvakrat odlikovana.

Nedeljko Radjenović

Na poboškem pokopališču v Mariboru smo se avgusta poslovili od Nedeljka Radjenovića, rezervnega polkovnika, nosilca partizanske spomenice 1941 ter nosilca številnih vojaških odlikovanj. Rodil se je 1922. leta v Ravnici pri Bosanskem Novem. Med NOB se je bojeval na Kozari, Neretvi, Sutjeski in vse do Slovenskega primorja. Bil je politični komisar. Po vojni je bil v JLA kot polkovnik v Mariboru, Slovenski Bistrici in na ljubljanskem armadnem področju.

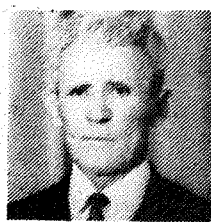
Avgust Šubic

V Poljanah nad Škofjo Loko smo se maja poslovili od Avgusta Šubica, po domače Marušnikovega Gusteljina iz Dobja. Kot ruski vojni ujetnik je doživel oktrobrsko revolucijo. Sodeloval je v pripravah na poljansko vstajo, 1943. leta je odšel v partizane. Bil je večkrat odlikovan.

Franc Ivančič

Na pokopališču na Uncu smo se maja poslovili od aktivista in borca Franca Ivančiča, rojenega 1912. leta. Februarja 1942. leta se je odzval klicu OF. Med partizane je odšel 1943. leta in se bojeval po Notranjskem in Gorenjskem. Septembra 1943. leta se je udeležil bitke na Nanosu. Bil je bорец Gradnikove brigade, kasneje pa v Kokrškem odredu, kjer je bil komandir čete. Prejel je več odlikovanj. Imel je čin kapetana I. razreda.

Jože Mella

Avgusta je umrl Jože Mella, rojen 1908. leta v Sačilu v Italiji. Čeprav je bil po rodu Italijan, se je ob razpadu Italije odločil, da ostane s svojo družino v Jugoslaviji. Nemci so mu požgali dom, zato se je preselil v Podnanos. Leta 1944 je bil izdan in odpeljali so ga v zapor v Coroneo v Trstu, nato pa na prisilno delo v Avstrijo.

Anton Puš-Tonček

Julija smo se v Šentvidu pri Stični poslovili od nosilca partizanske spomenice 1941 in vojaškega invalida Antona Puša. Rodil se je 1925. leta v Radohovi vasi. V NOB se je vključil 1941. leta kot mladinski aktivist in spomladaj 1942. leta je stopil v NOV, v 2. grupo odredov, kasneje je bil v 5. SNOUB Ivana Cankarja. Bil je ranjen.

Leopold Lipičar

V Brežicah smo se avgusta poslovili od Leopolda Lipičarja, rojenega pred 59 leti na Kalu nad Kanalom. Že 1942. leta se je vključil v NOG. Kot italijanski državljani je bil mobiliziran v italijansko vojsko v delavski bataljon. Leta 1944 se je priključil 3. prekomorski brigadi na Visu. Bil je ranjen in ostal je invalid. Za zasluge v NOV je bil večkrat odlikovan.

Franc Petrovčič

V Borovnici smo se julija poslovili od Franca Petrovčiča, rojenega pred 69 leti. Ker doma ni našel zaposlitve, je odšel v Bačko, kjer se je vključil v NOG. Prenašal je obvestila in hrano.

Janez Klopčavar

Na ljubljanskih Zalah smo se avgusta poslovili od upokojenega oficirja JLA, borca in aktivista Janeza Klopčavarja iz Podutika. Leta 1941 se je aktivno vključil v delo OF, zato je bil že oktobra aretiran in zaprt v Ljubljani in naslednje leto interniran v Italijo. Po kapitulaciji Italije se je s prvo prekomorsko brigado vrnil v domovino.

Franc Ancelj

Od Franca Ancelja smo se poslovili na Dovjem. Rodil se je 1911. leta. Sodeloval je pri vstaji na Dovjem decembra 1941. leta. Leta 1942 je bil aretiran in zaprt v Begunjah in v Krautu. Po izpustitvi je pomagal partizanom s hrano in drugim materialom.

Andrej Lakota

Junija je umrl Andrej Lakota, član krajevne organizacije ZB Dovje Mojstrana. Rojen je bil 1901. leta. Med NOB je partizanom pomagal s hrano.

Ivana Blatnik

Junija je umrla partizanska mati in mati narodnega heroja Ivana Blatnika iz Višenj pri Ambrusu. Rodila se je pred 85 leti. Vsa leta je vestno izpolnjevala borbensko poslanstvo in dolžnosti.

Franc Prek

V 84. letu je umrl Franc Prek z Vrhnike. Vpoklican je bil v avstrogrško vojsko. Po vojni se je zaposlil v Polakovi tovarni. Vključil se je v delavsko organizacijo. Leta 1922 je bil po štrajku odpuščen in se je odpravil v Radeče, Zemun in v Beograd, kjer se je zaposlil v tovarni in se vključil v sindikat. Zaradi sodelovanja z NOB je bil preganjan. Po vojni je prišel na Vrhniko.

Milan Boršič

Na pokopališču v Lescah smo se julija poslovili od Milana Boršiča. Rodil se je 1922. leta v Kostrivnici na Štajerskem. Leta 1941 je moral na prisilno delo v okolico Brežic. Junija 1944. leta je zapustil delo in se priključil partizanom. Bil je bорец Kožjanskega bataljona. Po vojni je živel v Lescah.

Stanko Mežnarič

Sredi avgusta smo se na celjskem pokopališču poslovili od Stanka Mežnariča, rojenega pred 69. leti v Opatiji. Z družino je bil preganjan v Srbijo. S srbskimi brati je stkal prisilne vezi, medsebojni obiski pa so se utrjevali z vlakom bratstva in enotnosti. Po vojni je delal v Celju kot višji zobozdravstveni tehnik.

Jožefa Kotnik

Na tržiškem pokopališču smo se februarja poslovili od Jožefe Kotnika. Mož ji je padel med NOB na Selški plapini.

Franc Petrič

Julija smo se na Uncu poslovili od Franca Petriča, rojenega 1915. leta. Z OF je začel sodelovati že 1942. leta. Med partizane je odšel 1944. leta. Kot dober poznavalec poti je večkrat spremljal funkcionarje prek Javnika do Trnovskega gozda kakor tudi predstavnike tujih vojaških misij. Bil je ranjen in dvakrat odlikovan.

Karel Škruba

V Podkrajju pri T. Velenju smo se julija poslovili od aktivista Karla Škrube, rojenega 1924. leta v Lokovici. Delal je v rudniku Mežica, kjer je bil mobiliziran. V Franciji je bil ujet in odpeljan v vojno ujetništvo v Anglijo, kjer se je 1944. leta vključil v 5. prekomorsko brigado in prišel v Jugoslavijo. Bil je ranjen in ostal je invalid.

Anton Jakopin

V Mariboru smo se avgusta poslovili od Antona Jakopina, rojenega 1924. leta v Račah. Bil je bорец NOV v 3. četi Tomšičeve brigade.

Jože Antončič

Avgusta smo se poslovili od Jožeta Antončiča, doma iz Starega trga pri Ložu. Rodil se je pred 65 leti na Milanovem vrhu. Leta 1942 je odšel v partizane in se skupno s hrvaškimi partizani bojeval v Kordunu in Liki, kjer je bil ranjen. Po kapitulaciji Italije se je preselil v Loško dolino in bil dodeljen komandi mesta Stari trg. Bil je dvakrat odlikovan.

Anton Nose

Maja smo se poslovili od 79-letnega Antona Nosea iz Kala pri Ambrusu. Njegova življenjska pot je bila pot delavnega človeka, ki je med NOB vedel, da je njegovo mesto v partizanskih vrstah.

PRAVNI SVETOVALEC

O. R. K. Prihodnje leto boste dopolnili 65 let starosti. Zaposleni ste bili 18 let, in sicer nazadnje leta 1963. Ali boste po novih pokojninskih predpisih upravičeni do starostne pokojnine?

Odgovor: Ker ste bili po 15. 5. 1945 zaposleni in zavarovani, boste z dopolnitvijo 65 let in dopolnjeno zavarovalno dobo pridobili pravico do starostne pokojnine. Po 21. členu zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki se že uporablja, pridobi namreč pravico do starostne pokojnine tudi zavarovanec, ko dopolni starost 65 let in ima najmanj 15 let zavarovalne dobe. Ta določba pa velja po 1. odstavku 144. člena novega republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki se bo začel uporabljati 1. 1. 1984, tudi za osebe, ki so imele lastnost zavarovanca po 15. 5. 1945.

A. O. P. Kolikšno družinsko invalidnino boste prejemali z nedoletnima hčerka, ki se še redno šolata, po vašem pokojnem možu oziroma očetu – mirnodobnem vojaškem invalidu 3. skupine?

Odgovor: Ker ste stari 48 let in ste torej že dopolnili starost 45 let ter se hčerki redno šolata, ste vse tri upravičene do družinske invalidnine po pokojnem možu oziroma očetu. Družinska invalidnina pa znaša od 1. julija 1983 dalje za enega družinskega člana – 1.327 din ter se za vsakega nadaljnje ga upravičenca, souživalca poveča za 50 odstotkov ter znaša torej za tri uživalce 2.654 din na mesec.

T. G. V. Utrpeli ste več telesnih okvar v nesreči pri delu. Kako se vam bo za te telesne okvare odmerila invalidnina?

Odgovor: Za dve ali več telesnih okvar se skupen odstotek telesnih okvar za odmero invalidnine določa tako, da se poveča največji odstotek posamične telesne okvare, in sicer po 20 odstotkov za vsako nadaljnjo telesno okvaro, ki znaša 50 odstotkov ali več in po 10 odstotkov za vsako nadaljnjo telesno okvaro, ki znaša 40 ali 30 odstotkov. Skupen odstotek telesne okvare pa ne sme presegati 100 odstotkov.

R. K. P. Ali je res priznanje časa, ki ste ga prebili po osvoboditvi na javnih delih (mladinska delovna akcija), vezano na pogoj, da ste po prenehanju tega dela stopili v delovno razmerje?

Odgovor: Čas, ki ga je zavarovanec prebil do 31. decembra 1957 na javnih delih, ki so jih organizirali državni organi ali družbene organizacije v Jugoslaviji, se šteje v zavarovalno dobo ob izpolnitvi dveh pogojev: da je zavarovanec na takem delu delal poln delovni čas in da je po prenehanju takega dela v šestih mesecih stopil v delovno razmerje s polnim delovnim časom.

R. K. Z. Kakšno nadomestno stanovanje mora priskrbet lastnik stanovanja imetnik pravice do uporabe stanovanja, da doseže prisilno zamenjavo stanovanja?

Odgovor: Lastnik stanovanja lahko doseže vselitev v svoje stanovanje, če ponudi imetniku pravice do uporabe stanovanja drugo stanovanje v skladu z družbeno dogovorjenimi standardi. Le v primeru, če imetnik do uporabe oddaja del stanovanja podstanovalec ali ga oddaja za opravljanje poslovnih dejavnosti, zadostuje, da mu ponudi v zameno drugo stanovanje, ki po velikosti in opremljenosti ustreza sorazmernemu delu stanovanja, ki ga dejansko uporablja imetnik pravice do uporabe stanovanja z drugimi uporabniki.

S. V. K. Katerim delovnim invalidom preneha delovno razmerje po samem zakonu?

Odgovor: Delovno razmerje preneha delavcu po samem zakonu, če postane popolnoma nezmožen za delo – torej delovni invalid I. kategorije invalidnosti, in sicer z dnem, ko mu je vročena pravnomočna odločba o ugotavljeni popolni nezmožnosti za delo.

FRANC ZAVASNIK-BOŽIČ

Šlandrovci na območju domžalske občine

Šestega avgusta 1943 je bila na Špiku na hribu med Motnikom in Trojanami formirana iz dotedanjih treh bataljonov (Kamniški, Zasavski in Savinjski) 6. slovenska brigada Slavka Šlandra.

S številnimi uspešnimi akcijami je bila brigada vse do osvoboditve trn v peti nemškemu okupatorju na njegovem najobčutljivejšem območju v trikotniku med Ljubljano, Kranjem in Celjem. Njena naloga je bila predvsem uničevanje sovražničkove sile, uničevanje prometnih zvez in vsega, kar je služilo Nemcem. Brigada se je največ zadrževala v osrčju Slovenije na območju, ki so ga Nemci razglasili za nemško ozemlje. Brigada je kmalu postala strah in trepet za okupatorja in njegove pomagače. Njene drzne akcije so segale od Črnuča pri Ljubljani do Črne na Koroškem, od Brnika pri Kranju do Celja na Štajerskem, do zadnjih bojev v okolici Prevalj na Koroškem.

Brigada je bila kovačnica kadrov, prekaljenih v neprestanih bojih. Orožje in strelivo je dobivala od sovražnika. Nemci so hoteli uničiti brigado za vsako ceno. Poizkušali so vse mogoče, da bi ji prišli do živega. Razmere na območju, kjer se je brigada največ zadrževala, so zahtevale posebno taktiko bojevanja. Če so brigado odkrili, so Nemci lahko v najkrajšem času zbrali večje vojaške sile in napadli brigado. Vojaške postojanke so imeli v vsaki večji vasi, nadzorovali so vse prehode, mostove, križišča. Cestno omrežje na vsem območju od Save do Koroške je bilo zelo goste, kar je Nemcem omogočalo zelo hitre premike in koncentracijo vojaštva. Zato je bila taktika brigade izogibati se formalnih bojev z Nemci, razen ko se temu ni mogla izogniti.

Z izredno bojevitostjo in samostojnostjo po bataljonih, hitro koncentracijo brigade ob večjih akcijah so se šlandrovci pojavljali hkrati na celotnem območju in napadali vedno tam, kjer so Nemci najmanj pričakovali. Posebno uspešni so bili pri uničevanju nemških utrjenih postojank. Borci Šlandrove brigade so največkrat taborili tudi v zimskem času na prostem v snegu in dežju. Stiki brigadnih borcev s prebivalstvom so bili zelo dobri. V gozdu nismo taborili zato, ker ne bi mogli na kmetijah in v zaselkih, pač pa zato, ker smo varovali civilno prebivalstvo. Nemci so z največjo krutostjo obračunavali z vsakim, o katerem so samo posumili, da je naklonjen partizanom. Požigali, izseljevali in streljali so talce. Prav zaradi takšnega odnosa do prebivalstva je bila brigada priljubljena in je uživala zelo močno podporo. Mobilizirali smo na tisoče novih borcev, ki so prek Save organizirano odhajali v dolenske brigade. Zbrali smo tudi na silo mobilizirane slovenske fante, ki so po različnih poteh prihajali iz nemških front in se vključevali v brigado.

Z borci in posebno s kadri smo obskrbeli vse na novo formirane vojaške in politične vojaške enote, in to na območju od Save do Koroške (14. divizija, Pohorska brigada, brigada VDV, Kamniško-zasavski odred, komande mest itd.). V svojem vzponu je imela brigada pet bataljonov in 1260 borcev, komandirjev, komandantov in političnih komisarjev. Napadala je 25 nemških utrjenih postojank in jih 11 likvidirala. To ni uspelo nobeni drugi slovenski brigadi. Napadala je Nemce dan za dnem, minirala železniške proge.

Brigada je štirikrat prešla Savo; dvakrat jo je bredla, enkrat je šla čez most, enkrat pa se je prepejala s čolni.

Kmalu po ustanovitvi, v avgustu 1943, se je brigada zbrala na Gori nad Zagorjem z namenom, da odide na Dolenjsko, kjer je že bilo čuti kapitulacijo Italije. Glavni štab je izdal nalog za odhod na Dolenjsko. Brigada je bila takrat v neugodnem položaju, štela je 700 borcev, oboroženih pa je bilo samo 300. Nemci so nas zagrizeno zasledovali in nas odkrili na Gori. Zbrali so ogromno vojaško silo, približno 20 tisoč vojakov, in nas obkolili. Sumili so, da se pripravljamo za odhod na Dolenjsko. Zasedli so vse območje od Save do Črnega grabna. Začeli so stiskati obroč okrog Gore. Štab brigade je videl, da je prehod čez Savo brez vsakih izgub nemogoč. Sklenil je, da se brigada prebije nazaj z Gore proti Špiku.

Ves dan 17. avgusta smo taborili na Gori, razpoloženje med borci je bilo odlično, glas harmonike pa je bilo slišati daleč naokrog. Vedeli smo, da nas Nemci obkoljujejo, a smo tako trdno zaupali brigadnemu vodstvu, da nismo niti pomislili, da se ne bi izvlekli iz hajke. Proti poldnevno so že padli prvi strelci, intendantje so pri bližnjem studencu že naleteli na Nemce. Zvečer smo v polni tišini v dolgi koloni s četo v predhodnici odšli proti Vidergi, da bi se tam prebili iz nemškega obroča. Nenadoma so zapokale puške. Četa v predhodnici se je bojevala z Nemci. Kolona se je disciplinirano ustavila. Štab brigade je ocenil položaj in spoznal, da preboj tako dolge kolone ne bo mogoč. Nemci so zaslitili naš namen in so hitro dovažali vojaštvo. Spretno smo se umaknili nazaj in med vasicama Log in Mlinše našli nezaseden obroč. Hitro smo postavili zasede levo in desno in pospešeno hiteli čez cesto proti Tlačnici. Toda Nemci so že zasedli tudi ta predel. Iz Vač sta pridrvela dva polna tovarnjaka Nemcev in zavozila v zasedo, kjer jih je čakal z mitraljezom mladi mitraljezec Srnak. Zabobnelo je v ozki soteski in tovarnjaka sta zavozila v potok. ObObležalo je 18 Nemcev, ostali so pobegnili. Borci so se med bojem hitro umakali in se umaknili iz obroča.

V obroču je ostala samo četa, ki se je pri Vidergi udarila z Nemci. Umaknila se je na Sv. goro in drugi dan doživela silovito nemško hajko. Zvečer se je s precejšnjimi izgubami prebila proti Savi. Večini je uspelo prebresti reko in se prebiti na Dolenjsko. Nemci niso odnehali, izsledili so prvi bataljon in ga takoj napadli. Po ostrih spopadih se je bataljon umaknil proti Murovici nad Moravčami. Nemci so jih sledili in v zelo hudih bojih z mnogo močnejšim nasprotnikom so se borci prebijali proti Savi. Večini je uspelo prebresti reko, vendar je imel bataljon precej izgub. Drugi in tretji bataljon sta se spretno izmaknili na Dolenjsko. Po ofenzivi 25. avgusta je 2. bataljon prešel Savo. Tretjega septembra pa je tudi 3. bataljon v celotni sestavi prebrazil Savo in odšel na Dolenjsko.

Na Dolenjskem smo se zbrali v Mirenski dolini in 9. septembra vkorakali v Novo mesto, kjer smo razorožili italijansko divizijo. Dne 25. septembra se nas je približno 150 borcev po uspešnih bojih na Dolenjskem, kamor so že prodirali Nemci, ponovno vrnilo na Štajersko. Ostali so se vključili v novo ustanovljeno 12. brigado. Pred odhodom z Dolenjske smo bili dva dni nepovabljeni gostje stiškega samostana, od tu pa smo se otovorjeni z orožjem in strelivom vrnili in v bližini Kresnic pod rafali nemških zasedb že drugič bredli Savo. Dne 27. septembra smo na Limbarski gori iz enot, ki so ostale na Štajerskem, ponovno formirali brigado. Bili smo odlično oboroženi. Začela se je nova etapa brigadnih akcij na območju od Save do slovenske Koroške.

Na območju domžalske občine je Šlandrova brigada že v letu 1943 izvedla vrsto uspešnih vojaških akcij. Osemkrat je v zasedah napadla nemške vojaške avtomobile in nemške patrulje: od Črnuča, kjer je v zasedi skoraj na pragu Ljubljane uničila gestapovski avto, po Črnem grabnu do Trojan in na cesti v Moravče. Uničili smo veliko tovornjakov, osebnih avtomobilov in vojaških motociklov, ubili več vojakov in oficirjev. Dne 16. novembra smo napadli in onesposobili tovarno v Jaršah. Dne 10. decembra smo obkolili nemško postojanko na Dobu. Vso noč je bil Dob v naših rokah. Požgali smo občino, nemško šolo in prosvetni dom. Izpraznili smo tudi dobro založeno trgovino. Seveda brigada ni delovala samo na območju domžalske občine. Samo v Zgornji Savinjski dolini smo v tem času napadli in uničili štiri utrjene nemške postojanke (Radmirje, Rečico, Šmatno ob Dreti in Novo Štifo). Vrsto akcij smo izvedli tudi v kamniški občini. Tako smo se bojevali z Nemci na Pšanjovici, kjer so hoteli Nemci izseliti prebivalstvo in vas izropati. Napadli smo jih sredi akcije in Nemci so bežali proti Šmartnemu.

Nemci so proti koncu decembra organizirali veliko ofenzivo, ki je zajela vse območje od Zgornje Savinjske doline pa do Moravč, da bi uničili brigado. Ta pa se je izvlekla iz vseh nemških obročev. Dne 23. decembra smo prešli Kamniško Bistrico v neposredni bližini Šmarce, odšli čez cesto in železnico v Tunce, od tam pa naprej na Šenturško goro. Nemci so hajkali v prazno. Po nekaj dneh oddiha na Šenturški gori, z nami je bil tudi štab 4. operativne cone, smo odšli čez Malo planino v Savinjske alpe in na Koroško.

Dva meseca smo operirali v savinjskih in koroških planinah. Zaradi ostre zime in visokega snega je aktivnost začasno nekoliko upadla. Kmalu po novem letu so nas Nemci napadli v bližini Ljubnega, vendar smo jih uspešno odbili. Večjih akcij proti nam niso organizirali, močno pa so utrdili vse postojanke v dolini in zavarovali vse dohode do njih. Čez mozirске planine smo odšli proti Belim vodom, uničili železniško progo Šostanj-Gorenje. Dne 21. januarja pa smo v zelo hudem mrazu napadli močno nemško postojanko v Črni na Koroškem. Drugega februarja smo likvidirali postojanko v Motniku. Kmalu za tem pa smo bili zopet na območju domžalske občine.

(se bo nadaljevalo)

Tudi mladi si morajo prizadevati za boljše

Kritičnih besed v naši družbi pravzaprav ne primanjkuje. Malo je takih, ki o svojih nalogah in obveznostih spregovorijo samokritično s pogledom v prihodnost. V našem pogovoru je Jožica Vidmar, sekretarka občinske konference ZSMS Ilirska Bistrica, spregovorila »brez dlake na jeziku«. »Vsi moji predhodniki so brez dvoma vložili veliko truda, da bi ZSMS zaživel v pravem smislu. To delo zahteva namreč veliko osebnih odrekanih in predvsem sodelovanje in dogovarjanje z mladimi. To je dolgotrajen proces, ki ga posameznik ne more izpeljati, če nima dobrega predsedstva in podpore drugih organiziranih sil. Predvsem moram poudariti, da predsedstvo OK ZSMS Ilirska Bistrica ni organ nad mladino v osnovni organizaciji, temveč je le povezovalac dela. Zato bomo naredili vse, da bomo tako miselnost odpravili. Tako jaz kot drugi člani predsedstva pričakujemo, da bomo mladinci končno premislili o razmerah v naših vrstah in začeli predvsem delati za boljše prihodnost.

ZSMS kot organizacija mladih, ne pa za mlade, še vedno ni zadostila svojemu namenu, kljub nespornim uspehom. Še vedno obstaja želja, da bi bila naša organizacija enaka ali pa vsaj podobna ostalim DPO, in bi bila tako le politični predstavnik mladih. Velikokrat ne izbiramo sami svojega vodstva, zato imamo med našimi voditelji še vedno pojav karizme in oportunizma. Nikakor ne moremo preseči razmišljanja in delovanja posameznikov za ustvarjanje elitne mladinske organizacije, kar bi pomenilo, da bi se vključevali le izbrani, ne pa širši krog mladine.

Naša organizacija ne sme obstajati samo zaradi organa, temveč se morajo prek njenih delegatov mladincev izražati in uveljavljati vsi življenjski interesi in problemi mladine in širše družbene skupnosti. Mladi smo sicer v odstotkih relativno dobro zastopani v delegatskem sistemu, vendar se morajo tako naša organizacija kot druge DPO zavzemati, da bodo naši delegati resnično vključeni v delo delavskih svetov, delegacij, delegatskih skupščin in podobno. Ne smemo se zapirati v ozek krog mladinskih problemov, temveč sodelovati pri širšem družbenem odločanju. Pri tem pa morajo subjektivne sile prisluhniti našim pobudam, predlogom, kajti le tako bomo v praksi uveljavili pravilnost našega razmišljanja in dela. Še vedno smo namreč

zapostavljeni pri prevzemanju odgovornosti in sodelovanju pri odločanju o razvoju in prihodnosti naše družbe. Mladi se danes oblikujemo v družbi, ki se otepa

Jožica Vidmar

z resnimi težavami, zato tudi prihaja do nekaterih razhajanj med nami, ki so gotovo izvor želja, da bi se tako stanje spremenilo na bolje. ZSMS ima kakor druge DPO neposredne obveznosti pri krepitevi socialistične zveze, zato moramo imeti dejanske možnosti za širše angažiranje v okviru SZDL. Da bi se lahko vključevali v delo in odločanje, se moramo mladi bojevati za pridobivanje znanja, predvsem marksističnega, ki nam ga danes vsem primanjkuje.

Občinska konferenca ZSMS Ilirska Bistrica povezuje 57 osnovnih organizacij, KS in tozdov, oziroma 3865 mladincev in mladink. Precej osnovnih organizacij ob-

staja formalno. Eden izmed vzrokov za tako stanje je prav gotovo ta, da se večina mladih šola zunaj kraja bivanja, kar onemogoča aktivnost, oziroma je ta omejena na konec tedna. Priznati si moram, da smo za tako stanje največ krivi sami. Tu velja poudariti našo dokajšnjo pasivnost in nezainteresiranost za mladinske probleme, pa tudi širše družbene. Samo z našo pobudo bo ZSMS postala organizacija, ki bo združevala naša hotenja, prek katerih bomo prenašali naša stališča in tako odgovorno sodelovali pri oblikovanju prihodnosti.

Z veseljem ugotavljamo, da se razmere v občini izboljšujejo pri sodelovanju in pomoči drugih DPO, skupščine občine in upravnih organov. Občinska konferenca ima delovna telesa, v katere bomo mladi iz KS in tozdov ter osnovnih šol predlagali svoje delegate, ki se bodo na ta način ukvarjali z ožjo problematiko mladih v KS in tozdih, z mladinskim prostovoljnim delom, z obveščanjem, delom s pionirji in podobnim. Naša najpomembnejša naloga je, da gremo med mlade v krajevni skupnosti in tozde in od njih slišimo, kaj bi pravzaprav radi delali, kakšni so njihovi problemi in kako bomo skupaj oblikovali organizacijo mladih.

Program dela OK ZSMS je dokaj obsežen, vendar ni namen našega dela samo ta, da bi izpolnili normo. Resnično želimo povezati vse mladince in mladinke v občini. Več pozornosti moramo nameniti delu s pionirji. Mladinsko prostovoljno delo je že več let pereč problem.

S pripadniki JLA sodelujemo že več let. Sodelovanje bomo še okrepili in popestrili z novimi oblikami ter vključili v delo ZSMS mlade vojake in jim zagotovili prijetno bivanje pri nas. Usposabljali se bomo za SLO in DS ter vključevali mladino v enote teritorialne obrambe. Naša stalna naloga bo angažiranje na kulturnem in športnem področju, kjer se mladina največkrat srečuje. Zavedamo se, da nam načrti v tako kratkem času ne bodo uspeli v celoti. Z dobro voljo in skupnimi močmi bomo postavili vsaj osnove za prihodnje generacije.

P. Nikolič

O današnji mladini

Za premislek o današnji mladini uporabimo samo nekatere temeljne ugotovitve poznavalcev mladine nasplohi in nekaj malega iz premišljanja mladine v delovni organizaciji Tovarne usnja v Slovenj Gradcu. Najtežje nekaj glavnih dejavnosti poleg dela v delovnih organizacijah, v katere so mladi vključeni, da bi si nato zastavili nekaj vprašanj. Najprej je vsekakor študij ob delu (vse na zahtevnejši ravni kot kdajkoli poprej), delo doma – pa še mnogo drugih dejavnosti v okviru mladinskih organizacij, različnih društvi, družbeno-politično delo, mladinske akcije, šport, glasba in drugo.

Vprašajmo se, koliko mladih in katere lahko osebno pozna posameznik, da bi po njih smel soditi vse mlade? Kdo pozna vse našete in ne našete dejavnosti tako dobro, da bi mogel oceniti, kako vse to poteka in s kakšnimi uspehi? Kakšni smo odrasli, starejši – nasplohi in

posebej v odnosu do mladine? Kakšen zgled dajemo mladim s svojo dejavnostjo? Koliko jim pomagamo, svetujemo (ne pridigamo)? Ali jim dajemo (vselej) in v kakšni meri jim dajemo priložnost, da se izkažejo, uveljavijo in ali vsi starejši opravljamo in kako opravljamo svoje dolžnosti?

Odgovori bi najbrž kaj hitro pokazali, da je v resnici več slabega pri odraslih kot pri mladih. Delež mladih pri delu jemljemo na primer za nekaj povsem normalnega; njihova udeležba v samo-

upravljanju, v delegatskem odločanju, namreč sorazmerno, kolikor jih je – to je že nekaj drugega. Torej samoupravljanje kot pouk, študij še nekako, toda praktično in zares – tudi to je že nekaj drugega. Seveda je nekaj mladine neprilagojene, vendar pa primerjava takih podatkov o mladih in starejših, ki naj bi bili zgled, pokaže, da zgledi niso najboljši.

Življenje kaže, da smo odrasli do mladih večkrat nedosledni na dva načina, ne izpolnjujemo svoje vloge do mladih, kot bi jo lahko in kakor bi jo morali, hkrati pa ocenjujemo mlade izrazito negativno in posplošno.

Adolf Ankon

110
sladkogorska
1873-1983
paloma

Posebna številka Javorovega lista

Javorov list je glasilo učencev v osnovni šoli na Colu. Pred kratkim so izdali posebno številko svojega glasila, ki so ga namenili 40-letnici ustanovitve 9. korpusa. Skrbno so zbrali pričevanja o dogodkih med zadnjo vojno na njihovem šolskem območju. »Ta številka Javorovega lista je posvečena trpljenju in umiranju naših ljudi med zadnjo vojno,« so zapisali. »Z objavo teh drobcev razbitih človeških usod se učenci in učitelji osnovne šole Col vključujemo v proslavo 40-letnice ustanovitve 9. korpusa. Vsi zapisi v tej številki so objavljeni prav takšni, kakor so jih učenci zapisali. Nobenega podatka nismo spreminjali. Zato se podatki o istem dogodku v različnih zapisih ne ujemajo. Pustili smo vse tako, kakor živi v ljudskem spominu. Za tega pa vemo, da je dokaj nezanesljiv, ko je treba povedati kakšen datum ali drugo število. Bistvo pa vendarle ostane nespremenjeno, ker krvavih dejstev, smrtnih krikov, groze otrok, mater in na smrt obsojenih ne more nihče pozabiti in spremeniti. Obleži v ljudski zavesti in podzvesti in teži še pozne generacije. Na dan prihaja kot pripovedka. Spremeni se v neizbrisljivi spomin človeštva, kjer se pozabijo imena, kraji in datumi, dogodek pa ostane.

Dobro, da se človeštvo zaveda, da bi bila prihodnja svetovna vojna najbrž zadnja,« je pripisal Tomaž Kovšca iz 8. b razreda na Colu.

Na sedemindesetih straneh so učenci nanizali zgodbe: o 9. korpusu, o Jože-

ljona Simona Gregorčiča, po katerem nosi ime njihov pionirski odred na šoli, o kmetiji na Lazu med zadnjo vojno, o napadu na Črni vrh, tragediji v Podkrajju, o bombardiranju Cola, o skritem partizanskem orožju, o Ivanu Troštu iz Orešja, ki je preho-

tu Lemutu-Saši, enem prvih organizatorjev vstaje na Primorskem in prvem komandantu 1. primorskega bata-

dil pot številnih primorskih fantov, - iz italijanske v Titovo partizansko vojsko, pa o prisilnem delu v Nemčiji, o

taboriščih, zadnji nemški ofenzivi in še to in ono, kar so povedali tisti, ki so doživljali vojne strahote. Osmo-šolci s Cola pa so na sedemindeseto stran svojega posebnega glasila dodali:

In zato, ker živimo predobro ali pa ne znamo živeti, se bo morda zgodilo, da bo prišlo do katastrofe,
DENIS FAGANEL, 7. r.

Otroci v Iranu, Iraku, Čadu, Afganistanu, Libanonu, Nikaragvi in še marsikje se ne igrajo z lesenimi puškami kot mi, ampak se streljajo s pravimi puškami.
MOJCA ŠIRCA, 8. b. r.

Ce ne bi vojna tehnika tako zelo napredovala, bi se verjetno začela 3. svetovna vojna.

Obe velesili, Sovjetska zveza in ZDA, se zavedata, da bi bili v morebitni vojni uničeni tudi sami, zato do vojne še ni prišlo.
RUDI KOBAL, 8. b. r.

Mir je res dragocena dobrina. To pa se zavedamo šele takrat, ko se začne vojna. Med ljudmi se vedno najdejo taki, ki sprožijo vojno, lahko tudi svetovno vojno. Človek je že velikokrat obljubil, da ne bo več začel vojne, vendar smo še zmeraj priča vojnem, ki divjajo po svetu, in te vojne se lahko kaj kmalu združijo v svetovno vojno, ki bi bila pogubna za vse nas.
ANITA BAJC, 8. b. r.

Pionirska občinska konferenca

V začetku oktobra so na naši šoli pripravili pionirsko občinsko konferenco. Udeležili so se je predstavniki 14. občinskih odredov. Sprejeli smo obsežen dnevni red in takoj začeli delo.

Po izvolitvi organov konference smo prisluhnili delegatm, ki so poročali o delu v lanskem šolskem letu.

Predstavili so delo v pionirskih odredih, kjer pionirji uspešno samoupravljajo, sodelujejo na raznih akcijah, kot so nošenje vabil krajanom, čiščenje okolja, urejanje otroških igrišč.

Pionirji so tudi prenašali kurirsko pošto, na šolo so povabili borce in prisluhnili njihovim spominom na vojne dni. Udeležili so se pohoda po poteh Osvobodilne fronte, se vključevali v strelska in gasilska društva, osvajali znak partizanskih enot, srečevali so se s pobratenimi šolami iz drugih republik in Italije, odzvali so se natečaju »Da bo starost lepša«, aktivno sodelovali v organizaciji RK. Učenci so tudi zbirali odpadne surovine, gojili sadno drevje in vinsko trto ter urejali okolico. Na šolah so uspešno delovali tudi mnogi kroški kulturno umetniškega področja. Prav tako so bila aktivna športna društva in klubi OZN. Zbirali so rabljene knjige za slovenske otroke v Benečiji in Julijski krajini, prodali tri tisoč novoletnih voščilnic UNICEF, zbirali denar za nakup šolskih potrebščin, pripravili več razstav itd.

Poročali so tudi o delovanju prometnih krožkov in o prometni varnosti pionirjev v okolici šole.

Konferenca je uspešla, žal pa se je kljub povabilu niso udeležili predstavniki za občinsko preventivo v prometu ter predstavniki društva pionirske organizacije.

MARTINA KRAMAR, 8. c
Dop. kr. OŠ 9. korpus NOVJ
Nova Gorica

Pionirski praznik

Svoj praznik - dan pionirjev - smo učenci osnovne šole Vladimir Nazor v Bovcu praznovali delavno, a tudi prijetno. Na prireditve smo

Napeto pa smo prisluhnili, ko nam je o svojih doživetjih iz vojnih dni v Franji pripovedoval naš krajan Danilo Šuligoj. Njegova pripoved je

Tekmovanje v kvizu o 9. korpusu

povabili predstavnike KS in delovnih organizacij ter starše. S pionirsko himno smo naznanili začetek konference, potem pa smo pionirji poročali o delu našega pionirskega odreda v preteklem letu. Ob poročilih delegatov posameznih interesnih dejavnosti smo si morali priznati, da so bile te dejavnosti na naši šoli res številne in uspešne. Želimo, da bi bilo še naprej tako. Izvolili smo tudi pionirje, ki jim zaupamo, da bodo naš pionirski odred uspešno vodili tudi to leto. Program dela za to šolsko leto je zanimiv in pester, pionirji smo se zanj navdušeno in hitro odločili.

bila tako živa, da nas je partizanski bolničar kar za celo uro popeljal v hudi in razburljivi vojni čas.

Da pa tudi mi pionirji poznamo zgodovino našega osvobodilnega boja, so dokazali učenci 8. razredov, ki so se pomerili v kvizu znanja o 9. korpusu. Boj - kdo zna več - je bil zagrižen, zmagovalci pa so dobili knjižne nagrade.

Tako smo praznovali svoj dan pionirji v Bovcu. Pa še recite, da iz mladih ne bo nič!

DEJAN BOŽNIK,
predstavnik pionirskega odreda

Peter Skalar na osnovni šoli Vladimir Nazor Bovec

Obiskala nas je tovarišica Pepca

Jesenski čas je najlepši čas. Narava je tako lepa, da marsikoga privabi h nam na bizeljske griče. Tako se je tudi tovarišica Pepca Kardelj odločila, da bo pri nas, v šolskem vinogradu preživela lep jesenski dan, nam pomagala trgati in opazovala naravne lepote.

Zjutraj smo se odpravili v šolski vinograd trgat. Kmalu je za nami tovariš ravnatelj pripeljal tovarišico Pepco Kardelj. Ob prihodu smo jo prisrčno pozdravili. Povedala nam je, da je končno dočkala svoj srečni dan, saj je to njena prva priložnost, da bo lahko trgala grozdje. Nato smo se vsi skupaj odpravili v vinograd trgat. Njene pomoči smo bili zelo veseli, pa tudi ona je bila zelo srečna, da je lahko opazovala trto, ki daje tako lepe in sladke sadove. Tovarišica Pepca Kardelj se je od nas vračala z gajbico zrelega in sladkega grozdja. Ostali so ji lepi spomini na bizeljske griče, ki so spremenjeni v rodovitne vinograde. Tovarišice Pepce Kardelj bomo vedno veseli, ker je žena tovariša Edvarda Kardelja, po katerem se imenuje naša šola.

SONJA KMETIČ
Novinarski krožek
COŠ Edvard Kardelj Bizeljsko

Teden starejših občanov tudi v Komnu

Učenci osnovne šole Antona Šibelja Stjenka iz Komna, ki smo člani MČ RKS, smo v tednu starejših občanov obiskali Olgo Božeglav, ki je najstarejša občanka v KS Komen. Povprašali smo jo, kako je živela, da je dočkala tako visoko starost:

Povedala je, da je bilo doma sedem otrok. Po prvi svetovni vojni jim je umrla mama, zato je morala ona skrbeti za tri brate in sestre... Najmlajši brat je imel takrat štiri leta, ona pa je bila že poročena. Oče je že prej odšel za zaslužkom v Ameriko, kamor je v tistem času odšlo veliko Kraševcev. Tudi naša nona je imela devet otrok, a so ji ostali samo štirje. Drugi so pomrli zaradi »dobrot« med obema vojnoma.

Pripovedovala nam je, da se najbolj spominja, kako so ji belogardisti ubili sina. Leta 1943 so se partizani in belogardisti spopadli; njen sin in še en partizan sta obležala mrtva. To se je zgodilo pri Baševih med Komnom in Branikom. Šla ju je iskat. Našla ju je, vendar se je morala zaradi sovražnikov tudi sama skrivati. Ko so belogardisti odšli, so mrtvega sina in njegovega tovariša dali v zabojem podobne krste, te pa na voz in jih odpeljali proti Komnu. »Ko smo prišli v Komen,« pripoveduje nona, »smo poiskali duhovnika Viktorja Kosa, naj ju gre pokopati. Z možem nisva odšla na pokopališče. Ko so ju že pokopali, so prišli belogardisti in vprašali duhovnika, koga je pokopal. Rekel jim je, da sta bila verjetno dva Italijana, ki sta padla in so ju pripeljali pokopat v Komen. Šele ko se je vse umirilo, smo šli na pokopališče.« Nona je žalostno vzdihnila in hrabro dodala: »Samo mir naj bi bil na svetu, pa bi bilo lepo. Pri nas ga ni bilo nikoli toliko, kot ga je sedaj. Nikoli nam ni bilo tako dobro, kot nam je sedaj. Da bi le še naprej ostalo takole!«

Ceprav ima že skoraj štiriindevetdeset let, še dobro vidi in sliši in se vseh grozot še živo spominja. Od nje smo se poslovili z željo, da bi se tako trdno držala še dolgo.

DAMIJANA GODNIČ
Novinarski krožek, OŠ A. Šibelja
Stjenka Komen

Lačen otrok

Aktovka je v čudovitem lo-ku poletela v kot in tam bo ostala do večera. V kuhinji je zadišalo po ocvrtih jajcih in šunki. Čisto svež kruh z medeno skorjo je bil premazan s skuto, v kozarcu pa se je penil sladek sok. Usedla sem se za mizo in začela svojo malico metati v nenasitna usta. Malo soka - poplaknem grlo in zopet so se moji zobje zajedli v sladko skorjo. Sladek kruh se mi je topil v ustih kot pena iz najboljšega testa, dišeča ocvrta jajca pa so napajala moj nenasitni tek. Zapredla sem od ugodja in se zleknila v mehke naslonjake - prevlečene s čudovito progastim žametom. Sonce je osvetljevalo celo sobo. Sončni žarki so se zapletali z mojimi mislimi, rahel vetrček pa je pozibaval zavese v mirnem tonu. Na mizi je ležal moj priljubljeni Zabavnik, na njem pa dnevnik. Vzela sem dnevnik, odprla sem prvo stran in pregledala spored, nato sem ga bežno prelistala in... slika!

Slika! Otrok okostnjak objema nežno roko medicinske sestre, na njenem obrazu je bilo videti usmiljenje. Blag izraz na sestrimen licu je omilil pogled na to sliko. In otrok? Glavica neprimerno velika, iz telesa so mu štrlela rebra, shujšane roke, brez vsakih blazinic mišic, noge tanke kot igle in velike oči! Oči! Udrte v večnost bede, trpljenja. Brazde na čelu so kot dokaz otroškega trpljenja. Brezirazen nasmehek, ko prejema košček kruha in malo pitne vode! Zasklelo me je. Zmrzila sem se od nog do glave. V očeh sem imela tiste oči. Modre, pogubne oči, ki so me zavistno gledale v sijaju in bogastvu. V očeh so se mi prikazale rahle iskricke solz. Kmalu sem začela zalivati sliko, modre oči pa so me gledale posmehljivo. »Jočeš? Ti, ki si v sijaju? Ti, ki imaš vsega dovolj? Jaz nimam ničesar! Mati mi je umrla, sestro je pobrala bolezen, oče je izginil v

viharju lakote!« Modre oči so se zaiskrile v nežno obupnem siju, razdraženo so me karale, za vse odvržene koščke kruha. Moje oči pa so le obljubljale, obljubljale in jokale. Moj bog, kakšno gorje je zadelo tega otroka, te oči. Ostra kosa nesreče in pogube ga je zaznamovala, ta otrok nima otroštva, ima le trpljenje, napojeno z bedo in nesrečo. Smrt ga spremlja na vsakem koraku, za njim ostajajo mrtvi, on pa se zato ne zmeni. Pot je dolga, dolga do kruha. Njegove sanje so hrana in ne to, kar tare sodobno mladino v mestih civilizacije in dima. Modre oči! Lačne oči. Lačne kruha!

Pogoltnila sem slino. Slika otroka se mi je zameglila pred očmi. Otrok, modre oči! Vedno bo v meni! Vedno me bo spominjal na otroke, ki jim ni dano preživeti.

NATAŠA ZUPANC
7. d, O.S. »Jože Moškrič«
Ljubljana

40 let boja na Ilovi gori

Ogromna kolona koles se je vila po cesti. Učenci in učiteljci smo bili videti kot velškanski bataljon. Peljali smo se na Ilovo goro, ki je od Grosupljega oddaljena približno 13 kilometrov. Tam so se pred 40 leti vrstili hudi boji. Cankarjeva in Ljubljanska brigada sta se bojevali proti močno oboroženi nemški vojski in krvoločnim in zagriženim vojakom - ruskim odpadnikom. Po tej cesti so se vile dolge partizanske kolone.

Sedaj o vsem tem ni več sledov. Mir v naravi motijo le

otroški kriki in razigran mladostni smeh. Cesta se vije navkreber. Sonce je začelo prijetno greti in naredilo je naravo prijaznejšo in lepšo. V gozdu je zašumelo listje. »Morda je pod enim izmed teh dreves samoten grob, truplo mrtvega partizana, za katerega nihče ne ve,« sem premišljevala ob pogledu na mogočna drevesa ob cesti. Megla je izginila in pokazalo se je nebo še v lepši barvi.

Prišli smo do vasi na Ilovi gori. Zagledala sem spomenik, mogočen bel kamen, ki nas je spominjal na ne-

minljive žrtve, na ponos in pogum mladih fantov in deklet iz naše okolice, iz vse Slovenije. Posedli smo po travi, se okrepčali z malico in začela se je proslava. Govorniki so nas pripravljali na prihodnost, spominjali preteklosti. Pogledala sem jaso pred spomenikom, ki je bila napolnjena z otroki in mladino.

»Ta trata je bila pred 40 leti prav taka, a takrat ni bilo miru. Divjal je srdit boj. To je bil strašen prizor, grozljiva resnica. Tega ne smemo nikoli pozabiti, hkrati pa si moramo prizadevati, da se to ne bo ponovilo,« sem premišljevala.

Takrat je zadonela glasba. Zapel je pevski zbor. Proslava je bila končana. V koloni smo se vrnili domov. Narava je postala spet tiha in mirna. Ostali so le še tihi spomini.

PETRA ČEFERIN
8. e
Osnovna šola Boris Adamič, Grosuplje

Rože na grob

Blizu naše hiše je grob partizana. Ubili so ga v našem vrtu. Tja nesem rože in prižgala sem že svečko.

ŠPELA SELIH, 2. r., Stranice

»Topovi grmite, naš prapor peljite do naših meja...«

Tak naslov nas pozdravi na razstavi fotografij, o kateri smo v zadnji številki že na kratko poročali. Gre za razstavo slik »Po poteh partizanskega topništva in Prve slovenske artilerijske brigade«, ki obsega več kot 350 izvirnih fotografij iz NOB. Organiziral jo je Odbor skupnosti Prve artilerijske brigade ob 40. obletnici partizanskega topništva skupaj z Muzejem ljudske revolucije Slovenije in bo odprta do 31. oktobra v Ljubljani v poslopiju Iskre. Bogata zgodovina tega obdobja z izvirnimi slikami govori tako kot vsako partizansko delo z dejstvi brez olepšavanj. Ta dejstva pa so: Sredi leta 1943 so slovenski partizani s Hrvaškega pripeljali prve topove. Prelom pa je nastal ob kapitulaciji Italije, ko je partizanska

vojska zaplenila tudi več težkega orožja. Maja 1944 je bilo slovensko topništvo po zavzetju Žužemberka, ki je tam odigralo odločilno vlogo pri zmagi, preimenovano v 1. slovensko artilerijsko brigado, prvo topniško brigado Titove vojske v Jugoslaviji. Brigada je štela okrog 500 borcev, imela je 20 topov in havbic, okoli 100 konj ipd. Obdržala se je do konca vojne, ker se je znala vedno prilagoditi razmeram in zahtevam partizanskega bojevanja.

Toda partizansko topništvo je delovalo že prej, tako v nemški ofenzivi september-oktober 1943, čeprav je bilo takrat partizansko bojevanje s topovi večinoma onemogočeno. Topničarji so topove varno skrili, konje pa oddali kmetom na osvobojeno

ozemlje. Topniške enote pa so se bojevale kot pehota. Tako so bili rešeni topovi in vprege za akcije po nemški ofenzivi.

Potem se je začelo tudi delovanje topniških enot. Tako so enote 15. divizije (od maja 1945 Prve slovenske artilerijske brigade) zelo aktivno sodelovali pri vseh večjih akcijah 7. korpusa. Sodelovali so pri velikem napadu 14. divizije na Kočevje decembra 1943, pri zavzetju Zdenške vasi ter pri veliki partizanski ofenzivi 7. korpusa pri zavzetju Žužemberka, Mirne peči, Trebnjega in Tržišča, pri rušenju Štampetovega mosta in v Pogoniku pri Litiji itd. Od marca 1945 do osvoboditve je bila brigada nameščena v Črmošnjicah in je kot pehota sodelovala v vsakdanjih bojih s sovražni-

kom. Zavezniki so jim poslali nove zelo dobre topove za partizansko bojevanje. V tem času je bilo tudi zelo intenzivno topniško šolanje borcev in poveljniškega kadra. Brigada je zelo uspešno sodelovala v vseh sklepnih bojih v Suhi krajini, v bojih na Kočevskem, pri obrambi Bele krajine ter pri zavzetju Kočevja, Ribnice in v zad-

njih dneh vojne na Orlem za prodor v Ljubljano.

O vsem tem in še o mnogem pripoveduje velika, vzorno organizirana razstava slik, ki je prišla iz Novega mesta in bo iz Ljubljane odšla v Ribnico (tam je enota, ki nadaljuje izročila Prve slovenske artilerijske brigade), v Kočevje, Trebnje in še kam.

L. Krakar

Kdor malega ne časti...

... velikega vreden ni. Seveda, če še kaj držijo stari pregovori. Kaj pa še drži, kar je staro ali »preživelo«? Sploh pa, kaj je tisto »malo«, ko je naša miselnost bolj ali manj megalomanska? Vzvišeno zaničujemo vse, kar je majhno, skromno, »bajtarsko«, »kmetavzarsko«, »vrtičkarstvo«. Medtem ko smo po vojni (in seveda že med vojno) zelo cenili vrtičkarstvo, ga hvalili in priporočali kot rešilno bilko, kakor da je vsakdo dolžan pridelati si vsaj krompir, če že ne tudi kave in pomaranč, limon itd., pa smo se kaj kmalu prevzeli v tisti dobi samih velikih načrtov, velikopoteznosti in velikanskih žlic, ki pač niso bile izdelane po ribniški meri. Tedaj je vse, kar je ostalo skromno in pohlevno, dobilo zaničljivo ime »vrtičkarstvo«. V modi je bilo le vse veliko: avtomobilske ceste, nebotičniki, palače, vse, kar je bilo »vele-«: velebanke, velemešta, velepromet, veletrgovina, veleposestva, velestadioni, supermarketi (tudi po naših ubogih podeželskih krajih) – skratka: vse samo na debelo, gromozansko, »super«. Otrgli smo se vrtičkarske miselnosti. Sramovali smo se tistih redkih, »preživelih« kolesarjev na cesti, norčevali smo se iz zaozdale »raje«, ki se je vozila s »fički«, in kdor je hotel kaj veljati, se je moral pohvaliti vsaj z enim potovanjem na teden v Trst, »moral« je počitnice preživeti vsaj na morju kje okrog Portoroža, če se že ni mogel pobahati z Azurno obalo, Kanarskimi otoki, Havaji...

Čudno zdaj pa se tega nič več ne spominjamo! In če imamo kaj velikega v mislih, so to predvsem nekakšni res velikanski dolгови, pa tudi vsakdanje, a kar velike skrbi. Nekaj torej še zmeraj drži: časi se spreminjajo. Kaže, da so se spremenili nekako narobe; ne tako, češ iz malega raste veliko, marveč: kar je gromozansko, prej ali slej splahne v piškavo figo. Ali: kar je bilo vele, hitro vene in ovene. Kaže, da je celo naša lepa materinščina začela klavčno veneti in plahneti. Nekako odpovedala se je ne le »staremu« gospodarskemu jeziku (zdaj mu pravijo »poslovni jezik« ali kar »ekonomski«), tako da več ne potrebuje obrti, gostinstva, malega gospodarstva, prodajaln (zdaj so to poslovalnice, butiki, saloni), delavnice (menda so to lokali ali servisi), uradi, pisarne, ustanove, šole – vse to pa je treba imenovati »center«.

A čez noč je vendar postala velika moda »drobno gospodarstvo«. Ne malo gospodarstvo? Ne obrt, ne gostinstvo, ne več storitvena dejavnost... Uradno (pa menda ne birokratsko?) se zdaj imenuje torej drobno, od česar pa si očitno obetamo nekaj debelega; občine pričakujejo mogočen vir dohodkov (reče se: prihodkov), množica nezaposlenih si je v zarji velikega (drobnega?) upanja, industrija bo dobila najboljšega pomočnika, ker bo »drobno« gospodarstvo prevzelo vse »drobne« in debele skrbi pri izdelovanju »drobnih« nadomestnih, sestavnih in drugih, skratka drobnih izdelkov, ki se jih ne splača izdelovati nikomur drugemu (morda le še obrtnikom v tujini).

Pregovori bi se torej zdaj moral glasiti: Kdor drobnega ne časti, debelega vreden ni...

efes

Biserna poroka Mikuletičevih

Pred dnevi so v Veliki Bukovici, nedaleč od Ilirske Bistrice pri Mikuletičevih slavili pomemben praznik. Slavljence Anton in Antonija, ki sta se rodila pred 83. leti, sta praznovala šestdesetletij skupnega življenja. Poleg hčerk, sinov, vnukov in pravnukov so se s čestitkami pridružili še predstavniki tamkajšnje borcevske organizacije, krajevne skupnosti, občine in mladine.

P. Nikolič

Spomini na Osemnajsto divizijo in bratske vezi v današnjem času

Trden je ta most

V času, ko so lačni lačne nasitili, bolni bolnim pomagali in zatirani z zatiranimi vkup stopili, se je kalilo prijateljstvo, bratstvo in enotnost naših ljudi. To vez še danes varujejo kot punčico svojega očesa Gorani, ljudje Gorskega kotarja. To se je pokazalo tudi pred nedavnim, ko je občina Delnice (pobratena z ljubljansko občino Center) praznovala celovito jubilej: tako so proslavili štirideseto obletnico prihoda 18. slovenske divizije na območje Gorskega kotarja, odkrili so partizanski spomenik v zaselku Benkovac pri Fužinah (nedaleč od Delnic), ki bo odslej trajen pomnik skupnemu boju hrvaških partizanov (predvsem Istrske in Goranske divizije) ter borcev 18. slovenske divizije (borcev 9. in 10. Ljubljanske brigade...)

V nedeljo (9. septembra) je bilo v Delnicah slavnostno zasedanje vseh zborov skupščine te občine ob navzočnosti predstavnikov družbenopolitičnih organizacij in delegacije občine Ljubljana Center.

Domačinke, mnoge med njimi so borce postregle že pred štiridesetimi leti, so ponudile gostom prigrizek, velika granična skala – spomenik (ki ga je oblikoval domačin, inž. arh. Zdenko Sila) pa bo odslej simbol bratstva, junaštva in boja za mir.

V znak prijateljstva je ljubljanska občina vasi Benkovac, ki si je šele nedolgo tega priskrbel telefonsko zvezo s svetom, podarila javno telefonsko govornico, Osnovna šola iz vasi Fužine pa se je pobratila z osnovno šolo Jožeta Potrča v Ljubljani.

Zbranim je na slovesnosti med drugimi spregovoril tudi nekdanji komisar in kasneje komandant 18. divizije Janko Rudolf. Spomnil je nekdanje borce na hude skupne boje in trpljenje, pa tudi na prijetne skupne trenutke počitka in skupnih kulturnih prireditev, ter se v imenu soborcev zahvalil za veličasten spomenik.

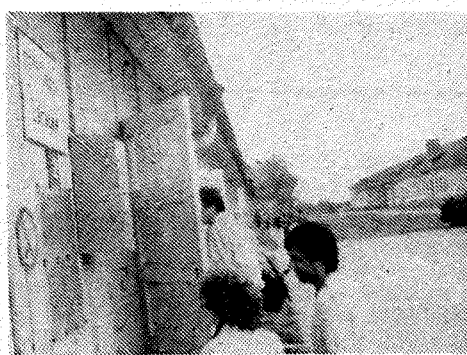
Skopi podatki

Delegacija Zveze socialistične mladine Slovenije se je poklonila žrtvam nacizma v Mauthausnu

V začetku oktobra je bil v avstrijskem Linzu mladinski seminar dežel delovne skupnosti Alpe-Jadran. Osrednja tema seminarja je bila mladinska brezposelnost. Čeprav je organizator, dežela Zgornja Avstrija, pripravil dva izleta v okolico Linza in je bila na seminarju ves čas navzoča bojazen ob naraščajoči vojni nevarnosti, v programu ogledov ni bilo koncentracijskega taborišča Mauthausen. Zato so si delegacije Benečije, Furlanije-Julijske krajine in Zveze socialistične mladine Slovenije ogledale taborišče na svojo pobudo.

Taborišče Mauthausen, katerega podružnica je bil tudi naš Ljubelj, leži le 20 kilometrov od Linza. Čeprav je »lager« zgledno urejen, pa je v tel. zgradnosti čuti tudi željo, da se del grozot, v katerih je umrlo 122.000 ljudi, zabriše in pozabi. Mogoče so ravno za protitež tej želji postavili pred vhod spomenik iz belega marmorja, ki predstavlja ruskega generala, ki so ga nacisti sredi zime slekli in ga stoječega na dvorišču toliko časa polivali s curki mrzle vode, dokler se ni spremenil v mrtvo zaledenelo skulpturo. Kje je čutili željo po pozabi, ki je obiskovalec Auschwitza ali Jasenovca ne občuti? V barakah so le skopi podatki o divjanju nacistov; podatki so le v štirih jezikih, kar zmanjšuje evropsko razsežnost geno-

cida. Razstava poskuša za krivce označiti le nekatere nacistične. V filmu je težišče krivde na Hitlerju. Spomeniki, ki so jih postavile posamezne države, so neoskrbovani (so čisti, ni pa rož, vencev, sveč, obnovljenih črk). Kamnolom je spremenjen v park le manjši plošči opozarjata,

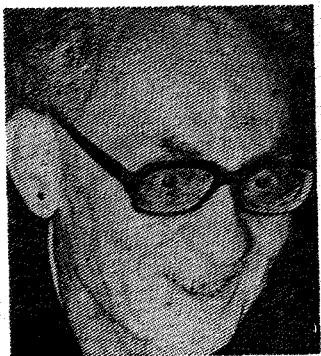

da so bile stopnice nekdanje večje in so na njih umirali taboriščniki med nečloveškim gananjem, ter na »steno padalcev«, s katere so si skrajševali muke zaporniki. Oskrbniki taborišča so predvsem pobirali vstopnine in prodajali spominskih brošur, nič pa prizadeti razlagalci tedanjih dogodkov.

Igor Lipovšek

Umrl je Janko Liška

Od prvega časa svojega zavedanja pa do zadnjih dni življenja in dela je bil angažiran človek v najboljšem pomenu te besede. Zgodaj so se mu razkrila nesozamerja med vladajočim razredom in množicami, ki so ekonomsko in politično ne-

močne trpele življenje brez pravnih. Toda, doživljal je skupaj z naprednimi ljudmi v naši predvojni državi tudi vse več uporov teh brezpravnih, njih stavek in proteste. Širil je marksistično misel, ki jo je začel spoznavati že kot študent, v času svojega profesorjevanja v Celju ter povsod, kjer je pač

hodil. Tako je bilo tudi v Prekmurju, kamor je bil kazensko premeščen kot levičarsko usmerjen šolnik. Tam se je povezal z naprednimi domačimi, od Miška Kranjca do cele vrste drugih naprednjakov in snoval svoje levo usmerjeno delo naprej. Soboška in pomurska mladina je z njim in njegovimi sodelavci dobivala smernice za napredno delovanje. Vse to je bilo tolikanj očitno, da so cerkveni krogi (župnik Klekl) dosegli njegovo ponovno premestitev – tokrat na Ptuj.

Dne 27. marca 1941. leta je Janko Liška organiziral demonstracijo proti podpisu trojnega pakta in takrat o tem zbranimi tudi sam spregovoril. Nato je odšel v Srbijo (da bi se kot prostovoljec bojeval proti agresorjem). Kmalu je postal profesor na smederovski gimnaziji. Tudi tam je napredno deloval, organiziral pošiljanje paketov ujetnikom, delal v organizaciji Rdečega križa ter aktivno deloval v pripravah naprednega smederovskega prebivalstva, zlasti slovenskih izseljencev med njimi, za odhod k

partizanom, predvsem v Kosmajski odred.

Že decembra 1944. leta je odšel na novo dolžnost v osvobojeni Beograd, kjer je delal v uredništvu Borbe.

Ob koncu vojne (še aprila 1945) se je vrnil v Prekmurje in se takoj vključil v aktivistično delo OF v Murski Soboti; jeseni istega leta je bil poslan z novo nalogo v Maribor (kjer je bil referent za ljudsko prosveto). Povojne naloge so ga vodile sem ter tja po Sloveniji. Tako je bil med drugim za kratek čas upravnik narodnega gledališča v Ljubljani in Mariboru in postal nato tajnik Ljudske prosvete.

Obsežno je bilo njegovo delo v Zvezi kulturnih organizacij in prav tako pri raziskovanju zgodovine revolucionarnega gibanja pred drugo svetovno vojno in v času narodnoosvobodilnega boja.

Se ni dolgo tega, kar je z veliko delovno vmeno največ prispeval k pripravi razstave o delovanju kulturnoprosvetnih društev pred vojno in po njej. Njegovi delovni načrti pa je bilo še vse polno in vedno je bil v njem nemir ustvarjalca, ki se zaveda, da mu je čas skopo odmerjen.

Ohranili ga bomo v lepem spominu.

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štey. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35